

**BİRLEŞMİŞ MİLLETLER CEDAW KOMİTESİNE SUNULMAK ÜZERE
HAZIRLANAN
ALTINCI PERİYODİK TÜRKİYE RAPORU**

**2008
ANKARA**

Bu rapor, Türkiye'nin 1986 yılından bu yana taraf olduğu Birleşmiş Milletler Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesinin (CEDAW) 18.maddesi uyarınca; taraf devletlerin her dört yılda bir kadınlara ilişkin sağladıkları ilerleme ve karşılaşılan engelleri CEDAW Komitesine sunmaları yükümlülüğü kapsamında hazırlanmıştır.

İÇİNDEKİLER

Giriş	1
Madde 1. Kadına Karşı Ayrımcılığın Tanımı	1
Madde 2. Kadınlara Karşı Ayrımcılığın Önlenmesindeki Yükümlülükler	2
Madde 3. Kadının İlerlemesi ve Gelişmesi	13
Madde 4. Kadın-Erkek Eşitliğinin Hızlandırılması	14
Madde 5. Cinsiyet Roller ve Kalıplaşmış Değer Yargıları	14
Madde 6. Kadın İstismarı	16
Madde 7. Siyasal ve Kamusal Yaşam	19
Madde 8. Uluslararası Temsil ve Katılım	23
Madde 9. Uyrak	24
Madde 10. Eğitim	25
Madde 11. İstihdam	35
Madde 12. Sağlık Hizmetine Erişimde Eşitlik	47
Madde 13. Sosyal ve Ekonomik Yararlar	52
Madde 14. Kırsal Alan Kadını	53
Madde 15. Toplumsal Yaşamda ve Kanun Önünde Eşitlik	58
Madde 16. Evlilik ve Aile Hukukunda Eşitlik	59

GİRİŞ

Türkiye'nin 6. ülke raporu, ilgili hükümet kuruluşları kadar akademisyenler ve kadının insan hakları ve toplumsal cinsiyet eşitliği üzerine çalışmalar yapan sivil toplum örgütlerinin katkılarının da bulunduğu katılımcı bir süreç içerisinde hazırlanmıştır. Bu rapor, 1999-2003 yıllarını kapsayan bir önceki rapor döneminden bu yana Sözleşmenin her maddesine ilişkin gerçekleşen ilerlemeleri ve kazanımları belirlemeyi amaçlamaktadır. Türkiye'nin bir önceki raporu (birleştirilmiş 4.ve 5. periyodik ülke raporu) Komite tarafından Ocak 2005'te gözden geçirilmiştir.

Kadına Karşı Ayrımcılığın Tanımı

MADDE 1:

İş bu Sözleşmeye göre, "kadınlara karşı ayırım" deyimi kadınların, medeni durumlarına bakılmaksızın kadınla erkek eşitliğine dayalı olarak politik, ekonomik, sosyal, kültürel, medeni ve diğer sahalardaki insan hakları ve temel özgürlüklerinin tanımlanmasını,

kullanılmasını ve bunlardan yararlanılmasını engelleyen veya ortadan kaldıran veya bunu amaçlayan ve cinsiyete bağlı olarak yapılan herhangi bir ayırım, mahrumiyet veya kısıtlama anlamına gelecektir.

“Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi” 1985 yılında Türk hükümeti tarafından imzalanmıştır. Sözleşme, bazı maddelerinin Türk Medeni Kanunu’nun Aile Hukuku bölümü ile çelişmesi nedeniyle; çekinceler ile birlikte 1986 yılında yürürlüğe girmiştir. Türk Medeni Kanununda yapılması öngörülen değişikliklerin ışığında söz konusu çekinceler, Eylül 1999’da kaldırılmıştır (Bkz. 4. ve 5. Ülke Raporu). Türk Vatandaşlık Kanununda yapılan değişiklikler nedeniyle Sözleşmenin 9 uncu maddesine yönelik beyan 29 Ocak 2008 tarihi itibarıyla kaldırılmıştır. Böylece, Türkiye’nin Sözleşmenin esas maddelerine ilişkin herhangi bir çekince ya da beyanı kalmamıştır. Ancak, Türkiye’nin, Sözleşmenin 29 uncu maddesine ilişkin çekincesi varlığını sürdürmektedir.

Türkiye tarafından 8 Eylül 2000’de imzalanan ek İhtiyari Protokol 30 Temmuz 2002’de onaylanmış, 29 Ocak 2003’te yürürlüğe girmiştir. Türk Hükümeti, İhtiyari Protokolü kabul ederek, Kadına Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi’ne tam uyumu sağlamayı taahhüt etmiştir.

Kadın erkek eşitliği eskiden beri Türk Anayasasının temel nitelikleri arasında olmakla birlikte, Sözleşmenin tanımladığı biçimde “kadınlara karşı ayırım” tanımı Türk Anayasasında yer almamaktadır. Kadın erkek eşitliğine ilişkin Anayasa maddeleri 2000’den bu yana daha açık ve vurgulu hale getirilmiş olup, bu ilke ilgili tüm yasalara yansıtılmaktadır.

2004 yılında Anayasanın 90’ıncı maddesinde yapılan değişiklik ile usulüne göre yürürlüğe konulmuş temel hak ve özgürlüklere ilişkin milletlerarası andlaşmalarla ulusal kanunların aynı konuda farklı hükümler içermesi nedeniyle çıkabilecek uyuşmazlıklarda milletlerarası andlaşma hükümlerinin esas alınmasının önü açılmıştır.

Türkiye’de halen devam etmekte olan Anayasa değişikliği çalışmalarından bir kısmının kadının insan hakları ve kadın erkek eşitliğini de etkilemesi beklenmektedir. Bu konuda devam eden bir kamuoyu tartışması bulunmaktadır ve kadının insan hakları alanında faaliyet gösteren sivil toplum örgütleri de dahil olmak üzere farklı paydaşlar bu tartışmada aktif rol oynamaktadırlar.

Hukuki Alanda tedbirler alma yükümlülüğü

MADDE 2:

Taraf Devletler, kadınlara karşı her türlü ayırımı kınar tüm uygun yollardan yararlanarak ve gecikmeksizin kadınlara karşı ayırımı ortadan kaldıracı bir politika izlemeyi kabul eder ve bu amaçla aşağıdaki hususları taahhüt ederler:

a) Kadın ve erkek eşitliği ilkesini kendi ulusal anayasalarına ve diğer ilgili yasalara, henüz girmemişse dahil etmeyi ve yasalar ile ve diğer uygun yollarla bu ilkenin uygulanmasını sağlamak;

1990’lı yılların sonundan itibaren Türkiye kadın haklarına ilişkin önemli yasal düzenlemeler yapmış ve kadın-erkek eşitliğini garanti altına almak ve hiçbir alanda kadına karşı ayrımcılık yapılmamasını sağlamak üzere yasal reform sürecini başlatmıştır.

Bu çerçevede son rapor döneminden bu yana, 2004 yılında, Anayasasının 10. Maddesine "Kadınlar ve erkekler eşit haklara sahiptir. Devlet, bu eşitliğin yaşama geçmesini sağlamakla yükümlüdür" hükmü eklenmiştir. Böylece devlet cinsiyete dayalı ayırım yapmamanın ötesinde, kadınla erkeğin her alanda eşit haklara, bu hakları kullanmada eşit imkânlarla kavuşması için gerekli politikaları uygulama, tedbirleri alma yükümlülüğünü

üstlenmiştir. Maddenin geçici özel önlemleri de içerecek şekilde genişletilmesine ilişkin tartışmalar kamuoyunda devam etmektedir.

b) Kadınlara karşı her türlü ayrımı yasaklayan ve gerekli yerlerde müeyyideler de ihtiva eden yasal ve diğer uygun önlemleri kabul etmek;

1 Haziran 2005 tarihinde yürürlüğe giren yeni Türk Ceza Kanunu (TCK) ile kadının insan haklarının korunması, toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması ve kadına karşı şiddetin yaptırımı tabi tutulması ile ilgili, hayati önem taşıyan gelişmeler sağlanmıştır. Adalet ve kanun önünde eşitlik ilkesine ilişkin TCK'nın 3. maddesi ile, Ceza Kanununun uygulamasında kişiler arasında ırk, dil, din, mezhep, milliyet, renk, cinsiyet, siyasal veya diğer fikir yahut düşünceleri, felsefi inanç, milli veya sosyal köken, doğum, ekonomik ve diğer toplumsal konumları yönünden ayırım yapılamayacağı ve hiç bir kimseye ayrıcalık tanınmayacağı ifade edilmektedir.

TCK'nın 122. Maddesi ile kişiler arasında dil, ırk, renk, cinsiyet, siyasî düşünce, felsefi inanç, din, mezhep ve benzeri sebeplerle ayırım yaparak mal ve hizmetlere erişimini engelleyenler hakkında cezai müeyyide uygulanacağı hükme bağlanmıştır.

Ayrıca, TCK'daki düzenlemelere paralel olarak "Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun"un 2. Maddesinin ilk fıkrasında da ceza ve güvenlik tedbirlerinin infazına ilişkin kuralların ve hükümlerin ırk, dil, din, mezhep, milliyet, renk, cinsiyet, siyasal veya diğer fikir yahut düşünceleri, felsefi inanç, milli veya sosyal köken, doğum, ekonomik ve diğer toplumsal konumları yönünden ayırım yapılamaksızın ve hiç bir kimseye ayrıcalık tanınmaksızın uygulanacağı hükme bağlanmıştır (Ayrıca İş Kanununda ayrımcılığa ilişkin olarak getirilen düzenlemeler için bkz. Madde 11).

Bu süreç içerisinde, yasalarda gerçekleştirilen ilerlemelerin hayata geçirilmesinde 2007–2013 dönemini kapsayan "Dokuzuncu Kalkınma Planı" en önemli araçlardan biridir. Türkiye Büyük Millet Meclisi (TBMM) Genel Kurulunda onaylanmış olan bu Plan, kadınların ekonomik ve sosyal hayata katılımının sağlanması amacıyla, eğitim ve mesleki eğitim olanaklarının artırılması ile istihdam edilebilirliklerinin geliştirileceğini ve aile içi şiddetle mücadelenin devam ettirileceğini öngörmektedir. Bu doğrultuda, 2005-2006 yıllarına ait Yıllık Programlarda, kadına yönelik şiddetle mücadele devletin öncelik alanlarından biri olarak belirlenmiş ve bunun bir sonucu olarak kadınlara yönelik şiddetin önlenmesi için yapılan çalışmalar artmıştır.

c) Kadın haklarının erkeklerle eşit olarak yasal olarak korunmasını ve yetkili ulusal mahkemeler ve diğer kamu kuruluşları aracılığı ile kadınların her türlü ayrıma karşı etkin korunmalarını sağlamayı;

Kadının ayrımcılık karşısında korunması için ulusal mekanizma olarak kurulan Kadının Statüsü ve Sorunları Genel Müdürlüğü'nün kuruluş ve teşkilatlanmasına ilişkin detaylar CEDAW Komitesine sunulan Türkiye'nin Birleştirilmiş 2. ve 3. Raporunun yanı sıra Birleştirilmiş 4. ve 5. Ülke Raporunda yer almıştır. Bu Kurum 1990 yılında kurulmuş olmasına rağmen söz konusu dönemdeki yasal ve siyasi gelişmelere bağlı olarak (önceki raporlarda açıklandığı gibi) devlet yapısı içerisindeki statüsü kesinlik kazanamamıştır. Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü (KSGM) Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun ancak 2004 yılında yürürlüğe girmiş ve Kurum yasal belirsizlikten kurtulmuştur. Başbakanlığa bağlı olarak teşkilatlandırılan KSGM'nin amacı, kadının insan haklarının korunması ve geliştirilmesine yönelik çalışmalar yapmak, kadınların sosyal, ekonomik ve siyasal yaşamdaki konumlarını güçlendirmek, hak, fırsat ve imkânlardan eşit biçimde yararlanmalarını

sağlamaktır. Kazandırılan bu yasal statü ile Genel Müdürlük tüm görevlerini daha etkin bir biçimde yürütebilme olanağına kavuşmuştur.

Yeni yasal düzenlemede, etkin politika oluşturma ve koordinasyon görevini daha güçlü bir şekilde yerine getirebilmesinde Kadının Statüsü Genel Müdürlüğüne yardımcı olmak üzere Genel Müdürlük bünyesinde kamu kurum ve kuruluşları, sivil toplum örgütleri ve üniversitelerin temsilcilerinin katılımıyla Kadının Statüsü Danışma Kurulu oluşturulmuştur. 36 üyeli Kadının Statüsü Danışma Kuruluna Kadın ve Aileden Sorumlu Devlet Bakanı başkanlık etmektedir. Toplantı gündemi çerçevesinde alınan kararlar KSGM tarafından takip edilmektedir.

Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde "Fırsat Eşitliği Komisyonu" kurulmasına ilişkin yasa teklifi 9 Nisan 2008 tarihinde TBMM Başkanlığına sunulmuştur. Buna göre, Fırsat Eşitliği Komisyonu, kadının insan haklarının korunması ve geliştirilmesi, kadın erkek eşitliğinin sağlanmasına yönelik ülkemizdeki gelişmeleri izlemek ve müzakere etmek, bu konuda diğer ülkelerdeki ve uluslararası kuruluşlardaki gelişmeleri takip etmek ve bu gelişmeler konusunda Türkiye Büyük Millet Meclisi'ni bilgilendirmek ve talep halinde Türkiye Büyük Millet Meclisi'ne sunulan kanun tasarısı ve teklifleri ile kanun hükmünde kararnamelerin ulusal mevzuata ve uluslararası yükümlülüklerle uygunluğunu inceleyerek ihtisas komisyonlarına görüş sunmakla görevli olacaktır. Ayrıca, ülkemizde idarenin işleyişi ile ilgili şikâyetleri incelemek ve önerilerde bulunmak üzere bir kamu denetçiliği sisteminin oluşturulması için hazırlanan tasarısı 2006 yılında yürürlüğe girmiştir. Ancak Anayasa Mahkemesinin söz konusu Kanununun 1. Maddesinin yürütmesini durdurması nedeniyle Kamu Denetçiliği Kurumu kurumsallaşmasını tamamlayamamıştır.

d)Kadınlara karşı herhangi bir ayrımcı hareket yapılmasından veya uygulanmasından kaçınmayı ve kamu yetkileri ile kuruluşlarının bu yükümlülüğe uyumlu olarak hareket etmelerini sağlamak;

Kadının soyadı Türk Medeni Kanununun 187. maddesinde düzenlenmiştir. Yasa uyarınca evlilik sırasında ya da daha sonra herhangi bir zamanda yetkili yerlere gerekli müracaatları yapmak kaydıyla evlenen kadının, kocasının soyadı önünde önceki soyadını da kullanması mümkündür. Ancak, kadın erkek eşitliği açısından Türkiye'de bu hüküm yeterli bulunmamaktadır. Anayasanın 10, 41 ve 90'ıncı maddeleri ile CEDAW Sözleşmesi hükümlerinin yanı sıra Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi hükümleri dikkate alınarak Türk Medeni Kanununun 187'inci maddesinin üst yasal normlar ile uyumlu hale getirilmesi için değişiklik yapılması gereği ortaya çıkmıştır. Bu gereklilik ve Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin ilgili kararı ile uyumlu biçimde, evli kadınların talep etmeleri halinde evlendikten sonra sadece kendi soyadını kullanabilmelerine imkan vermek üzere Türk Medeni Kanununda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Taslağı hazırlanmıştır. Taslak, yasalaşma süreci içerisinde yer almaktadır.

2004 yılında yürürlüğe giren 5393 sayılı Belediye Kanunu ile şiddete uğrayan kadınlara hizmet vermek üzere belediyeler de yetkili kılınmıştır. Bu Kanunla Büyükşehir Belediyeleri ile nüfusu 50.000'i geçen belediyelere kadınlar ve çocuklar için koruma evleri açmak yükümlülüğü getirilmiştir. Yerel yönetimlerin şiddete uğrayan kadınlara verilen koruyucu ve önleyici hizmetlerin geliştirilmesi yolundaki çalışmalarının bundan sonraki süreçte artacağı öngörülmektedir.

Türkiye-Avrupa Birliği Katılım Öncesi Mali İşbirliği Programı kapsamında 2007-2008 yıllarını kapsayacak olan "Toplumsal Cinsiyet Eşitliğinin Yaygınlaştırılması (Promoting Gender Equality)" başlıklı projenin "Kurumsal Kapasitenin Güçlendirilmesi Bileşeni" çerçevesinde toplumsal cinsiyet eşitliğinin ana plan ve programlara yerleştirilmesi amacıyla

kamu görevlilerine yönelik seminerler, toplumsal cinsiyet eşitliği eğitimleri düzenlenmiştir. (Bkz. madde 5-a).

Ayrıca, Emniyet Genel Müdürlüğü ve Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü arasında imzalanan bir Protokol ile karakollarda görev yapan 40.400 polise hizmet içi eğitim verilmesi çalışmaları sürdürülmektedir. Bu eğitimlerin amacı, aile içi şiddetle mücadele görevlerini yerine getirirken kamu yetkilileri ve kuruluşlarının ayrımcı hareket ve uygulamalardan kaçınmaları yükümlülüğüne uygun hareket etmelerini sağlamaktır.

KSGM ve Sağlık Bakanlığı arasında aynı amaca yönelik olarak 3 Ocak 2008 tarihinde “Kadına Yönelik Aile İçi Şiddetle Mücadelede Sağlık Personelinin Rolü ve Uygulanacak Prosedürler Eğitimi” Protokolü imzalanmıştır (Bkz. madde 2-f).

e)Herhangi bir kişi kuruluş veya teşebbüsün kadınlara karşı ayırım yapmasını önlemek için tüm uygun önlemleri almak;

Anayasanın 10 uncu maddesine eklenen kadın erkek eşitliğine ilişkin hükmün yanı sıra, TCK'nın 122'nci maddesi ile cinsiyet ayrımcılığı hapis cezası gerektiren bir suç olarak düzenlenmiştir. Ayrıca işe alımlarda cinsiyet ayrımcılığı yapılmamasına ilişkin İş Kanununda yer alan düzenlemeler için bakınız Madde 11/1-b.

f)Kadınlara karşı ayrımcılık teşkil eden mevcut yasa, yönetmelik, adet ve uygulamaları, değiştirmek veya feshetmek için yasal düzenlemeler de dâhil gerekli tüm uygun önlemleri almak;

Daha önce belirtildiği üzere, son on yılda Türkiye’de başlatılan geniş kapsamlı yasal reform çerçevesinde bir dizi kanun ve yasal hükümde değişikliğe gidilmiş, bazı hükümler kaldırılmış ya da yeni taslaklar hazırlanmıştır. Bu sürecin bir parçası olarak uzman mahkemeler gibi yeni yasal kurumlar oluşturulmuş ve kadınlara yönelik ayrımcılık içeren konularla ilgili yasalar kabul edilmiştir. Bu bağlamda:

Aile Mahkemelerinin Kurulmasına Dair Kanun:

Aile içi şiddetin yanı sıra aile hukukuna ilişkin davalara bakan uzman mahkemelerin kurulması ihtiyacı nedeniyle Aile Mahkemeleri kurulmasına dair bir kanun tasarısının Parlamente’ye sunulduğu, Türkiye’nin CEDAW Komitesi’ne sunduğu Birleştirilmiş 4. ve 5. Rapor’da belirtilmiştir. Söz konusu tasarı 2003 yılında yasalaşmış ve Aile Mahkemeleri, her ilde merkez nüfusu yüz binin üzerindeki her ilçede kurulmuştur. Aile Mahkemeleri, görev alanına giren konularda evlilik birlüğinden doğan yükümlülükleri konusunda eşleri uyarmak, uzlaştırmak, gerekli önlemleri almak, küçükler hakkında tedbir ve yardım nafakasına hükmetmek dâhil gereken bütün önlemleri almaya yetkilidir.

Ailenin Korunmasına Dair Kanun:

4320 sayılı Ailenin Korunması Hakkındaki Kanunun uygulanmasındaki aksaklıkların giderilmesi amacıyla söz konusu Kanunda 2007 yılında değişiklik yapılmıştır. Bu değişiklik ile, Kanunda şiddet kavramı geniş yorumlanarak evli olmalarına rağmen ayrı yaşayan, mahkemece ayrılık kararı verilen veya yasal olarak ayrı yaşama hakkı olan aile bireyleri de koruma altına alınmaktadır. Buna ek olarak “Kusurlu eşin veya diğer aile bireyinin” ifadesinin kullanılması ile sadece eş değil, aynı çatı altında yaşayan tüm aile bireyleri hakkında da tedbir kararına hükmedilmesine olanak sağlanmaktadır. Aile Mahkemesi Hâkiminin uygun görmesi halinde şiddet uygulayan kişinin “Bir sağlık kuruluşunda muayene

veya tedavi için başvurması” tedbirine hükmedebileceği hususu yer almaktadır. Ayrıca, Kanundan yararlanmak için yapılacak başvuruların ve mahkemece verilen kararların harca tabi olmayacağı da hükme bağlanmıştır.

4320 sayılı Yasada değişiklik öngören Tasarı'nın kabulünü takiben, KSGM koordinatörlüğünde ilgili kurumlar ve STK'ların hukukçu temsilcileri ile hazırlanan Ailenin Korunması Hakkındaki Kanunun uygulanmasına açıklık getiren Yönetmelik de 1 Mart 2008 tarihinde yürürlüğe girmiştir.

Tablo 1: Ceza Mahkemelerine 4320 Sayılı Aileyi Koruma Kanunu İle İlgili Açılan Davalar ve Sanık Sayıları

Yıllar	Açılan Dava Sayısı	Sanık Sayısı								
		12-15 Yaş		16-18 Yaş		19 Yaş ve Üstü		Toplam		
		Erkek	Kadın	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın	Toplam
1999	109	0	0	0	0	122	1	122	1	123
2000	108	0	0	2	5	108	2	110	7	117
2001	125	10	0	4	0	115	5	129	5	134
2002	158	2	0	1	0	160	3	163	3	166
2003	213	3	0	0	0	218	4	221	4	225
2004	322	0	0	4	0	319	10	323	10	333
2005	439	5	0	0	0	447	12	452	12	464
2006	646	30	6	2	0	685	18	717	24	741

Kaynak: Adli Sicil ve İstatistik Genel Müdürlüğü, 2007.

Tablo 2: Ceza Mahkemelerinde 4320 Sayılı Aileyi Koruma Kanunu İle İlgili Sonuçlanan/Çıkan Davalardaki Karar Türleri

Yıllar	Çıkan Dava Sayısı	Karar Türündeki Sanık Sayıları			
		Mahkumiyet	Beraat	Diğer	Toplam
1999	80	52	15	13	80
2000	106	52	31	23	106
2001	128	71	25	32	128
2002	151	98	37	38	173
2003	182	131	52	30	213
2004	280	204	100	39	343
2005	323	202	95	92	389
2006	669	574	128	121	823

Kaynak: Adli Sicil ve İstatistik Genel Müdürlüğü, 2007.

Türk Ceza Kanunu (TCK):

Kadına karşı şiddet ile mücadelede önemli bir yasal dayanak sağlayan Türk Ceza Kanunu, kamu kurumları ve sivil toplumun taslak üzerinde uzun süren çalışma ve tartışmalarının sonrasında, 1 Haziran 2005'te yürürlüğe girmiştir.

Yeni Türk Ceza Kanunu getirdiği düzenlemeler bakımından bireye odaklanmıştır. Türk Ceza Kanununda bireye verilen önemi vurgulamak amacıyla “İnsanlığa Karşı Suçlar” ve “Kişilere Karşı Suçlar” özel hükümler arasında öncelikle düzenlenmiştir. Daha çok kadınlara karşı işlenen cinsel dokunulmazlığa karşı suçlarda korunan hukuki değer kişilerin cinsel dokunulmazlığı olup, bu suçlar Yeni TCK'nın “Kişilere Karşı Suçlar” başlıklı İkinci Kısmında düzenlenmişlerdir.

Eski Ceza Kanunu ile karşılaştırıldığında Yeni Ceza Kanununda kadına karşı şiddet konusunda getirilen başlıca değişiklikler aşağıda sıralanmıştır:

- “Kadın, kız ayrımı” biçimindeki tanım madde metninden çıkarılmıştır.
- Eski Ceza Kanununda topluma karşı suçlar başlığı altında ele alınan cinsel suçlar, yeni Kanun’da kişilere karşı suçlar başlığı altında, cinsel dokunulmazlığa karşı suçlar olarak değerlendirilmiştir.
- Zorla ırza geçme ve zorla ırza tasaddi kavramları kaldırılarak yerine cinsel saldırı ve çocukların cinsel istismarı kavramları kullanılmıştır.
- Cinsel saldırı suçunun eşe karşı işlenmesi durumunda soruşturma ve kovuşturma yapılması mağdurun şikâyetine bağlanmıştır. Bu düzenleme ile eş üzerinde gerçekleştirilen ve cinsel saldırı suçunun nitelikli halini oluşturan davranışlara ceza yaptırımı getirilmiştir.
- Cinsel saldırının tanımı yapılmış ve cinsel saldırı suçunun temel şekli tanımlanmıştır. Cinsel saldırının vücuda organ veya sair bir cisim sokulması suretiyle gerçekleştirilmesi bu suçun nitelikli hali olarak tanımlanmıştır.
- Cinsel saldırı suçları için, dava veya cezanın ertelenmesini gerektiren etkin pişmanlık halleri düzenlenmiş, bu düzenleme ile kaçırılan veya alıkonulan ile sanık veya hükümlülerden biri evlendiği takdirde cinsel saldırı suçu faillerinin cezalarında indirim veya erteleme yapılması ya da bu cezaların silinmesinin mümkün olamayacağı hükme bağlanmıştır.
- İşyerinde cinsel taciz kavramı getirilmiş, cinsel taciz suçunun nitelikli halleri belirlenmiş buna göre hiyerarşi ve hizmet ilişkisinden kaynaklanan nüfuz kötüye kullanılmak suretiyle ya da aynı işyerinde çalışmanın sağladığı kolaylıktan yararlanılarak kişiye karşı cinsel tacizde bulunulması suçun temel şekline göre daha ağır ceza ile cezalandırılmıştır. Bu düzenleme ile sadece üst-ast arasında değil çalışanlar arasında da cinsel taciz suçu düzenlenmiştir.
- Kasten öldürme suçunun, ağırlaştırılmış müebbet hapis cezasını gerektiren nitelikli hallerinin düzenlendiği maddeye “töre saikiyle” ifadesi eklenerek töre cinayetleri faillerinin en yüksek ceza ile cezalandırılması kabul edilmiştir.
- Haksız tahrik maddesi düzenlenerek bu maddeye göre haksız tahrikin ancak haksız bir fiil sonucunda meydana gelmesi durumunda uygulanmasına imkan veren bir düzenleme yapılmış, cinsel saldırıya uğrayan kadını namus gerekçesiyle öldüren aile bireyleri ve akrabalar ve diğer kişilerin haksız tahrik indiriminden yararlanamayacağı, her haksız fiilin de haksız tahrik oluşturmayacağı madde gerekçesinde açıklanmıştır.
- “Kadının mağdur olduğu bir suç sonucu gebe kalması halinde süresi yirmi haftadan fazla olmamak ve kadının rızası olmak koşuluyla gebeliğin uzman hekimler tarafından hastane ortamında sona erdirilmesi durumunda ceza verilmeyeceği hükme bağlanmıştır.
- Cinsel saldırı suçunun ağırlaştırılmış halleri düzenlenerek, cinsel saldırı suçunun işlenmesi suretiyle mağdurun beden veya ruh sağlığının bozulmasına neden olunması, daha ağır ceza ile cezalandırılmıştır. Suç sonucu mağdurun bitkisel hayata girmesi veya ölümü halinde, ağırlaştırılmış müebbet hapis cezası getirilmiştir.
- Cinsel saldırı suçunun düzenlendiği maddede, kamu görevinin veya hizmet ilişkisinin sağladığı nüfuz kötüye kullanılmak suretiyle suçun işlenmesi halinde daha ağır cezayı gerektiren nitelikli unsurlar tanımlanmıştır.
- Kasten yaralama suçu düzenlenmiş ve bu suçun üstsoy veya altsoydan birine ya da eş veya kardeşe karşı işlenmesi suçun nitelikli hali olarak kabul edilmiştir.
- İşkence ve Eziyet başlığı altında işkence, eziyet suçları düzenlenmiştir. Bu maddeler ile Türkiye’nin taraf olduğu milletlerarası sözleşmelerden doğan yükümlülükler

göz önünde bulundurulmuştur. Bu yükümlülükler karşısında ve özellikle insan haysiyetinin tecavüzlerden korunması için, işkence teşkil eden fiillerin cezasız kalmaması düşüncesiyle bu fiiller bağımsız bir suç olarak tanımlanmıştır.

- Aile Hukukundan doğan bakım, eğitim veya destek olma yükümlülüğünün yerine getirilmemesi suç olarak tanımlanmıştır. Bu suçtan dolayı soruşturma ve kovuşturma yapılması şikâyete tabi tutulmuştur. Maddede evli olsun veya olmasın gebe olan eşini veya sürekli birlikte yaşadığı ve kendisinden gebe kalmış kadını çaresiz durumda terk eden yani ona her türlü yardımı yapmaksızın ortada bırakan kişi cezalandırılmaktadır. Velayet hakları kaldırılmış olsa da itiyadi sarhoşluk, uyuşturucu madde kullanma veya onur kırıcı yaşayış tarzı nedeniyle özen noksanı veya kusurundan dolayı çocuklarının ahlak, güvenlik ve sağlıklarını ağır şekilde tehlikeye sokan ana ve babaya hapis cezası öngörülmüştür.

- Kişilerin ve özellikle çocukların fuhuşa teşviki, sürüklenmesi fiillerinin hangi koşullarda suç oluşturduğu hususunda düzenlemeler yapılmıştır. Bu düzenlemeler yapılırken Türkiye'nin insan ticareti ile mücadele ile ilgili olarak milletlerarası sözleşmelerden kaynaklanan yükümlülükleri göz önünde bulundurulmuştur.

- Genital Muayene bağımsız bir madde olarak düzenlenmiş, savcının talebi üzerine yetkili hakim kararı olmaksızın, kişinin rızası dışında kişiyi genital muayeneye gönderen veya bu muayeneyi yapan fail hakkında üç aydan bir yıla kadar hapis cezası getirilmiştir.

- Reşit olmayan kişiyle (18 yaş altı) cinsel ilişkide bulunmak bağımsız bir suç olarak tanımlanmıştır.

- Çocukların cinsel istismarı fiilleri suç olarak tanımlanmıştır. Cinsel istismarın üst soy, ikinci veya üçüncü derecede kan hısmı, üvey baba, evlat edinen, vasi gibi kişilerce uygulanması halinde verilecek cezalar yarı oranında artırılmıştır.

- Kadın ve çocuk ticareti ile ilgili mücadele için düzenlemeler yapılmıştır. Yapılan bu düzenlemelerde milletlerarası sözleşmelerden doğan yükümlülükler göz önünde tutulmuştur.

- Ceza Kanununda ayrımcılık suçu düzenlenmiş ve diğer ayrımcılık saikleri arasında cinsiyet de sayılarak, insanlar arasında yürürlükteki kanun ve nizamların izin vermediği ayrımlar yapılarak bazı kişilerin hukukun sağladığı imkânlardan yoksun hale getirilmeleri cezalandırılmıştır.

Yeni Türk Ceza Kanununun yürürlüğe girmesinden bu yana, kanun hükümlerinin uygulanmasına ilişkin giderek daha fazla olumlu gelişmeler gözlenmektedir. Mahkemeler özellikle töre ve namus suçları için daha ağır hükümler getirmektedir.

Kasten öldürme suçunun ağırlaştırılmış müebbet hapis cezası gerektiren nitelikli hallerinin düzenlendiği maddeye "töre saikiyle" ifadesinin eklenmesinin ardından karara bağlanan kimi davalarda sadece fail değil, azmettirenler de cezaya çarptırılmıştır.

Yeni Ceza Kanunu'nun tanımını ve tam anlamıyla uygulanmasını sağlamak amacıyla Adalet Bakanlığı tarafından Türkiye genelinde çeşitli mahkemelerde görev yapmakta olan yaklaşık 8.500 hâkim ve cumhuriyet savcısına birçok eğitim semineri ve adli kolokyum düzenlenmiştir.

Çocuk Koruma Kanunu:

15 Temmuz 2007 tarihinde yürürlüğe giren Çocuk Koruma Kanunu, barınma yeri olmayan çocuklu kimselere ve hayatı tehlikede olan hamile kadınlara uygun barınma yeri sağlanmasını ve bu kimselerin talepleri halinde adreslerinin gizli tutulmasını hükme bağlamıştır.

Yukarıda açıklanan yeni yasal düzenlemeler ve Türkiye'nin 4. Ve 5. Birleştirilmiş Raporunda sunduğu Medeni Kanun değişikliklerinin yanı sıra doğum izni ve emzirme iznine ilişkin yasal hükümler İş Kanununda yeniden düzenlenmiştir (Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz. Madde 11-2-b).

KSGM tarafından hazırlanan ebeveyn izinlerine ilişkin yeni yasa tasarısı ile hem kadın işçilerle kadın memurların haklarının uyumlu hale getirilmesi, hem de Türk toplumunda halen sadece annenin sorumluluğu olarak görülen çocukların bakımı ve yetiştirilmesine babaların da aktif katılımına olanak verecek yasal zemin oluşturulması amaçlanmıştır (Bu taslak hakkında ayrıntılı bilgi bkz. Madde 11-3).

Türkiye, gerek Anayasasında gerekse İş Kanunu ve diğer kanunlarda kadınlar ve erkeklerin çalışma hayatında eşit biçimde yer almalarına ilişkin hükümlere yer vererek bu konuyu yasal ve anayasal güvence altına almıştır (Ayrıntılı bilgi için bkz. Madde 11).

Başbakanlık Genelgesi:

Ülkemizde kadına yönelik şiddetin önlenmesi için atılan bir diğer önemli adım ise, "Töre ve Namus Cinayetleri ile Kadınlara ve Çocuklara Yönelik Şiddetin Sebeplerinin Araştırılarak Alınması Gereken Önlemlerin Belirlenmesi" amacıyla Meclis Araştırma Komisyonunun oluşturulmuş olmasıdır. Bu komisyon, 2005-2006 yılları arasında çalışmalarına devam etmiştir.

Komisyon tarafından hazırlanan kapsamlı Raporu takiben alınması gereken önlemler ve sorumlu kuruluşları içeren bir Başbakanlık Genelgesi yayımlanmıştır. Genelge ile kadına yönelik şiddet ve töre/namus cinayetlerinin önlenmesine ilişkin aktiviteler ve alınacak önlemler konusunda koordinasyon görevi Kadının Statüsü Genel Müdürlüğüne verilmiştir. Söz konusu koordinasyon görevi çerçevesinde KSGM sorumlu/işbirliği kuruluşları ve ilgili kuruluşların faaliyetlerini takip etmektedir. "Kadınlara Yönelik Şiddet İzleme Komitesi", bu görevi etkin olarak yerine getirmek üzere, ilgili tüm kamu kurum ve kuruluşları, üniversiteler ve kadına yönelik şiddet konusunda çalışan sivil toplum kuruluşları temsilcilerinin katılımı ile KSGM tarafından oluşturulmuştur. Komite Başbakanlık Genelgesi tarafından belirlenen sorumlulukların ne ölçüde yerine getirildiğini tespit etmek ve durum değerlendirmesi yapmak üzere Kadın ve Aileden Sorumlu Devlet Bakanı başkanlığında toplanmaktadır. Ayrıca, Genelgede öngörülen tedbirler doğrultusunda, kamu politikalarına temel teşkil etmek amacıyla, şiddete ilişkin ilgili tüm tarafların katılımıyla "Kadına Yönelik Aile İçi Şiddetle Mücadele Ulusal Eylem Planı" (2007-2010) hazırlanmış, Kadın ve Aileden Sorumlu Devlet Bakanı tarafından onaylanarak uygulamaya konulmuştur.

Yasal çalışmaların yanı sıra uygulamaya ilişkin şu çalışmalar yapılmaktadır:

- Madde 2/d'de belirtildiği üzere, 40.400 Emniyet Teşkilatı personeline yönelik kadına karşı şiddet, aile içi şiddet, toplumsal cinsiyet eşitliği, şiddet mağdurlarına yaklaşım tarzı, 4320 sayılı Ailenin Korunmasına Dair Kanun ve diğer ilgili kanunların uygulanması konularında farkındalık ve duyarlılığı artırmak için hizmet içi eğitim projesi yapılması amacıyla KSGM ve Emniyet Genel Müdürlüğü işbirliğinde hazırlanan Protokol, ilgili Bakanlar tarafından 2006 sonunda imzalanmıştır. Mayıs 2007 itibarıyla Türkiye çapında başlatılan eğitici eğitimleri çerçevesinde 270 kişinin eğitimi tamamlanmıştır. Bu aşamadan itibaren yetiştirilen 270 eğitimci tarafından, ilk adım başvuru yeri olan polis merkezlerindeki emniyet teşkilatı personeline eğitimler verilmektedir. Eğitimlerin 2008 yılı sonunda tamamlanması ile polis merkezlerinde kayıt sistemlerinin standartlaştırılması ve mağdur odaklı yaklaşımın benimsenmesi mümkün olacaktır. Söz konusu çalışma, erkeklerle çalışma konusunda önemli bir deneyim sağlaması açısından da önem taşımaktadır.

- Türkiye–Avrupa Birliği Katılım Öncesi Mali İşbirliği Programı kapsamında 2007-2008 yıllarını kapsayacak olan “Toplumsal Cinsiyet Eşitliğinin Yaygınlaştırılması (Promoting Gender Equality)” başlıklı proje başlatılmıştır. KSGM tarafından yürütülen Proje iki bileşenden oluşmaktadır. Birinci Bileşen “Kurumsal Kapasitenin Geliştirilmesi” bileşeni olup, toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanmasında KSGM’nin ve işbirliğinde bulunduğu kurumların kurumsal kapasitesinin geliştirilmesi hedeflenmektedir. Projenin “Kadına Karşı Aile İçi Şiddetle Mücadele” başlıklı İkinci Bileşeni kapsamında; kadına karşı aile içi şiddetin sebep ve sonuçları hakkında niteliksel ve niceliksel araştırma yaptırılacak, veri tabanı ve hizmet modelleri geliştirilecek, bilinçlendirme ve hizmet içi eğitim modülleri oluşturulacaktır.
- Diyanet İşleri Başkanlığı personeline verilen hizmet içi eğitim programları, "Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü'nün Görev, Yetki ve Sorumlulukları", "Kadın Hakları Açısından Yeni Türk Medeni Kanunu", "Töre ve Namus Cinayetleri" ve "Toplumsal Cinsiyet Eşitliği" konularını da kapsamaktadır.
- 2007 yılında kabul edilen Çocuk Koruma Kanunu çerçevesinde, Başbakanlık Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu, barınma yeri olmayan çocuklu kimselere veya hayatı tehlikede olan hamile kadınlara ve şiddete maruz kalan kadınlara kadın konukevleri aracılığıyla uygun barınma yeri sağlamaktadır.
- Başbakanlık Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu bünyesinde hizmet veren 25 kadın konuk evi bulunmaktadır. Bunun yanı sıra Valilikler, Belediyeler, Kaymakamlıklara bağlı olarak veya özel hukuk hükümleri çerçevesinde kurulmuş olan 24 adet kadın konuk evi bulunmaktadır. Türkiye genelinde Temmuz 2008 itibariyle sayıları 49’dur. Bu sayıların ülke genelinde çok yetersiz olduğu bilinmektedir. Bu nedenle 5393 sayılı Belediye Kanunu ile şiddete uğrayan kadınlara hizmet vermek üzere Belediyeler de yetkili kılınmıştır. Bu Kanunla Büyükşehir Belediyeleri ile nüfusu 50.000’i geçen belediyelere kadınlar ve çocuklar için koruma evleri açmak yükümlülüğü getirilmiştir. Böylece şiddete uğrayan kadınlara verilen koruyucu ve önleyici hizmetlerin geliştirilmesi mümkün olacaktır. Ayrıca, 2007 yılı içinde İçişleri Bakanlığı, Avrupa Birliği ve Birleşmiş Milletler Nüfus Fonu işbirliğinde 8 adet sığınma evi kurulması çalışmaları başlatılmıştır.
- Şiddete uğrayan ya da uğrama riski taşıyan ve desteğe gereksinimi olan kadınlara ve çocuklara psikolojik, hukuki ve ekonomik alanda danışmanlık hizmetleri sunmak ve yararlanabilecekleri hizmet kuruluşları konusunda bilgilendirerek gereksinim duydukları hizmet türüne en kısa zamanda ulaşmalarını sağlamak amacıyla kurulan Alo 183 Kadın ve Çocuk Danışma Hattı 7 gün 24 saat ücretsiz olarak hizmet vermektedir. 2002 yılında başlayan süreç 2006 yılında 81 ile yaygınlaştırılmıştır. Hatta gelen başvurulara sosyal çalışmacılar ve psikologlar tarafından cevap verilmektedir. Başvuran kişinin durumu, konunun aciliyeti, gereksinim duyduğu hizmetler dikkate alınarak hukuki konular ile ilgili olarak Barolar ile, acil müdahale ekiplerinin desteğine ihtiyaç duyduğu zamanlarda Kolluk Kuvvetleri ile, psikolojik destek ya da sığınma talebi olması durumunda ise İl Sosyal Hizmetler Müdürlükleri ile temasa geçilmektedir. Hattan 2007 sonu itibariyle 132.617 kişi yararlanmıştır.
- Aile yaşamını korumak, desteklemek ve sorunların çözümüne yardımcı olmak amacıyla aile bireylerine yönelik koruyucu-önleyici, eğitici-geliştirici, tedavi ve rehabilite edici hizmetlerin yanı sıra rehberlik ve danışmanlık hizmetleri verilen Aile Danışma Merkezlerinin sayısı 2008 yılı Nisan ayı itibariyle, 36 ilde 40’a ulaşmış olup, bir önceki rapor döneminden bu yana hizmet verilen kişi sayısı 37.782’dir.
- Kadının kalkınmaya katılımı çerçevesinde, Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Genel Müdürlüğüne bağlı olan 71 adet Toplum Merkezinden bir önceki rapor döneminden bu yana 213.023 kişi yararlanmıştır. Hizmet verdiği bölgede yaşayan tüm

yöre halkının daha iyi yaşam koşullarına ulaşma hakkını sağlamak, sorunları resmi, hükümet dışı kuruluşlar ve halkın doğrudan katılımı ile çözmek, kentsel yaşam biçimine uygun tutum ve davranışlar geliştirmesini sağlamak, kadına ilişkin projeleri yaşama geçirmek amacıyla Toplum Merkezlerinde aile içi şiddete uğramış kadınlara merkezin temel amaçları doğrultusunda psikolojik, hukuksal danışmanlık ve ekonomik yardımlar da yapılmakta, kadın konuk evlerinde kalma talebi olan kadınlar değerlendirilerek ilgili birimlere yönlendirilmektedir.

- Ayrıca, Ev Kadını Destekleme Projesi, Evde Çocuk Bakıcılığı Projesi gibi projeler, çeşitli mesleki kurslar (halıcılık, dikiş, nakış, ebru, bilgisayar, yaşlı bakımı, hasta bakımı v.b.) kermes ve sergiler gibi kadınlara yönelik gelir getirici aktivitelerin yanı sıra kadınların bilgi, bilinç ve beceri düzeylerinin geliştirilmesi amacıyla eğitim programları uygulanmaktadır. Bu merkezlerde Kadının İnsan Hakları Eğitim Programı (Bkz. Madde 3), Benim Ailem, Aile Çocuk Eğitimi, İşlevsel Yetişkin Okuma Yazma Programı ve Baba Destek Eğitim Programı uygulamaları sürdürülmektedir.
- Başbakanlık Güneydoğu Anadolu Projesi Bölge Kalkınma İdaresine bağlı olarak Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgesinde 29 adet Çok Amaçlı Toplum Merkezi (ÇATOM) ile kadınlara eğitim, yönlendirme, meslek edindirme v.b. konularda hizmet sunulmaktadır (Bkz. Md. 14-2- a).
- Genel sağlık hizmetleri çerçevesinde tüm dünyada olduğu gibi ülkemizde de ruhsal bozukluklar önemli bir halk sağlığı sorunudur. Ruhsal bozukluklara bağlı olarak ortaya çıkan ve kadınlar arasında da görülen intihar vakalarını önlemek üzere çeşitli tedbirler alınmaktadır. Bu doğrultuda, Sağlık Bakanlığı tarafından 2004 yılından itibaren başlatılan çalışmalar kapsamında, illerde oluşturulan Eğitim Kurullarınca 16.056 sağlık çalışanı eğitilmiştir. Önleme çalışmalarının bir diğer ayağında ise, hastanelerin acil servislerinde oluşturulan “Psikososyal Destek ve Krize Müdahale Birimleri” Şubat 2006'da faaliyete geçirilmiştir (2008 yılı içinde adı geçen birimler 49 ilde 97 hastanede kurulmuştur, 2010 yılına kadar ülke geneline yaygınlaştırılması ve intiharların 2011 yılına kadar 1/3 oranında azaltılması hedeflenmektedir).
- KSGM ve Sağlık Bakanlığı arasında “Kadına Yönelik Aile İçi Şiddetle Mücadelede Sağlık Personelinin Rolü ve Uygulanacak Prosedürler Eğitimi” Protokolü 3 Ocak 2008 tarihinde imzalanmıştır. Protokolün imzalanması ile şiddet mağduru ve risk altındaki kadınlara sunulan sağlık hizmetleri prosedürlerinin yazılması ve buna uygun olarak sağlık çalışanlarına hizmet içi eğitim programlarının düzenlenmesi çalışmaları sürdürülmektedir. Mayıs 2008 tarihi itibarıyla sağlık personeli eğitim programları başlatılmıştır. Söz konusu protokol dahilinde 500 eğiticinin eğitiminin tamamlanması ve bu eğiticiler aracılığı ile 75.000 sağlık personeline ulaşılması hedeflenmektedir.
- Kadın konusunda çalışmalar yapan sivil toplum kuruluşlarıyla çeşitli illerde kadın konusundaki gelişmeleri değerlendirmek üzere toplantılar düzenlenmektedir. Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü'nün koordinasyonu ile 1996 yılında kurulan ve çalışmaları devam eden eğitim, sağlık, hukuk, istihdam ve girişimcilik komisyonlarının yanı sıra, 2006 yılında uluslararası ilişkiler, medya, çevre ve afet komisyonları oluşturulmuştur.
- Birleşmiş Milletler Nüfus Fonu Türkiye IV. Ülke Programı ile (2006-2010), yoksulluğun azaltılması, anne sağlığının iyileştirilmesi, cinsel yoldan bulaşan hastalıklar/HIV/AIDS'le mücadele, cinsiyet eşitliğinin teşvik edilmesi, kadınlara eşit haklar ve kadınların yetkilerinin artırılması amaçlanmaktadır. “Üreme Sağlığı”, “Toplumsal Cinsiyet” ve “Nüfus ve Kalkınma Stratejileri” olmak üzere 3 bileşenden oluşan IV. Ülke Programı'nın “Toplumsal Cinsiyet” bileşeni, Türkiye'de cinsiyet eşitliğinin sağlanması ve kadınların güçlendirilmesine yönelik uluslararası desteğin büyük bir kısmının koordine edildiği ve programlandığı bir bileşendir. Bileşen ile,

gereken siyasi ortamın oluşturulmasına yönelik faaliyetlerle kadınların insan haklarının ele alınmasına öncelik verilmektedir. Böylece toplumsal cinsiyete dayalı şiddetin azaltılması, kadınların korunması ve güçlendirilmesi hedeflenmektedir.

Bilinçlendirme Kapsamında Yapılan Etkinlikler:

Kadına karşı şiddetle mücadele çerçevesinde, Kadın ve Aileden Sorumlu Devlet Bakanlığı ile Birleşmiş Milletler Nüfus Fonu işbirliğiyle uzun dönemli bir programın ilk adımı olarak "Kadına Karşı Şiddete Son Kampanyası" 2004 yılında başlatılmıştır.

Bu kampanya ile, öncelikle kadına yönelik şiddet konusunda toplumda farkındalık yaratmak ve toplumsal duyarlılığı artırmak amaçlanmıştır. Kampanya kapsamındaki etkinliklere, ilgili kamu kuruluşları, yerel yönetimler, medya, sivil toplum kuruluşları ve uluslararası örgütlerin yanı sıra Türkiye'nin önde gelen sanatçıları, 1. Türkiye Süper Ligi Futbol Takımları ve Devlet Çok Sesli Korosu da destek vermektedirler. Kampanya çerçevesinde farkındalık yaratmak amacıyla;

- Kadın temalı halk ezgilerini içeren konserler verilmiş;
- Futbol Federasyonu Başkanlığı ile işbirliğine gidilerek Süper Lig takımları futbol oyuncularının maçlara "kadına yönelik şiddete son" yazılı banner ve tişörtlerle çıkmaları sağlanmış;
- "Kadına Karşı Şiddete Son" logolu rozetler milletvekillerimizin kullanımına sunulmuş;
- Türkiye Giyim Sanayicileri Derneği ile işbirliği yapılarak erkek giyim firmaları ürünlerinin "Kadına Karşı Şiddete Son" ifadeli etiketler ile satışa sunulması sağlanmış;
- 25 Kasım haftasında mağazalar ve alış-veriş merkezleri ile caddelerde kadına karşı şiddete son konulu vitrin posterleri ve afişler kullanılmış;
- İki adet spot film hazırlanarak yerel ve ulusal televizyon kanallarında gösterilmiştir. Bu spot filmlerin birinde, Türkiye'nin ünlü sanatçı ve futbolcuları rol alırken, ikincisinde Başbakan ve Kadın ve Aileden Sorumlu Bakan da dahil olmak üzere kadın konusunda ulusal mekanizmanın başı olarak Kadının Statüsü Genel Müdürü ile Diyanet İşleri Başkanı yer almış ve kadına yönelik şiddete dikkat çekmişlerdir.
- 2007 yılında kadına yönelik şiddetin suç olduğu mesajını içeren 2 yeni spot film hazırlanarak kamuoyunun dikkatine sunulmuştur.
- 2005 yılında genç gazetecilere duyarlılık kazandırmak ve bu soruna doğru yaklaşım sergilemelerine katkı sağlamak amacıyla "Kadına Karşı Şiddete Son" konulu Genç Gazeteciler Yarışması düzenlenmiştir.
- Genel Kurmay Başkanlığı ile yapılan işbirliği sonucunda, kadına karşı şiddetle mücadelenin önemli bir parçasını teşkil eden erkeklerin konuya duyarlılığını artırmak amacıyla, vatani görevini yapmakta olan er ve erbaşlara düzenli olarak verilen rutin eğitimlerin bir parçası olarak kız çocuklarının okullulaşması, kadın-erkek eşitliği, kadının insan hakları, kadına yönelik şiddet, töre ve namus cinayetlerinin önlenmesine ilişkin konuların yer aldığı eğitim materyalleri, CD ve afişler hazırlanarak 600 garnizona iletilmiştir.

Bilgilendirme ve bilinçlendirme kapsamında devlet tarafından yapılan kamu çalışmalarının yanı sıra, STK'lar ve özel sektör tarafından da özellikle kadına yönelik şiddetle mücadele amacıyla çalışmalar ve kampanyalar sürdürülmektedir. Örneğin kadınların hakları konusunda bilinçlendirilmeleri amacıyla yönelik olarak bir kamu kurumu ve bir sivil toplum

kuruluşu ortaklığı ile Toplum Merkezlerinde “Kadının İnsan Hakları Eğitim Programı” düzenlenmektedir. Ayrıca ülke çapında en çok satış yapan ulusal bir günlük gazetenin ait olduğu medya kuruluşu tarafından 2004 yılından bu yana “Aile İçi Şiddete Son” isimli büyük çaplı bir medya kampanyası da yürütülmektedir.

g) Kadınlara karşı ayrımcılık teşkil eden bütün ulusal cezai hükümleri kaldırmayı;

Kadınlara karşı ayrımcılık teşkil eden ceza hükümleri neredeyse tamamen kaldırılmıştır. Bazı kadın sivil toplum kuruluşları tarafından zaman zaman kadınların aleyhine olarak değerlendirilen ve Türkiye'nin 4/5. Periyodik raporuna Komitenin nihai yorumlarında da yer alan Türk Ceza Kanununun yeni halinde yer alan düzenlemeler kamuoyunda halen tartışılmaktadır.

Kadının İlerlemesi ve Gelişmesi

MADDE 3:

Taraf devletler özellikle politik, sosyal, ekonomik ve kültürel sahalarda olmak üzere bütün alanlarda, erkeklerle eşit olarak insan hakları ve temel özgürlüklerden yararlanmalarını ve bu hakları kullanmalarını garanti etmek amacıyla, kadının tam gelişmesini ve ilerlemesini sağlamak için yasal düzenleme dahil bütün uygun önlemleri alacaklardır.

Türkiye hem CEDAW ve İhtiyari Protokol'e hem de Çocuk Hakları Sözleşmesi ile ILO, OECD, Avrupa Konseyi, AGİK gibi kuruluşlara ilişkin diğer ilgili uluslararası antlaşmalara taraf olmuştur. Türkiye ayrıca tüm bölgesel, global eşitlik ve insan hakları alanındaki adımları desteklemekte ve ilgili uluslararası platformlara katılmaktadır.

Türkiye, toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması için ulusal mekanizma olarak yapılandırdığı KSGM'yi kadının statüsünü yükseltmek amacıyla yapılacak çalışmalara destek vermek, strateji geliştirmek, plan ve program oluşturmak ve temel politikaların belirlenmesine katkıda bulunmakla görevlendirmiştir. Ayrıca gerçekleştirilen çalışmaların sonuçlarının izlenmesi, değerlendirilmesi ve kadın-erkek eşitliğinin toplumsal bir sorun olarak algılanmasını sağlamak amacıyla kamuoyunu bilgilendirmek de KSGM'nin görevleri arasındadır.

KSGM, yapmış olduğu çalışmalarda en önemli araçlardan biri olan istatistiklerde karşılaştığı tanım/rakam farklılıkları nedeniyle, veri üreten ve kullanan tarafları bir araya getirerek “Toplumsal Cinsiyet Göstergeleri Oluşturma” çalışması başlatmıştır. Çalışmanın nihai amacı kadın istatistikleri açısından eksikliklerimizin giderilmesi, doğru, güncel, güvenilir ve kapsamlı istatistiklere erişimdir. Çalışma kapsamında veri üretiminde temel işlevi olan bazı kurum ve kuruluşların verilerinin envanteri çıkarılmıştır.

Ayrıca Eğitim, Sağlık, Çalışma Yaşamı-Kırsal Kalkınma-Yoksulluk, Şiddet, Medya ve Siyasal/Karar Alma Mekanizmalarına Katılım başlıkları ile Çalışma Grupları oluşturularak ilgili kurumların yapması gereken hukuki/idari düzenlemelerin de yer alacağı öneriler geliştirilmiştir.

Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü'nün yanı sıra, toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması amacına katkı veren başka yapılanmalar da söz konusudur. Türkiye'de kadına karşı ayrımcılığı ortadan kaldırma amacıyla gerçekleştirilen yasal reformların uygulanmasını sağlamak amacıyla 10 yıldır bir sivil toplum kuruluşu ile Başbakanlık Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu (SHÇEK) tarafından “Kadının İnsan Hakları Eğitim Programı” yürütülmektedir. Yerel düzeyde kadınların yasalar ve insan hakları konusundaki bilgi ve

farkındalık düzeyini arttırmayı hedefleyen program, 2007 yılı itibariyle 32 ilde SHÇEK'e bağlı 55 merkezde uygulamaya devam etmektedir.

Kadın-Erkek Eşitliğinin Hızlandırılması

MADDE 4:

4.1. Kadın ve erkek eşitliğini fiilen sağlamak için taraf devletlerce alınacak geçici ve özel önlemler, iş bu sözleşme de belirtilen cinsten bir ayırım olarak düşünülmeyecek ve hiçbir şekilde eşitsizlik veya farklı standartların korunması sonucunu doğurmayacaktır. Fırsat ve uygulama eşitliği hedeflerine ulaşıldığı zaman bu önlemlere son verilecektir.

Türkiye'de kadınların mevcut durumunu iyileştirmeye yönelik çok az sayıda geçici özel önlem vardır. Sivil toplum başta olmak üzere tüm toplumsal taraflar bu konuyu giderek daha fazla irdelemeye başlamışlardır. Anayasanın 10. Maddesi ile devletin bu tip önlemler almasının önü açılmış olmakla birlikte, geçici özel önlem konusu henüz toplumsal taraflar arasında tartışılmaktadır.

Nüfusun en muhtaç kesimine dahil olan ailelerin çocuklarının temel eğitim hizmetlerine tam olarak erişimini hedef alan bir sosyal yardım ağı oluşturmak amacıyla ülkenin her tarafında uygulanan Şartlı Nakit Transferi çerçevesinde yapılan Eğitim Yardımları ile yoksul ailelerin çocuklarına okuma imkânı sunulmaktadır. Yardımın uygulanmasında ilk kez geçici özel önlem getirilmiş ve kız çocukları için yapılan yardım, erkek çocuklarına göre daha yüksek tutulmuştur. Kız öğrencilere temel eğitimde % 21, ortaöğretimde ise % 40 oranında daha fazla parasal yardım yapılmaktadır. Şartlı Nakit Transferi'nin diğer bir önemli boyutu, kadının ve ailenin güçlendirilmesi amacıyla ödemelerin doğrudan annelere yapılmasıdır (Bkz. madde 10-d).

Aile içi şiddet mağdurlarının çoğunlukla kadın olması nedeniyle ifade edilmesi gereken bir başka düzenleme, doğrudan kadınlara yönelik pozitif ayrımcılık olmamakla birlikte Ailenin Korunmasına Dair Kanun kapsamında yapılacak başvurularda ve kararın infazında mahkeme masraflarının alınmamasıdır.

4.2. Anneliğin korunması amacıyla İş bu sözleşmede belirtilenler dahil, Taraf Devletlerce alınacak özel önlemler, ayrımcı olarak nitelendirilmeyecektir.

(Doğum izinlerine ilişkin bilgi için bkz. Madde:11.2.b, ebeveyn izinleri ile ilgili bilgi için bkz. Madde 11-3)

Cinsiyet Rollerini ve Kalıplaşmış Değer Yargıları

MADDE 5:

Taraf devletler tüm uygun önlemleri alacaklardır:

a) Her iki cinsten birinin aşağılığı veya üstünlüğü fikrine veya kadın ile erkeğin kalıplaşmış rollerine dayalı önyargıların, geleneksel ve diğer bütün uygulamaların ortadan kaldırılmasını sağlamak amacıyla kadın ve erkeklerin sosyal ve kültürel davranış kalıplarını değiştirmek;

Toplumda süregelen sosyo-kültürel davranış kalıplarının değiştirilmesi, çok yönlü çalışmalar yürütülmesi ile mümkün olabilmektedir. Türkiye'de kadın ve erkeğin toplumsal hayattaki rollerine ilişkin olumsuz sosyo-kültürel davranış kalıplarının değiştirilmesi ve kadının ilerlemesi için pek çok çalışma yapılmaktadır.

Bu çerçevede, eğitim materyallerindeki cinsiyetçi öğelerin ayıklanması için 2004-2006 yıllarını kapsayan ders kitaplarında ayrımcılık içeren resim, ifade ve benzeri tüm öğelerin çıkarılması çalışmaları devam etmektedir (Ayrıntılı bilgi için bkz. Madde 10-c).

Kadınların ilerlemesi ve olumsuz sosyo-kültürel davranış kalıplarının değişmesinde medyanın önemli rolünden dolayı, medyada ayrımcı cinsiyet rol kalıplarının sunumu ve kadın bedeninin objeleştirilmesinin önüne geçebilmek amacıyla radyo ve televizyon yayınlarında dikkat edilmesi gereken esas ve usulleri içeren Yönetmelikte çeşitli düzenlemeler yapılmış ve aşağıdaki ifadeler yönetmeliğe eklenmiştir:

- Cinsel duyguları sömürmeye yönelik, bireyleri cinsel meta olarak gösteren, insan bedenini cinsel tahrik unsuruna indirgeyen, toplumun yaşam alanı içinde sergilenemeyecek mahrem söz ve davranışlar içeren yayınlar yapılmamalıdır,

- Kadınlara, güçsüzlere ve küçüklere karşı ayrımcılık, fiziksel ve psikolojik şiddet teşvik edilmemelidir. Aile içi şiddet, dayak, cinsel taciz, tecavüz gibi konuları meşrulaştırıcı, hafifletici ve kışkırtıcı, toplumsal hayatta ve aile içinde bireyler arası eşitsizliği onaylayan kadının rıza, onay ve temsiliyet hakkı ve isteklerini yok sayan yayın yapılmamalıdır.”

Ayrıca, Radyo ve Televizyon Üst Kurulu ile Televizyon Yayıncıları Derneği tarafından, Türkiye’de televizyon yayıncılığı alanında yaşanan sorunlar karşısında yayın kuruluşlarının, uzlaşacakları ortak bir etik davranış zemini oluşturulması amacıyla yürütülen çalışmalar sonucunda “Yayıncılık Etik İlkeleri” imzalanmıştır. Bu etik ilkeler arasında yayınlarda renk, dil, din ve cinsiyet ayrımcılığına, aşağılama ve önyargılara yer verilmemesi, şiddetin teşvik edilmemesi ve meşrulaştırılmaması, kadın sorunlarına duyarlı olunması ve kadınların nesneleştirilmesinden kaçınılması yer almaktadır.

Radyo ve Televizyon Üst Kurulu ile Milli Eğitim Bakanlığının işbirliği sonucu 2007-2008 eğitim öğretim yılında tüm Türkiye genelinde hayata geçirilen "Medya Okuryazarlığı Projesi" ile medya okuryazarlığı dersi yedinci sınıflar için seçmeli olarak okutulmaya başlanmıştır. Medya okuryazarlığı projesinin amacı, medya karşısında etkiye en açık, en hassas grubu oluşturan çocukların, medya kurumunun yapısını, işleyişini, kurgulanmış içeriğin bilinçli bir şekilde değerlendirilmesini ve eleştirel olarak izlemesini özetle, medya ile ilgili doğru soruları sorup doğru yanıtları bulabilmesini sağlamaktır.

Kadın ve erkeğin eşitsizliğini güçlendiren olumsuz davranış kalıplarının ve kadının aşağılığı fikrinin ortadan kaldırılması amacıyla yönelik olarak Genel Kurmay Başkanlığı ile işbirliği içerisinde er ve erbaşlara yönelik olarak uygulanan eğitim programları için bakınız Madde 2-f Bilinçlendirme Kapsamında Yapılan Etkinlikler.

KSGM tarafından AB’nin mali işbirliği çerçevesinde yürütülen “Toplumsal Cinsiyet Eşitliğinin Geliştirilmesi Projesi”nin alt bileşenlerinden biri olan “Kurumsal Kapasitenin Güçlendirilmesi Eşleştirme Projesi” kapsamında, tüm taraflarla iş birliği içinde toplumsal cinsiyet eşitliğinin ana politikalara yerleştirilmesi konusunda bilgi ve stratejilerin paylaşılması amacıyla eğitimcileri, politika uzmanlarını, politika uygulayıcıları ve kamu kurumlarında çalışan üst düzey yöneticileri hedef alan “Toplumsal Cinsiyet Eşitliği” eğitim programı uygulanmaktadır. 2007 yılı içerisinde kamu kurumları, sivil toplum kuruluşları ve üniversite temsilcilerinden oluşan toplam 110 kişiye eğitici eğitimi, 130 kişilik bir gruba da “Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Eğitimi” olmak üzere toplam 750 kişiye eğitim verilmiştir. Bu eğitimlerin yanı sıra, 55’i üst düzey kamu görevlisi, 55’i belediye başkanı veya yardımcısı olmak üzere toplam 110 kişiye “Toplumsal Cinsiyet Eğitim Semineri” verilmiştir. 2008 yılında 500 politika uygulayıcısına ulaşılması planlanmaktadır.

b) Anneliğin sosyal bir işlev olarak anlaşılmasını ve çocukların yetiştirilmesi ve gelişiminde kadın ve erkeğin ortak sorumluluğunun tanınmasını öngören ve her durumda çocukların yararlarını her şeyden önce gözeten anlayışa dayanan bir aile eğitimini sağlar;

Türkiye’de çocukların büyütülmesi sırasında ailelerin ihtiyaç duyabilecekleri bilgilendirme ve bilinçlendirme faaliyetleri, başta Milli Eğitim Bakanlığı olmak üzere çeşitli kamu kurumları ve sivil toplumun işbirliği ile gerçekleştirilmektedir.

Bu çerçevede; okul öncesi eğitim kurumlarına devam eden çocukların sınıf ve ev ortamında gelişimlerinin desteklenmesi ve okul-aile işbirliğinin geliştirilmesi amacıyla Okul Öncesi Veli Çocuk Eğitim Programı Projesi, aile yapısının önemi, çocuğun gelişim evreleri, anne-baba-çocuk ilişkisi, çocukta uyum ve davranış bozukluğunun farkında olma gibi konularda ailelerin bilinçlendirilmesi için Aile Eğitimi Programları (Benim Ailem, 0-6 Yaş Aile Çocuk Eğitimi Programı, Baba Destek Programı), sağlıklı bir aile yapısının oluşturulması, çocuğun biyolojik ve psikolojik gelişimi, aile içi ilişkiler, kuşaklar arası iletişimin sağlanması ve gençlerin yetiştirilmesine katkıda bulunmak amacıyla “Evin Okula Yakınlaşması ve Değişen Anne Baba Rollerini Projesi”, aile içi ilişkiler, kadının toplumdaki yeri ve önemi konularının ele alındığı “Anne-Baba-Çocuk Eğitimi Projesi” (Bkz. Madde 10-b) uygulanmaktadır.

Bunlara ilaveten Sağlık Bakanlığı tarafından kadın ve erkeğin ailede ortak sorumluluğu konusunu da ele alan “Evlilikte İletişim” isimli bir Kampanya yürütülmektedir.

Kadın İstismarı

MADDE 6:

Taraf Devletler, kadın ticareti ve fahişeliğin istismarının her şekliyle önlenmesi için yasama dahil gerekli bütün önlemleri alır.

Türkiye, örgütlü bir suç olan insan ticareti ile mücadele alanında son yıllarda çok önemli mesafe kat etmiştir. 2002 yılında Dışişleri Bakanlığı’nın koordinasyonunda ilgili tüm kamu kurum ve kuruluşları, yerel yönetimler, STK’lar ve uluslararası örgütlerin yer aldığı “İnsan Ticaretiyle Mücadele Ulusal Görev Gücü” kurulmuştur. Konuya ilişkin çalışmalar Görev Gücü tarafından oluşturulan Ulusal Eylem Planı çerçevesinde yürütülmektedir. Türkiye, tüm paydaşlarla işbirliği içinde çalışmasının yanı sıra, AGİT, NATO, Avrupa Birliği, Avrupa Konseyi, Karadeniz Ekonomik İşbirliği ve İstikrar Paktı tarafından düzenlenen uluslararası faaliyetleri de desteklemekte ve bu yönde aktif olarak çalışmaktadır.

BM Sınırışan Örgütlü Suçlarla Mücadele Sözleşmesi ve İnsan Ticareti ile Göçmen Kaçakçılığı konusundaki ek iki Protokolü 2003’de onaylayan Türkiye, ayrıca Uluslararası Göç Politikası Geliştirme Merkezi (ICMPD) ile bir işbirliği protokolü imzalayarak, 2004 yılında Uluslararası Göç Örgütü’ne (IOM) üye olmuştur.

İnsan ticareti mağdurları için ücretsiz acil yardım ve ihbar telefon hattı (157) tahsis edilmiştir. Sığınma evinde kalan mağdurlara bir yandan barınma hizmeti verilirken, bir yandan da ülkelerine güvenli geri dönüşleri için düzenlemeler yapılmaktadır. İnsan ticareti mağdurlarına sağlık yardımı ve tedavi hizmetleri 2004 yılında yayımlanan Sağlık Bakanlığı Genelgesi ile düzenli bir şekilde ücretsiz olarak sağlanmaktadır. Mağdurların gerek idari (barınma evine sevk, güvenli ve gönüllü geri dönüş vb.) gerek adli işlemleri sırasında uzman personel (psikolog, sosyal hizmet uzmanı, bayan emniyet personeli) görevlendirilmektedir.

Mağdurların; kendi iradeleriyle ülkemizde kalmayıp, geri dönmek istemeleri durumunda; insan ticaretine tekrar maruz kalmayacak şekilde güvenli çıkış yapabilmeleri, güvenli bir şekilde ülkeye varmaları, vardıkları ülkede yeniden entegre edilmeleri ve

korunmaları için ilgili ülkenin İçişleri Bakanlığı bilgilendirilmekte ve gerekli tedbirler alınmaktadır.

Vatandaşlık Kanunu'nda 2003 yılında yapılan bir değişiklik ile bir Türkle evlenen yabancı bir kadının evlenme işlemi sırasında beyan yoluyla Türk vatandaşlığını kazanması uygulamasına son verilmiştir. Evliliğin farklı amaçlarla kullanılmasını önlemek için vatandaşlığın kazanılması için en az üç yıl evli kalınması ve evliliğin devam etmesi şartı getirilmiştir.

1 Haziran 2005 tarihinde yürürlüğe giren Yeni Türk Ceza Kanunu'nun 80. maddesinde insan ticareti tanımı yapılarak, bu suç için 8 yıldan 12 yıla kadar hapis ve on bin güne kadar adli para cezası getirilmiş, ayrıca insan ticareti suçundan dolayı tüzel kişiler hakkında güvenlik tedbirlerine hükmolunması öngörülmüştür. Söz konusu yasa maddesinde 2006 yılında değişiklik yapılarak insan ticareti tanımına “fuhuş yaptırmak” ibaresi eklenmiştir. Böylece taraf olunan BM Sınırşan Örgütlü Suçlarla Mücadele (Palermo) Sözleşmesi, İnsan Ticaretine İlişkin Ek Protokolünün hükümlerine uyum sağlanmıştır.

Ayrıca; Kara Ulaştırma Yönetmeliğinde 2004 yılında yapılan değişiklik ile, kaçak insan taşımacılığı ve ticareti suçları ile diğer bazı suçlar nedeniyle yargı organları tarafından verilmiş ve kesinleşmiş mahkumiyet kararı bulunması halinde yetki belgesi sahiplerinin yetki belgeleri iptal edilmektedir.

2006 yılında İçişleri Bakanlığınca yayımlanan Genelge ve ekinde yer alan “İnsan Ticareti ile Mücadele Rehberi” ile insan ticareti suçunun tanımı yapılmakta, bu suçla ilgili Ceza Kanunu hükümleri açıklanmakta ve mağdurlarla ilgili işlemleri yürüten personelin mağdurların güvenliğini sağlamak ve soruşturmayı kolaylaştırmak için dikkat etmesi gereken hususlar talimatlandırılmaktadır. İnsan ticareti mağduru olduğu tespit edilen yabancı uyruklu şahıslara, herhangi bir harç alınmaksızın çalışma iznini de kapsayacak şekilde azami 6 aya kadar ikametgah izni verilmektedir.

İnsan ticaretinde hukuki olarak “çocuk” sıfatı taşıyan mağdurların tespit edilmesi durumunda, mevcut yasal prosedüre ek olarak yapılacak her türlü işlemde, BM Çocuk Hakları Sözleşmesi uyarınca çocuğun “en üstün yararı” ilkesi gözetilerek özel önlemler alınmaktadır. Bu bağlamda fuhuş yapan veya insan ticareti mağduru yabancı uyruklu kadınların yanlarında çocuklarının olması halinde, çocukların ülkelerine döndürülmesi ile ilgili yürütülen yasal işlemler süresince çocuklar Başbakanlık Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumuna bağlı yaş ve cinsiyetlerine uygun kuruluşlara yerleştirilmekte ve her türlü bakım, beslenme, sağlık, giyim, rehabilitasyon vb. hizmetlerden hiçbir ayrıma tabi tutulmaksızın yararlandırılmaktadırlar.

İnsan Ticareti ile Mücadele Ulusal Görev Gücü tarafından hazırlanan Eylem Planında belirlenen hedefler doğrultusunda, hem potansiyel mağdurlara hem de genel kamuoyuna yönelik bilinçlendirme ve bilgilendirme amaçlı pek çok kampanya yürütülmektedir. Bu kampanyalar çerçevesinde, acil yardım hattı 157 hakkında hazırlanan broşürler, hava limanları ve deniz hudut kapılarında dağıtılmakta, görsel medyada insan ticareti hakkında kamuoyunu bilgilendirici kısa yayınlar yapılmaktadır.

İnsan ticareti alanında adli bilinçlendirmeyi geliştirmek için kolluk kuvveti, hakim ve savcılara eğitim çalışmaları (2007 itibarıyla 345 Jandarma Personeli ve 3888 Yabancılar Polisi eğitilmiştir) sürdürülmektedir. Kent merkezleri dışında kalan yerleşim yerlerinde kolluk hizmetlerini yürüten Jandarmaları yetiştiren Jandarma Okullarında “İnsan Ticareti” konusu müfredat programlarına dâhil edilmiştir. Ayrıca bu suçla mücadele etkinliğinin artırılması amacıyla kılavuzlar ile Türkçe, İngilizce ve Rusça dillerinde hazırlanan El Broşürlerinin dağıtımı yapılmaktadır. Bu alanda çalışan STK'lar da yürütülen bu eğitim çalışmalarına eğitici ve uzman katkısı sağlamaktadır.

Sınır aşan özelliğiyle uluslararası boyutta birden çok ülkeyi etki altına alan insan ticaretiyle mücadele için uluslararası işbirliğinin tesis edilmesi zorunludur. Bu çerçevede,

Belarus, Gürcistan, Ukrayna, Moldova ve Kırgızistan ile insan ticareti ile mücadele konusunda işbirliği yapılması için protokoller imzalanmış ve uygulamaya geçirilmiştir. Bu işbirliği ve protokoller çerçevesinde Dışişleri Bakanlığı tarafından 2005 yılında İstanbul'da "Güneydoğu Avrupa'da İnsan Ticaretiyle Mücadele-İnsan Güvenliği Yansımaları" konulu uluslararası bir konferans ve 2006 yılında Antalya'da KSGM tarafından Moldova, Ukrayna, Azerbaycan, Kırgızistan, Gürcistan, Rusya Federasyonu, Özbekistan ve Belarus'tan ilgili kamu kurum/kuruluşlarından ve bu alanda uzmanlaşmış STK'lardan yetkililerin de katılımıyla "İnsan Ticareti ile Mücadelede Bölgesel İhtiyaç ve Eğilimlerin Belirlenmesi-STK'ların Rolü" (Assessment of Regional Needs and Tendencies in Combating Human Trafficking – the Role of NGO's) başlıklı bölgesel bir konferans gerçekleştirilmiştir.

"İnsan Ticaretiyle Mücadelede Kurumsal Kapasitenin Geliştirilmesi Projesi" İçişleri Bakanlığı tarafından ilgili tüm kurum ve kuruluşların katkıları ile 2006 yılında başlamış, 2007 yılı Temmuz ayında sona ermiştir. Proje çerçevesinde "İnsan Ticareti İle Mücadele Ulusal Eylem Planı" hazırlanmıştır.

Fuhuş:

Türkiye'de yürürlükte olan mevzuat gereği seks işçiliği yapmak suç olmamakla birlikte, seks işçileri, güvenliği ve sağlık kontrolleri devlet tarafından sağlanan mekânlarda çalışmak ve haftada iki kez sağlık kontrolüne gitmek zorundadırlar. Türkiye'de resmi olarak denetlenen 56 genelevde 3000 civarında seks işçisi çalışmaktadır. Ancak, bu seks işçilerinin haricinde aralarında yabancı uyrukluların da olduğu seks işçileri bulunmaktadır.

2004 yılında başlamak üzere ülke çapında uygulanan iki program ile seks işçilerinin sağlık gereksinimlerine bir ölçüde yanıt verilmeye çalışılmıştır. Türkiye Üreme Sağlığı Programı kapsamında "Seks İşçilerinin Güvenli Cinsel Davranışlarının Desteklenmesi Yoluyla Cinsel Yolla Bulaşan Enfeksiyonlar ve HIV/AIDS'in Önlenmesi Projesi" ve Türkiye HIV/AIDS Önleme ve Destek Programı kapsamında "Sokakta Çalışan Seks İşçilerine Yönelik Gezici Eğitim ve Danışmanlık Birimi Projesi" yürütülmüştür.

Fuhşa teşvik etme, bunun yolunu kolaylaştırma ve fuhşa sürüklenme, Türk hukukunda yasal olarak cezalandırılan suçlar arasındadır. Bu bağlamda, TCK'nın "İnsanlığa Karşı Suçlar" başlıklı 77. Maddesi ile cinsel saldırıda bulunmak, zorla hamile bırakma, zorla fuhuşa sevk etme fiillerini işleyenlere ağırlaştırılmış müebbet hapis cezası verilmesi hükme bağlanmıştır.

Fuhuş suçu düzenlenerek kişilerin ve özellikle çocukların fuhuşa teşviki, sürüklenmesi fiillerinin hangi koşullarda suç oluşturduğu hususunda 2006 yılında düzenlemeler yapılmıştır. Fuhuş başlığını taşıyan 227'nci maddeye göre;

(1) Çocuğu fuhşa teşvik eden, bunun yolunu kolaylaştıran, bu maksatla tedarik eden veya barındıran ya da çocuğun fuhşuna aracılık eden kişi, dört yıldan on yıla kadar hapis ve 5000 güne kadar adli para cezası ile cezalandırılır. Bu suçun işlenişine yönelik hazırlık hareketleri de tamamlanmış suç gibi cezalandırılır.

(2) Bir kimseyi fuhşa teşvik eden, bunun yolunu kolaylaştıran ya da fuhuş için aracılık eden veya yer temin eden kişi, iki yıldan dört yıla kadar hapis ve 3000 güne kadar adli para cezası ile cezalandırılır. Fuhşa sürüklenen kişinin kazancından yararlanılarak kısmen veya tamamen geçiminin sağlanması fuhşa teşvik sayılır.

(3) Fuhuş amacıyla ülkeye insan sokan veya insanların ülke dışına çıkmasını sağlayan kişi hakkında yukarıdaki fıkralara göre cezaya hükümlenir.

(4) Cebir veya tehdit kullanarak, hile ile ya da çaresizliğinden yararlanarak bir kimseyi fuhşa sevkeden veya fuhuş yapmasını sağlayan kişi hakkında yukarıdaki fıkralara göre verilecek ceza yarısından iki katına kadar artırılır.

(5) Yukarıdaki fıkralarda tanımlanan suçların, eş, üstsoy, kayın üstsoy, kardeş, evlât edinen, vasi, eğitici, öğretici, bakıcı, koruma ve gözetim yükümlülüğü bulunan diğer kişiler tarafından ya da kamu görevi veya hizmet ilişkisinin sağladığı nüfuz kötüye kullanılmak suretiyle işlenmesi hâlinde verilecek ceza yarı oranında artırılır.

(6) Bu suçların suç işlemek amacıyla teşkil edilmiş örgüt faaliyeti çerçevesinde işlenmesi halinde, yukarıdaki fıkralara göre verilecek ceza yarı oranında artırılır.

(7) Bu suçlardan dolayı, tüzel kişiler hakkında bunlara özgü güvenlik tedbirlerine hükmolunur.

(8) Fuhuşa sürüklenen kişi, tedavi veya psikolojik terapiye tabi tutulabilir.

Siyasal ve Kamusal Yaşam

MADDE 7:

Taraf Devletler, ülkenin siyasal ve kamusal yaşamında kadınlara karşı ayrımı önlemek için tüm önlemleri alacaklar ve özellikle kadınlara erkeklerle eşit şartlarla aşağıdaki hakları sağlayacaklardır:

a) Bütün seçimlerde ve halk oylamalarında oy kullanmak ve halk tarafından seçilen organlara seçilebilmek;

Anayasanın 67. Maddesi, “Vatandaşlar, kanunda gösterilen şartlara uygun olarak, seçme, seçilme ve bağımsız olarak veya bir siyasî parti içinde siyasî faaliyette bulunma ve halk oylamasına katılma hakkına sahiptir” ve 68. Maddesi “Vatandaşlar, siyasî parti kurma ve usulüne göre partilere girme ve partilerden ayrılma hakkına sahiptir. Parti üyesi olabilmek için on sekiz yaşını doldurmuş olmak gerekir” hükmünü getirmektedir. Türk vatandaşlarının siyasete katılma hakları kadın-erkek ayrımı yapılmaksızın kanunlarla teminat altına alınmıştır. Yasalarda siyasal haklar konusunda cinsiyet ayrımı yapan hükümler mevcut olmamasına rağmen, kadın-erkek eşitliğinin siyaset alanında fiilen sağlandığını söylemek mümkün değildir.

Türk kadını 1934 yılında seçme ve seçilme hakkını elde etmiştir.1935 Genel Seçimleri sonucu Parlamenteoya giren kadın vekil oranı %4,6’dır. Bu rakam, 2007 yılında yapılan milletvekili genel seçimlerine kadar en yüksek kadın vekil oranı olma özelliğini korumuştur. 2007 Genel Seçimleri ile Parlamenteoya giren kadın milletvekili oranı %100 artmıştır ve şu anda oran % 9,1’dir. 2007 yılı seçimlerinden sonra oluşan yeni Meclis’te başkan vekillerinin ikisi de kadındır.

Yerel yönetimlerde ise kadın oranı halen %2 civarındadır.

Son yirmi yılda, siyasi temsil konusu Türkiye’de kadın hareketinin temel gündem maddelerinden birini teşkil etmiştir. Bu alanda arzu edilen değişiklikleri hızlandırmak amacıyla geçici özel önlemler dahil olmak üzere siyasal ve yasal karar vericilerin özel politikalar geliştirmeleri, kadın adayların sayısının artırılması ve buna ilişkin kamu bilincinin artırılması gibi konularda faaliyet gösteren sivil toplum kuruluşları işbirliği içinde çalışmalar gerçekleştirmiştir.

2007 seçimlerinden önce bir sivil toplum kuruluşu tarafından, Meclisin erkek egemen yapısına vurgu yapılarak “Bu Meclise Kadın Şart” sloganı ile Parlamenteodaki kadınların oranını artırmayı amaçlayan bir Kampanya başlatılmıştır.

Anayasal düzeyde ya da Siyasi Partiler Kanunu ve/veya Seçim Kanunu düzeyinde kotalar ve diğer geçici özel önlemler hakkında yasal ve bağlayıcı düzenleme bulunmamakta, bazı siyasi partiler iç kurul ve organlarında kadın kotası uygulamakta veya adaylık sürecinde listede yer almak için başvuran kadın aday adaylarından daha düşük başvuru ücreti almaktadır.

Tablo 3:Türkiye’de 1935 Yılından 2007 Yılına Kadar Yapılan Seçimlerdeki Kadın Milletvekili Oranları

Seçim Yılı	Toplam	Kadın	Erkek	Kadın %
1935	399	18	381	4,5
1939	424	16	408	3,8
1943	455	16	439	3,5
1946	465	9	456	1,9
1950	487	3	484	0,6
1954	541	4	537	0,7
1957	610	8	602	1,3
1961	450	3	447	0,7
1965	450	8	442	1,8
1969	450	5	445	1,1
1973	450	6	444	1,3
1977	450	4	446	0,9
1983	400	12	387	3,0
1987	450	6	444	1,3
1991	450	8	442	1,3
1995	450	13	437	2,9
1999	550	22	528	4,0
2002	550	24	526	4,4
2007	550	50	500	9,1

Tablo 4: Yerel Yönetimlerde Kadınların Oranları

Yerel Yönetimlerde Kadın			
Yıl	Kadın	Toplam	Kadın (yüzde)
2004			
Belediye Başkanı	18	3225	0,56
Belediye Meclis Üyesi	817	34477	2,3
İl Genel Meclis Üyesi	57	3208	1,8
1999			
Belediye Başkanı	18	3215	0,6
Belediye Meclis Üyesi	541	34084	1,6
İl Genel Meclis Üyesi	44	3122	1,4

Kaynak:İçişleri Bakanlığı- Mahalli İdareler Genel Müdürlüğü

b) Hükümet politikasının hazırlanmasına ve uygulanmasına katılmak, kamu görevinde bulunabilmek ve hükümetin her kademesinde kamu görevleri üstlenmek;

Kadınların bürokraside karar alma mekanizmalarındaki oranları incelendiğinde, oranların düşük olduğu görülmektedir. Kamuda orta ve üst düzey yöneticiler arasında kadın oranı Genel Müdür Yardımcısı ve üstü görevliler arasında %5,1, Daire Başkanları arasında %14,9’dur.

Akademik yönetimde, rektörlerin %5,3’ü, fakülte dekanlarının %12,6’sı kadındır.

Toplumda erkek egemen bir meslek olarak düşünülen savcılıkta kadın oranına bakıldığında yüksek yargı organlarından Danıştay'da bu oranın %42 olduğu görülmektedir. Yüksek yargı organlarında görev yapan kadın çalışan oranı %33'tür. Yüksek yargının dışında kalan mahkemelerde görev yapan savcılara bakıldığında aynı olumlu tablo görülememektedir. Buna göre 2007 yılı itibariyle kadın hakim oranı %28,19 iken, kadın savcı oranı ise 2005 yılına göre %1,45'lik bir yükseliş ile %5,62 olarak gerçekleşmiştir. Toplam kadın hâkim-savcı oranı ise %20,27'dir (Bkz. Tablo 5).

Tablo 5: Eylül 2005 ve Ekim 2007 Tarihleri İtibariyle Türkiye Genelinde Görev Yapan Hakim ve Cumhuriyet Savcıları

	2005			2007		
	Genel Sayı	Kadın Sayısı	Oranı	Genel Sayı	Kadın Sayısı	Oranı
Hakim	5972	1690	%28,29	7076	1995	%28,19
Savcı	3211	134	%4,17	3822	215	%5,62
Toplam	9183	1824	%19,86	10898	2210	%20,27

Kaynak: Adalet Bakanlığı, Avrupa Birliği Genel Müdürlüğü, 2007.

Türkiye Cumhuriyeti Anayasası ile Yüksek İdare Mahkemesi, danışma ve inceleme mercii olarak görevlendirilen Danıştay, İdare Mahkemeleri ile vergi mahkemelerinden verilen kararlar ve ilk derece mahkemesi olarak Danıştay'da görülen davalarla ilgili kararlara karşı temyiz istemlerini inceler ve karara bağlar. Ayrıca, Başbakanlık veya Bakanlar Kurulunca gönderilen kanun tasarı ve teklifleri hakkında görüşünü bildiren Danıştay Başkanlığında görev yapan kadın personelin durumu için bakınız Tablo 6.

Tablo 6: Danıştay Başkanlığında Kadın Personel Durumu (Mayıs 2008)

Ünvanı	Kadın	Toplam	Toplam İçindeki Pay (%)
Başkan	0	1	0
Başsavcı	1	1	100
Başkan Vekili	1	2	50
Daire Başkanı	2	13	15,3
Üye	36	76	47,3
Savcı	16	38	42,1
Tetkik Hakimi	94	237	39,6
Anayasa Mahkemesi Geçici Raportörü	1	3	33,3
TOPLAM	151	371	40,7

Kaynak: Danıştay Başkanlığı

Kanunun başka bir adli yargı merciine bırakmadığı adli mahkemelerce verilen karar ve hükümlerin son inceleme yeri olan Yargıtay Başkanlığındaki kadın personelin durumu için bakınız Tablo 7.

Tablo 7: Yargıtay Başkanlığında Kadın Personel Durumu (Nisan 2007)

Ünvanı	Kadın	Toplam	Toplam İçindeki Pay (%)
Başkan	0	1	0
Cumhuriyet Başsavcısı	0	1	0
Başkan Vekili	0	2	0
Daire Başkanı	2	34	5,8
Üye	41	250	16,4
Tetkik Hakimi	203	448	45,3
Yargıtay Cumhuriyet Savcısı	10	119	8,4
TOPLAM	256	855	29,9

Kaynak: Yargıtay Başkanlığı

Türkiye Cumhuriyeti Anayasası ile kurulan bir diğer Yüksek Mahkeme olan Anayasa Mahkemesinde görev yapan kadın personelin durumu için bakınız Tablo 8.

Tablo 8: Anayasa Mahkemesi Başkanlığında Kadın Personel Durumu (Mayıs 2007)

Ünvanı	Kadın	Toplam	Toplam İçindeki Pay (%)
Başkan	0	1	0
Başkan Vekili	0	1	0
Üyeler	2	15	13,3
Raportörler	5	23	21,7
Müdürler	5	11	45,4
TOPLAM	12	51	23,5

Kaynak: Anayasa Mahkemesi Başkanlığı

Ayrıca Türkiye’de 26 kadın mülki idare amiri görev yapmaktadır. Kaymakam ve vali yardımcısı olarak görev yapan bu kadınların oranı %1,43’tür, kadın vali bulunmamaktadır.

c) Kamusal ve siyasal yaşam ile ilgili hükümet dışı kuruluşlara ve derneklere katılmak;

TÜİK tarafından 2007 yılında gerçekleştirilen “Yazılı Medya Araştırması” verilerine göre gazete ve dergilerin yayın bölümünde çalışanların %32,96’sı kadındır (Bkz. Tablo 9).

Tablo 9: Gazete/Dergilerin Yayın Bölümünde Çalışan Personelin Kadrolarına Göre Sayısı (2005-2007)

Kadro Durumu	Yıl	Toplam	Erkek	Kadın	Kadın Oranı
Toplam	2005	28928	19838	9090	%31,42
	2007	43275	29010	14265	%32,96
Genel Yayın Müdürü	2005	1425	1210	215	%15,08
	2007	2048	1724	324	%15,82
Genel Yayın Yönetmeni	2005	1359	1068	291	%21,41
	2007	2015	1585	430	%21,33
Genel Yayın Koordinatörü	2005	752	561	191	%25,39
	2007	945	698	247	%26,13
Diğer	2005	24392	16999	8393	%34,40
	2007	38267	25003	13204	%34,50

Kaynak: TÜİK

Uluslararası Temsil ve Katılım

MADDE 8:

Taraf Devletler, kadınlara, erkeklerle eşit şartlarda ve hiçbir ayırım gözetmeksizin, hükümetlerini uluslararası düzeyde temsil etmek ve uluslararası kuruluşların faaliyetlerine katılmak fırsatını sağlamak için gerekli bütün tedbirleri alacaklardır.

Kadın ve erkeklerin ülkemizi yurt dışında eşit koşullarda temsil etme hakkı olmasına rağmen, buna yönelik ilerleme oldukça yavaştır.

Türkiye’de 15 kadın büyükelçi bulunmaktadır (%9). Dışişleri personelinin dağılımı incelendiğinde diplomasinin alt kademelerinde kadınların daha iyi temsil edildiği (%27) görülmektedir. Bu sayı oldukça az olmasına rağmen, gelişme sağlandığının açık bir göstergesidir. Bu durumun ilerleyen yıllarda üst kademe de yansımaları bulması beklenmektedir.

Diğer yandan, üst düzey pozisyonlardaki Türk kadınlarının uluslararası kuruluşlardaki temsiline bakıldığında BM ve Avrupa Konseyi altında çeşitli komite ve danışma kurullarında çalışmakta olan birçok Türk kadın bulunduğu görülmektedir. Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Konseyi Kadınlara Yönelik Şiddet Özel Raportörü de bir Türk kadınıdır.

Kadınlar, bölgesel ve farklı konulardaki uluslararası toplantılara katılan Türk delegasyonlarında da temsil edilmektedir. Türkiye, Pekin+10 Genel Meclis özel oturumuna ve bölge toplantılarına hem devlet hem de sivil toplum örgütlerini temsil eden yüksek düzeyde bir kadın delegasyonu ile katılmıştır. Benzer şekilde, düzenli olarak Birleşmiş Milletler Kadının Statüsü Komisyonu (CSW) ve Avrupa Konseyi toplantılarına, sivil toplum örgütlerinden gelen temsilcileri de kapsayan kadın delegasyonu ile katılım sağlanmaktadır.

Uyruk

MADDE 9:

9.1. *Taraf Devletler, uyrukluğun kazanılmasında, değiştirilmesinde veya korunmasında kadınlara erkekler ile eşit haklar tanıyacaklar ve özellikle bir yabancıyla evlenmenin veya evlilik sırasında kocanın uyrukluğunu değiştirmesinin, kadının da otomatik olarak uyrukluğuna değiştirmesine, uyruksuz kalmasına veya kocanın uyruğunu zorla almasına yol açmamasını sağlayacaklardır.*

Türk Vatandaşlık Kanunu, eskiden beri, “vatandaşlık” kavramını kadın erkek eşitliği prensibi üzerine inşa etmiştir. Ancak geçmişte yabancı kadınların evlilik yoluyla Türk vatandaşlığına geçmelerini kolaylaştırıcı düzenlemelere yer verilirken aynı kolaylık bir Türk kadını ile evlenen yabancı erkeğe tanınmamaktaydı. Kadınları korumak amacıyla yapılan bu düzenleme nedeniyle CEDAW’ın 9. Maddesine yönelik bir beyanda bulunan Türk Hükümeti, CEDAW çerçevesinde açık bir ayrımcılık olan bu durumu gidermek üzere, ulusal yasada 2003 yılında yapılan değişikliğe bağlı olarak 2008 yılında bu beyanı kaldırmıştır.

Kadınlar ve erkekler için uyruk kazanma, değiştirme ve kaybetmeye ilişkin prosedürü tanımlayan yeni Türk Vatandaşlık Kanununun evlenme ile ilgili 5. maddesinde 2003 yılında yapılan değişiklik ile daha önce var olan eşitsizlikler ortadan kaldırılmıştır. Yasaya göre, yabancı uyruklu kişi, Türk vatandaşı ile evlenme nedeniyle Türk vatandaşlığını kazanmak için, en az üç yıldan beri bir Türk vatandaşı ile evli olması, fiilen birlikte yaşaması ve evliliğin devam ediyor olması halinde, İçişleri Bakanlığına vatandaşlık onayı için başvurabilmektedir. Buna ek olarak, bir Türk vatandaşı ile evlenen yabancı, Türk vatandaşı ile evlenmekle eski vatandaşlığını kaybediyorsa Türk vatandaşlığını beklemeksizin kazanabilmektedir.

Düzenlemelerle getirilen bir diğer yenilik de Kanunun yeniden vatandaşlığa alınma ile ilgili hükümlerine ilişkindir. Yabancı erkekle evlenmek ve kocasının uyrukluğunu seçmek suretiyle vatandaşlık aldığı kanun gereğince Türk vatandaşlığını kaybeden kadınlar talepleri üzerine yeniden vatandaşlığa alınabilmektedir.

Ülkemizden gerek üçüncü bir ülkeye gitmek üzere sığınma talebinde bulunan, gerekse iltica etmek amacıyla müracaat eden yabancılara ilişkin veriler 1995 yılından itibaren tutulmaktadır. Buna ilişkin cinsiyet ayrımlı veriler 2005 yılından itibaren toplanmaktadır.

Bu çerçevede; üçüncü bir ülkeye gitmek için ülkemize sığınma talebi kabul edilenlerin %31,8’i kadındır. Erkeklerin oranı %38,3’tür.

Tablo 10: Türkiye’ye Sığınma Talebinde Bulunan Kişi Sayısı, 2007

Statüsü	Toplam Erkek Sayısı	Toplam Kadın Sayısı	Toplam Erkek Çocuk Sayısı	Toplam Kız Çocuk Sayısı	Aile	Toplam Kişi Sayısı
İşlemde	2417	1621	1049	938	2638	6077
Kabul	1009	838	420	367	1474	2632
Red	114	50	23	27	87	213
Statü Dışı	182	126	73	62	228	442
Genel Toplam	3776	2635	1565	1394	2247	9364

Kaynak: İçişleri Bakanlığı, Emniyet Genel Müdürlüğü, 2007

9.2. Taraf devletler çocukların uyruğu konusunda kadınlara erkeklerle eşit haklar sağlayacaklardır.

2001 yılında Anayasanın 66'ncı maddesinde yapılan düzenleme ile bu konuda kadın erkek arasındaki eşitsizlik giderilmiştir. Çocuğun Türk Vatandaşı olması için anne ya da babadan birinin Türk olması yeterlidir.

Eğitim

MADDE 10:

Taraf Devletler, özellikle aşağıdaki konularda kadın erkek eşitliği esasına dayanarak eğitimde erkeklerle eşit hakka sahip olmalarını sağlamak için kadınlara karşı ayrımı önleyen bütün uygun önlemleri alacaktır.

a) Meslek ve sanat yönlendirilmesinde kırsal ve kentsel alanlardaki eğitim kurumlarına girişte ve diploma almada okul öncesi, genel, teknik, mesleki ve yüksek teknik eğitimde ve her çeşit mesleki eğitimde eşit koşulların sağlanması;

CEDAW'a ve diğer uluslararası sözleşmelere taraf olan Türkiye kadınların ve kız çocuklarının her türlü haklarının tam anlamıyla korunması taahhüdünde bulunmuştur.

Türkiye, son 10 yılda kadının toplumdaki statüsünün geliştirilmesi ve kadın haklarının daha iyi korunması, kadın erkek eşitliğinin tam anlamıyla sağlanması için Anayasa ve yasalarda gerekli düzenlemeleri gerçekleştirmiş olmasına rağmen yasalar uygulamalara halen yeterince yansıtılmamaktadır.

Anayasanın 42. Maddesindeki "İlköğretim, kız ve erkek bütün vatandaşlar için zorunludur ve Devlet okullarında parasızdır" hükmü, her çocuk için fırsat eşitliği temelinde eğitim hakkının uygulanması adına ayırım yapılmaksızın yasal garanti sağlamaktadır. İlköğretimin herkes için zorunlu ve parasız hale gelmesi ve okul terklerinin azaltılması için önlemler alınması, bu Anayasal ilkenin kapsamı dahilindedir. Kız çocuklarının eğitim hakkı diğer bütün haklar gibi Anayasa ve diğer mevzuatın ilgili hükümleriyle garanti altına alınmıştır.

Anayasada yer alan düzenlemelere paralel olarak, Milli Eğitim Temel Kanunu "Genellik ve Eşitlik" ilkesi üzerine kurulmuştur. Bu Kanun, temel eğitimin kız ve erkek bütün vatandaşlar için zorunlu ve devlet okullarında parasız olduğunu belirtmektedir. Buna göre, kız-erkek ayrımı yapılmaksızın her Türk çocuğu temel eğitim hizmetlerinden faydalanacaktır.

2007-2013 yıllarını kapsayan ve uygulamasına başlanan 9. Kalkınma Planı Stratejisinde, kız çocuklarının okullulaşması devlet tarafından ele alınmış öncelikli sorunlar arasında yerini almıştır. Bu doküman "İlköğretimde okul terklerinin azaltılması için başta kırsal kesime ve kız çocuklarına yönelik olmak üzere gerekli tedbirler alınacak ve ortaöğretime geçiş oranları yükseltilecektir" ifadesine yer vermektedir.

Önemli oranda genç nüfusa sahip olan Türkiye'de okullulaşma oranının arttırılamaması ve özellikle kız çocuklarının daha yüksek oranda okullulaşmasının sağlanamaması kalkınma açısından öncelikli bir sorundur.

Bununla birlikte, bu sorunu çözmek için okul öncesi eğitimin eğitim sistemine yerleştirilmesi ve özellikle yurt çapında kampanyalar başlatılması gibi önlemler ve 1997 yılında 8 yıllık zorunlu temel eğitime geçilmiş olması kız çocuklarının eğitime katılımları ve eğitim sistemi içerisinde daha uzun süre kalmalarına olumlu katkılar sağlamıştır.

Türkiye'de son 7 yıllık sürece bakıldığında Tablo 11 ve 12'de de görüldüğü üzere kız çocuklarının eğitim seviyesinde bir artış gözlenmektedir. Türkiye'de zorunlu olmayan okul öncesi eğitimde kız çocuklarının okullulaşma oranları, 2001 yılından 2007 yılına kadar 3 kat

artarak %7,8'den %23,4'e ulaşmıştır. 2006–2007 eğitim öğretim yılında okul öncesi eğitimde kız çocuk oranı %47,8 ve erkek çocuk oranı %52,2'dir (Bkz. Tablo 11 ve 12). Okul öncesi eğitimde okullulaşma oranının daha da artırılması ve bu konuda kadınların bilinçlendirilmesi amacıyla kamu kurumları ve sivil toplum kuruluşları işbirliği ile “Benim Ailem” “7 Çok Geç Kampanyası”, “Anne ve Çocuk Eğitim Programı”, “Baba Destek Eğitimi Programı”, “Okul öncesi Eğitim Kampanyası”, “Anne Baba Çocuk Eğitimi Projesi”, “Mobil Anaokulu” gibi çalışmalar düzenlenmektedir.

Tablo 11: 2000-2001 Eğitim Öğretim Yılı Çağ Nüfusu, Öğrenci Sayısı ve Okullulaşma Oranları

Eğitim Kademesi	Çağ Nüfusu			Öğrenci Sayısı			Okullulaşma Oranları %		
	Toplam Öğrenci Sayısı	Erkek Öğrenci Sayısı/Oranı	Kız Öğrenci Sayısı/Oranı	Toplam Öğrenci Sayısı	Erkek Öğrenci Sayısı/Oranı	Kız Öğrenci Sayısı/Oranı	Toplam Brüt/Net	Erkek Brüt/Net	Kız Brüt/Net
Okul Öncesi (48-72ay)	2.810.000	1.430.000 (%50,88)	1.380.000 (%49,11)	227.464	119.821 (%52,68)	107.643 (%47,32)	8,09 / 7,83	8,37 / 8,11	7,80 / 7,54
İlköğretim	10.384.000	5.300.000 (%51,04)	5.084.000 (%48,95)	10.480.721	5.635.131 (%53,76)	4.845.590 (%46,23)	100,93 / 95,28	106,32 / 99,58	95,31 / 90,79
Ortaöğretim	3.875.000	1.985.000 (%51,22)	1.890.000 (%48,77)	2.362.653	1.382.912 (%58,53)	979.741 (%41,46)	60,97 / 43,95	69,67 / 8,49	51,84 / 39,18
Genel Ortaöğretim	3.875.000	1.985.000 (%51,22)	1.890.000 (%48,77)	1.487.415	835.471 (%56,16)	651.944 (%43,83)	60,97 / 43,95	69,67 / 8,49	51,84 / 39,18
Mesl. Tek. Ortaöğrt.	3.875.000	1.985.000 (%51,22)	1.890.000 (%48,77)	875.238	547.441 (%62,54)	327.797 (%37,45)	60,97 / 43,95	69,67 / 48,49	51,84 / 9,18

Kaynak: TÜİK-Milli Eğitim İstatistikleri

Tablo 12: 2006-2007 Öğretim Yılı Çağ Nüfusu, Öğrenci Sayısı ve Okullulaşma Oranları

Eğitim Kademesi	Çağ Nüfusu			Öğrenci Sayısı			Okullulaşma Oranları %		
	Toplam öğrenci sayısı	Erkek öğrenci sayısı/oranı	Kız öğrenci sayısı/oranı	Toplam öğrenci sayısı	Erkek öğrenci sayısı/oranı	Kız öğrenci sayısı/oranı	Toplam Brüt/Net	Erkek Brüt/Net	Kız Brüt/Net
Okul Öncesi (48-72ay)	2.674.000	1.364.000 (%51)	1.310.000 (%49)	640.849	334.252 (%52,15)	306.597 (%47,84)	24 / 22,4	24,5 / 22,9	23,4 / 21,9
İlköğretim	11.259.000	5.730.000 (%50,89)	5.529.000 (%49,10)	10.846.930	5.684.609 (%52,40)	5.162.321 (%47,59)	96,34 / 90,13	99,21 / 92,25	93,37 / 87,93
Ortaöğretim	3.909.000	1.992.000 (%50,95)	1.917.000 (%49,04)	3.386.717	1.917.189 (%56,60)	1.469.528 (%43,40)	86,64 / 56,51	96,24 / 60,71	76,66 / 52,16
Genel Ortaöğretim	3.909.000	1.992.000 (%50,95)	1.917.000 (%49,04)	2.142.218	1.156.418 (%53,98)	985.800 (%46,01)	86,64 / 56,51	96,24 / 60,71	76,66 / 52,16
Mesl. Tek. Ortaöğrt.	3.909.000	1.992.000 (%50,95)	1.917.000 (%49,04)	1.244.499	760.771 (%61,13)	483.728 (%38,87)	86,64 / 56,51	96,24 / 60,71	76,66 / 52,16

Kaynak: TÜİK-Milli Eğitim İstatistikleri

İlköğretimde okullulaşma oranlarının gösterildiği Tablo 11 ve Tablo 12’ye bakıldığında 2000-2001 eğitim öğretim yılında %95,31 olan kız çocuklarının okullulaşma oranı 2006-2007 eğitim öğretim yılında %93,37 olmuştur. %1,94 gibi bir azalma görülse de kız ve erkek öğrenciler arasındaki cinsiyet oranlarına bakıldığında, fark özellikle ilköğretime katılım açısından oldukça azalmıştır (Bkz. Tablo 13).

Tablo 13: Öğretim Yılı ve Eğitim Seviyesine Göre Cinsiyet Oranı¹

Öğretim Yılı	Cinsiyet Oranı	
	İlköğretim	Ortaöğretim
2000/2001	89,64	74,41
2006/2007	94,11	79,65

Eğitim istatistikleri zorunlu eğitim çağındaki çocukların %10’unun okullulaşmadığını, bunların neredeyse dörtte üçünü kız çocuklarının oluşturduğunu göstermektedir. Bu nedenle, kız çocuklarının okullulaşmasını artırmak üzere sürdürülen kampanyaların (Bkz. Madde 10-f) yanı sıra okullulaşma oranını doğrudan veya dolaylı olarak etkileyecek bazı projeler de yürütülmektedir. Bu Projelerden biri, eğitim seviyesini artırarak en dezavantajlı kırsal, kentsel ve gecekondü bölgelerinde nüfusun yaşam koşullarını geliştirmek amacıyla uygulanan “Temel Eğitime Destek Projesi (TEDP)”dir. Yoksulluğu azaltmak, halen temel eğitimin dışında kalan çocuklar, gençler ve yetişkinlerin kapsama alınmasını desteklemek, özellikle kız çocukları ve kadınlar için yaygın- örgün eğitimin ortalama seviyesini artırmak bu Projenin hedefleridir.

Proje ile temel eğitimin kalitesi, temel eğitime erişim ve temel eğitime devamın iyileştirilmesi ve bu yolla kız çocuklarının okullulaşmasının ve ilköğretime katılımının artırılması amaçlanmaktadır.

Okullulaşmanın artırılmasına ilişkin çabalar, temel eğitimin yanı sıra mesleki eğitimde de sürdürülmektedir. Bu çerçevede, gerek CEDAW Sözleşmesinin 10’uncu maddesinin a fıkrası, gerekse Çocuk Hakları Sözleşmesi ile çocukların meslek seçimi konusunda bilinçlendirilmeleri ve herhangi bir ayırım yapmayarak eşit koşullar sağlanması konusunda taraf devletler yükümlü kılınmaktadır. Eğitim-öğretim alanında köklü değişikliklerin yapılması ve genel lise eğitimi yerine mesleki ve teknik eğitime ağırlık verilmesi gerekmektedir. Bu çerçevede, mesleki ve teknik liselerin işgücü piyasasının ihtiyaçlarına cevap verecek biçimde düzenlenmesi, yeni teknolojik gelişmelere göre yapılandırılmaları ve ailelerin çocuklarını bu okullara göndermelerinin özendirilmesi önem taşımaktadır. Bu amaçla kamu kurum kuruluşları özel sektör ve meslek kuruluşları ile işbirliği içinde istihdam amaçlı projeler yürütülmekte, bu projelerle kadınların istihdamını artıracak mesleki eğitimler almaları ve bu eğitimler neticesinde işe yerleştirilmeleri için faaliyetler sürdürülmektedir.

Mesleki ve teknik eğitim kurumlarına kız öğrencilerin katılımları incelendiğinde Tablo 14’te görüldüğü üzere 2000-2001 eğitim öğretim yılında kız öğrencilerin mesleki ve teknik orta öğretimde okullulaşma oranı %37,45 iken, 2006-2007 eğitim öğretim yılında bu oran %38,86’ya yükselmiştir.

Milli Eğitim Bakanlığı (MEB) ile kamu kurum ve kuruluşları arasında imzalanan Eğitimde İşbirliği Protokolleri ile nitelikli ara insan gücü yetiştirilmesi amaçlanmaktadır. Bu

¹ Not: Belirli bir öğretim yılında ilgili öğretim türünün kız çocuk brüt okullulaşma oranının, aynı öğretim yılında ilgili öğretim türünün erkek çocuk brüt okullulaşma oranına olan göreceli büyüklüğünü göstermektedir. İki farklı göstergenin (Brüt okullulaşma oranlarının) birbirine oranlanmasıyla yapılan hesaplamaların 100 ile çarpılmasıdır.

amaçla, sektöre katılmak isteyen yetişkinlere yönelik kurslar ve sertifika programları açılmakta, sektörün üretim, yönetim ve satıştan sorumlu elemanlarına yaşam boyu eğitim verilmekte, örgün ve yaygın eğitim yoluyla yetiştirilen elemanlar işe yerleştirilmekte ve eğitim-insan kaynakları danışmanlığı yapılmaktadır.

Tablo 14: Okul Grubu ve Öğretim Yılına Göre Öğrenci (Kız/Erkek) Sayısı

Öğretim Yılı	Okul Grubu	Kız Öğrenci Oranı %	Kız Öğrenci Sayısı	Erkek Öğrenci Oranı	Erkek Öğrenci Sayısı	TOPLAM (kız +erkek)
2000-2001	Okul Öncesi Eğitim	%47,32	107.643	%52,68	119.821	227.464
	İlköğretim	%46,23	4.845.590	%53,77	5.635.131	10.480.721
2006-2007	Ortaöğretim	%41,46	979.741	%58,54	1.382.952	2.362.653
	Genel Lise	%43,83	651.944	%56,17	835.471	1.487.415
	Mesleki ve Teknik Lise	%37,45	327.797	%62,55	547.441	875.238
	Okul Öncesi Eğitim	%47,84	306.597	%52,16	334.252	640.849
2006-2007	İlköğretim	%47,59	5.162.321	%52,41	5.684.609	10.846.930
	Ortaöğretim	%43,39	1.469.528	%56,61	1.917.189	3.386.717
	Genel Lise	%46,01	985.800	%53,99	1.156.418	2.142.218
	Mesleki ve Teknik Lise	%38,86	483.728	61,14	760.771	1.244.499

Kaynak: TÜİK-Milli Eğitim İstatistikleri

b) Kadınların erkeklerle aynı ders programlarından yararlanmaları, aynı sınavlara katılmaları, aynı düzeyde niteliklere sahip eğitim görevlilerine, okul, bina, araç ve gereçlere sahip olmaları;

Okul öncesi, ilk ve ortaöğretim düzeyindeki tüm okullarda, aynı ders programları ve MEB tarafından düzenlenen kural ve prosedürler uygulanmakla birlikte, eğitim kalitesi açısından önemli kırsal ve kentsel farklılıklar bulunmaktadır. Hem bu farklılıkları ortadan kaldırmak hem de kızların okula devamı konusunda önemli bir faktör olan toplumsal cinsiyet bilincini oluşturmak ve uygun fiziksel koşulları sağlamak üzere çeşitli çalışma ve projeler yürütülmektedir. Eğitime %100 Destek Projesi ile Türk eğitim sisteminin niteliksel ve niceliksel sorunlarının çözümünde devlet, özel sektör ve sivil toplum işbirliği ile okul binalarının, sınıf mevcutlarının, iç ve dış donanımının kalitesinde Avrupa Birliği'nin standartlarına ulaşmak ve eğitim sorunlarımızın çözümü için eğitimin her kademesinde (okul öncesi eğitimden yüksek öğrenime kadar) okul, bina ve eğitim materyalleri gibi fiziksel ihtiyaçları karşılamak için çalışmalar yürütülmektedir. Projenin başarısına katkı sağlamak amacıyla okul yaptıranlara uygulanan %5'lik vergi indirimi %100'e çıkarılmıştır.

Ugulanmakta olan bir diğer Proje olan Çocuk Dostu Okul Projesi ile ilköğretim okullarında her yönüyle kalitenin artırılması ve bunun öğrencilere, çalışanlara, çevreye yansıtılması, yeni bir eğitim ortamı yaratılması amaçlanmaktadır. 360 pilot okulda uygulaması yapılan Projenin hedefleri arasında cinsiyete duyarlı bir eğitimin verilmesi de yer almaktadır.

Eğitimin niteliğini artırmak üzere planlanan Anne Baba Çocuk Eğitimi Projesi ile anne, baba ve çocukların eğitim ihtiyaçları tespit edilmekte ve bu ihtiyaçlar doğrultusunda düzenlenen eğitim programları ile toplumun bilinç düzeyinin geliştirilmesi ve iletilmesi amaçlanmaktadır. Bu proje kapsamında; üreme sağlığı, ergen ilişkileri, aile içi ilişkiler, kadının toplumdaki yeri ve önemi, ders başarısı ve benzeri konularda konferans, panel, kurs, ev ve köy ziyaretleri yoluyla ailelere ulaşılmaktadır. 2006 öğretim yılında 227.320'si kadın, 98.332'si erkek olmak üzere toplam 325.652 kişiye eğitim verilerek proje kapsamında toplam 2.355.369 kişinin bu eğitimlerden yararlanması sağlanmıştır. Bu proje kapsamında okullarda uygulanan programları tanıyan aile bireyleri, mesleki yeterliliklerini geliştirme bilinci de edinmektedir.

c)Kadın ve erkek rolleri ile ilgili kalıplaşmış kavramların eğitimin her şeklinden ve düzeyinden kaldırılması ve bu amaca ulaşılması için eğitim birliğinin ve diğer eğitim şekillerinin teşvik edilmesi, özellikle ders kitaplarının ve okul programlarının yeniden gözden geçirilmesi ve eğitim metotlarının bu amaca göre düzenlenmesi;

Eğitim kaynaklarının kadın ve erkeklerin geleneksel olmayan imajlarını yaydığı eğitici ve sosyalleştirici ortam oluşturmak amacıyla Milli Eğitim Bakanlığı tarafından 2004-2006 yılları arasında kadınlar ve erkeklerle ilgili kalıp yargıları yansıtan eğitim materyallerinin cinsiyetçi öğelerden ayıklanması çalışmaları yapılmıştır. Ayrıca, “Ders Kitapları ile Eğitim Araçlarının İncelenmesine ve Değerlendirilmesine İlişkin Yönerge”nin ilgili madde ve hükümleri doğrultusunda; ders kitapları ve eğitim materyalleri “Temel insan haklarına aykırılık taşıyıp taşımadığı; cinsiyet, ırk, dil, din, renk, siyasi düşünce, felsefi inanç, mezhep ve benzeri ayrımcılık içerip içemediği” yönüyle de incelenmektedir.

Yapılan çalışmalar ile geleneksel olarak kadın için uygun görülen işlerde ya da önemsiz rollerde gösterilen kadınlar yerine, toplumda aktif olarak yer alan başarılı kadına ve cinsiyetler arasındaki işbölümünde kadın-erkek, anne ve baba tarafından aile içinde işlerin paylaşıldığına vurgu yapılmaktadır. İlköğretim ders kitaplarında “bilim adamı” ifadesi yerine “bilim insanı” ifadesi kullanılmakta, sporcu, mühendis, araştırmacı kadın ve kız çocuğu öğelerine yer verilmekte, metinlerde yer alan kahramanların kız ve erkek çocuklardan oluşmasına dikkat edilmektedir. Yine ilköğretim ders kitaplarında “oy kullanan kadın” fotoğraflarına yer vermenin yanı sıra, kadın muhtar ve belediye başkanı figürlerine de yer verilmektedir.

Tüm bu çalışmaların yanı sıra Milli Eğitim Bakanlığı, ders kitapları ve eğitim materyallerinde; cinsiyet eşitliğinin sağlanması ve kadına karşı ayrımcılığın engellenmesi amacıyla, ilgili kaynaklarda kadın-erkek, kız-erkek çocuklarına ait bilgi, fotoğraf ve resimlerde sayısal ve niceliksel açıdan eşitlik sağlamaya çalışmakta, kadınların kendi hakları için yapmış oldukları mücadelelerden bahsedilmekte, kadının toplumda konumunun değişmesinde nelerin ve kimlerin etkili olduğu, Kadına Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesinin (CEDAW) imzalanmasına neden ihtiyaç duyulduğu ve temel kanunlarda kadının insan haklarına yönelik değişikliklerin sebepleri gibi farklı konulara değinilerek öğrencilere bilinç kazandırılmaya çalışılmaktadır.

d)Burs ve eğitim yardımlarından faydalanmaları için kadınlara erkeklerle eşit fırsatların tanınması;

Eğitimin bir insan hakkı ve eşitlik, kalkınma, barış hedeflerine ulaşmak için bir araç olması nedeniyle kız ve erkeklerin eğitime eşit katılımını sağlamak amacıyla ulusal eğitim seferberliği başlatılmıştır. Kırsal kesimde okulu bulunmayan köy ve köy altı yerleşim birimlerinde bulunan ilköğretim çağ nüfusu ile yoksul ailelerin çocuklarının ilköğretim hizmetlerine kavuşturulmasını sağlamak amacıyla yatılı ilköğretim bölge okulları açılmıştır. İlk kez 1939 yılında kurulan Yatılı İlköğretim Bölge Okulları (YİBO) uygulaması ile pek çok kız öğrencinin okula devam etmediği Güneydoğu ve Doğu Anadolu Bölgelerinde, yörenin genel kültür yapısı da dikkate alınarak kız öğrencilerin okula devamları sağlanmaktadır.

2000 yılında YİBO'lara devam eden kız öğrenci oranının %25,63'den, 2006 yılında %35,46'ya yükseldiği görülmektedir (Bkz. Tablo 15).

Tablo 15: Öğretim Yıllarına Göre YİBO Kapasite ve Öğrenci Sayıları

Yıllar	Okul Türü	Okul Sayısı	Kapasite	Yatılı Öğrenci Sayısı			Kız Çocuk Oranı
				Erkek	Kız	Toplam	
2000-2001	Yatılı İlköğretim Bölge Okulu+Pansiyonlu İlköğretim Okulu ²	452	170.320	104 843	36 140	140 983	%25,63
2006-2007	Yatılı İlköğretim Bölge Okulu	603	191.201	107 637	59 157	166 794	%35,46

Kaynak: TÜİK Mili Eğitim İstatistikleri

Yoksul aile çocuklarına verilen yatılı eğitim hizmetlerinin yanı sıra, ilköğretim kurumlarının 6, 7 ve 8. sınıfları ile genel ve meslekî teknik orta öğretim kurumları için bursluluk hizmetleri de verilmektedir. Bursluluktan yararlanabilmek için öğrencilerin; maddî bakımdan yoksun olması ve öğrencinin merkezi sistemle yapılan Devlet Parasız Yatılılık ve Bursluluk sınavını kazanması gerekmektedir. 2001–2002 eğitim-öğretim yılında burs alanların %38,5’ ini kız öğrenciler oluştururken, 2006–2007 öğretim yılında bu oran %46,05’e ulaşmıştır.

Buna ek olarak, Sosyal Riski Azaltma Projesi (SRAP) kapsamında yürütülen Şartlı Nakit Transferi uygulaması ile, nüfusun en muhtaç kesimine dahil olan ailelerin çocuklarının temel eğitim hizmetlerine tam olarak erişimini hedef alan bir sosyal yardım ağı oluşturmak amacıyla Türkiye’nin her köşesinde karşılıksız eğitim yardımları yapılmaktadır.

Eylül 2007 itibariyle toplam 1.705.391 öğrenci Şartlı Nakit Transferi kapsamında yapılan eğitim desteği ödemelerinden yararlanmıştır. Doğrudan annelere yapılan ve pozitif ayrımcılık çerçevesinde kızlara daha fazla miktarda yapılan eğitim desteği ödemelerinden yararlananların %46,6’sını kız öğrenciler oluştururken, %53,4’ünü erkek öğrenciler oluşturmaktadır.

Yine bir kamu kurumu olan Güneydoğu Anadolu Projesi Bölge Kalkınma İdaresi Başkanlığı tarafından Güneydoğu Anadolu bölgesinde yaşayan yoksul ve başarılı kız öğrencilere burs desteği sağlanmaktadır. Güneydoğu Anadolu Bölgesinde 9 ilde sürdürülen Proje ile Eylül-Haziran ayları arasında kız çocuklarının annelerine ilköğretim için 55 YTL (50 \$), lise için 75 YTL (65 \$), üniversite için 110 YTL (100 \$) burs verilmektedir. 2007 Kasım ayı itibariyle burs desteği alan kız öğrenci sayısı 790’dır. 2001 yılından bu yana burs alan kız öğrenci sayısı 923’e ulaşmıştır.

Ayrıca, okulu bulunmayan nüfusu az ve dağınık yerleşim birimlerinde bulunan ilköğretim çağındaki kız ve erkek çocuklarını eğitim imkânına kavuşturmak üzere “Taşımali İlköğretim Uygulaması” yürütülmektedir. “Taşımali İlköğretim Uygulaması” ile okullulaşan öğrencilere ilişkin bilgiler Tablo 16’da yer almaktadır.

Tablo 16: Yıllara Göre Taşımali İlköğretim Uygulaması Yapılan Okul ve Öğrenci Sayısı

Yıllar	Merkez Okul Sayısı	Taşınan Yerleşim Birimi	Kız Öğrenci	Erkek Öğrenci	Toplam
2000-2001	5.249	25.967	279.827	328.091	607.918
2006-2007	5.845	31.080	329.022	365.606	694.628

Kaynak: Milli Eğitim İstatistikleri

² Pansiyonlu İlköğretim Okulu: Söz konusu uygulama 2006 yılında Yatılı İlköğretim Bölge Okulu Uygulaması ile birleştirilmiştir.

- e) Özellikle kadın ve erkekler arasında mevcut eğitim açığını en kısa zamanda kapatmaya yönelik yetişkin ve işlevsel okuma-yazma öğretim programları dahil, sürekli eğitim programlarına katılabilmeleri için erkeklerle eşit fırsatların verilmesi;

Türkiye’de örgün eğitim sisteminin dışında kalan kadınlar için gerek Milli Eğitim Bakanlığı ve diğer kamu kurum ve kuruluşları gerek yerel yönetimler, özel sektör kuruluşları ve STK’lar eliyle okuma yazma kursları düzenlenmektedir. Bu kurslara daha çok genç yaşta kadınlar katılırken, Türkiye’de okumaz yazmazlık sorunu özellikle bölgesel bazda ve ileri yaşlardaki kadınlar için devam etmektedir.

Tablo 17: Okuma Yazma Oranları (1995-2006)

Yetişkin Okur-Yazarlık Oranı	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
Toplam	86,4	86,3	87,5	88,3	87,4	88,1	88,1
Erkek	94,5	94,5	95,3	95,7	95,3	96	96
Kadın	78,3	78,2	79,9	81,1	79,6	80,3	80,3

Kaynak: TUIK- Nüfus ve Kalkınma Göstergeleri

Yaş grupları itibariyle okur-yazar olmayan kadınların durumuna baktığımızda, 40 yaş ve üzeri kadınlar okuma yazma bilmeyen kadınların % 64’ünü, 65 yaş ve üzeri kadınlar ise % 24’ünü oluşturmaktadır.

Yetişkin kadınlara yönelik okuma yazma kursları, bölgesel bazda ve gecekodu bölgelerinde GAP İdaresine bağlı olarak faaliyetlerini sürdüren ÇATOM’lar ve SHÇEK bünyesinde faaliyet gösteren Toplum Merkezlerinin yanı sıra Milli Eğitim Bakanlığına bağlı Halk Eğitim Merkezlerinde düzenlenmektedir.

Halk Eğitimi Merkezlerinde 2005–2006 öğretim yılında açılan 121.639 “mesleki, teknik, sosyal-kültürel ve okuma-yazma kursundan” 1.674.358 kişi yararlanmış olup, bunlardan 953.047’sini kadınlar ve kız çocukları oluşturmuştur (%57). Ulusal Eğitime Destek Kampanyası çerçevesinde 2007 yılına kadar Halk Eğitimi Merkezleri’nde düzenlenen 72.541 okuma yazma kursundan yararlanan 1.404.557 kişinin, 898.007’sini kadınlar ve kız çocukları oluşturmaktadır (% 63,9). Kamu kurum ve kuruluşlarının düzenlediği okuma yazma kurslarının yanı sıra STK’lar tarafından okuma yazma kurslarını da içeren çok sayıda proje yürütülmektedir.

Türkiye’de ihtiyaç duyan herkese, istediği yer ve zamanda eğitimini devam ettirme imkanı sunma amacı ile uzaktan eğitim yöntemini benimseyen Açık Öğretim Kurumları (Açık İlköğretim Okulu, Açık Öğretim Lisesi, Mesleki ve Teknik Açık Öğretim Okulu, Mesleki Açık Öğretim Lisesi ve Açık Öğretim Fakülteleri) faaliyet göstermektedir. Bu uygulama ile herhangi bir nedenle örgün eğitimin dışında kalmış kadınlar ve kız çocukları eğitim imkanından yararlanabilmektedir.

Milli Eğitim Bakanlığı tarafından sürdürülen “7 Çok Geç Kampanyası”, “Okulöncesi Eğitim Kampanyası”, “Mobil Anaokulu” , “Benim Ailem” gibi kampanyalar ile ana dili Türkçe olmayan çocuklara ve anne babalara Türkçe öğretilerek çocukların okulda karşılaşabilecekleri engellerin ortadan kaldırılması amaçlanmaktadır. Böylece okula yeni başlayan tüm çocuklar örgün eğitimden faydalanmak için eşit fırsatlara sahip olabilmektedir.

Türk Anayasasının 3. Maddesi uyarınca Türkiye Devleti’nin dili Türkçe’dir. Bunun yanında, Türk Anayasasının 42. Maddesi ile, Türkçeden başka hiçbir dilin eğitim öğretim kurumlarında Türk vatandaşlarına ana dilleri olarak okutulamayacağı ve öğretilmeyeceği;

eğitim ve öğretim kurumlarında okutulacak yabancı diller ile yabancı dille eğitim öğretim yapan okulların tabi olacağı esasların kanunla düzenleneceği ve milletlerarası antlaşma hükümlerinin saklı olduğu hükme bağlanmaktadır.

2003 yılında yapılan yasal düzenleme ile “Yabancı Dil Eğitim ve Öğretimi ile Türk Vatandaşlarının Farklı Dil ve Lehçelerin Öğrenilmesi Hakkında Kanun”da değişiklik yapılarak Türk vatandaşlarınca günlük yaşamlarında geleneksel olarak kullanılan farklı dil ve lehçelerin öğrenilmesi için özel kurslar açılmasının yolu açılmıştır. Bu değişikliğin uygulanması amacıyla “Türk Vatandaşlarının Günlük Yaşamlarında Geleneksel Olarak Kullandıkları Farklı Dil ve Lehçelerin Öğrenilmesi Hakkında Yönetmelik” hazırlanmış ve 2003 yılında yürürlüğe girmiştir. Şanlıurfa, Batman, Van, Adana, Diyarbakır, İstanbul ve Mardin’de farklı dil ve lehçelerin öğretildeği özel kurslar açılmıştır.

Yine, Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayınları Hakkında Kanun’da 2003 yılında yapılan değişiklikle, kamu ve özel, radyo ve televizyon kuruluşlarının Türk vatandaşlarının günlük yaşamlarında geleneksel olarak kullandıkları farklı dil ve lehçelerde de yayın yapabileceği hükme bağlanmıştır. Bu düzenlemeyi takiben, 05 Haziran 2004 tarihinde TRT tarafından Boşnakça, Arapça, Çerkezce dilleri ve Kıрманçca ve Zazaca lehçelerinde, her gün bir dilin yayını yapılacak şekilde, 30 dakika süre ile program yapılmaktadır. 2003 yılında yapılan yasal düzenlemenin yeterli bulunmaması üzerine Türkiye Radyo ve Televizyon Kanunu ile Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayınları Hakkında Kanun’da 11 Haziran 2008 tarihinde yapılan değişiklik ile Türkiye Radyo Televizyon Kurumunun (TRT) Türkçe dışında farklı dil ve lehçelerde de yayın yapması mümkün hale gelmiştir.

f) Kız öğrencilerin okuldan ayrılma oranlarının düşürülmesi ve okuldan erken ayrılan kız çocukları ve kadınlar için eğitim programları düzenlenmesi;

Türkiye’de dar gelirli ailelerin çocuklarının eğitimde kalması; kurs ücretleri, eğitim harçları, diğer eğitim masrafları nedeniyle giderek zorlaşmaktadır. Buna ailelerin geleneksel ve ekonomik nedenlerle erkek çocuklarına eğitimde öncelik tanınması da eklenince, kadınların eğitim süreçlerinden yararlanmaları giderek zorlaşmaktadır.

Uluslararası kuruluşlar, özel sektör ve sivil toplum kuruluşları işbirliği ile yürütölen “Haydi Kızlar Okula”, “Baba Beni Okula Gönder” gibi ulusal kampanyalar ve “Temel Eğitime Destek Projesi” gibi ulusal projeler ile kız öğrencilerin okulu terk oranlarının düşürülmesi ve okuldan erken ayrılan kız çocukları ve kadınlar için eğitim programlarının düzenlenmesi hedeflenmektedir.

İlköğretim çağında olup herhangi bir nedenle eğitim sistemi dışında kalan, okulu terk eden ya da devamsızlık yapan 6-14 yaş grubundaki tüm çocukların, özellikle kız çocuklarının % 100 okullulaşmasını sağlamayı amaçlayan “Haydi Kızlar Okula Kampanyası” 2003 yılında pilot olarak 10 ilde uygulanmaya başlanmış, 2006 yılı itibariyle Türkiye geneline yaygınlaştırılmıştır.

Tüm kampanya çalışmaları süresince Türkiye genelinde 273.447 kız çocuğunun okullulaşmadığı tespit edilmiş, illerde yapılan çalışmalar sonucunda bunların %81’i okullulaştırılmıştır. Okullulaştırılamayan %19’luk kısımda yer alan kız çocuklarının eğitim sistemine kazandırılma çabaları sürdürölmektedir.

Kamu ve STK ortaklığı ile yürütölen bir diğer proje de “Kadının İnsan Hakları Eğitim Programı”dır. Projeye katılan kadınların %28’i eğitim almaya devam etmeye karar vermiştir.

2000 yılında özel sektör ve sivil toplum işbirliği ile başlatılan “Kardelenler-Çağdaş Türkiye’nin Çağdaş Kızları” isimli Proje ile maddi yetersizliği nedeniyle öğrenimlerine devam edemeyen kız çocuklara eğitimde fırsat eşitliği sağlanması ve kız çocuklarının meslek sahibi, ufku açık "birey"ler haline gelmeleri amaçlanmıştır. Bu program kapsamında, 12.300 kız öğrenciyeye burs verilerek, eğitimlerine devamı sağlanmış, 7380 öğrenci liseden mezun

olmuş, 950 öğrenci üniversiteyi kazanmış, 67 öğrenci ise üniversiteden mezun olmuştur. Proje başarısı nedeniyle 2015 yılına dek uzatılmıştır.

Yine özel bir medya kuruluşunun çabaları ile başlatılan “Baba Beni Okula Gönder” Kampanyası, kız çocuklarının okullulaşmasına destek vermeyi amaçlamaktadır.

MEB organizasyonu ve bir kamu bankasının sponsorluğunda 6 Haziran 2008 tarihinde başlatılan “Ana-Kız Okuldayız Kampanyası” ile 4 yıl içinde okuma yazma bilmeyen 3 milyon kadının okuma yazma öğrenmesi hedeflenmektedir.

Ayrıca, Diyanet İşleri Başkanlığı, İl Müftülükleri koordinasyonunda “Kız Çocukları Okulsuz Kalmasın Kampanyası” başlatmıştır. Aileleri ikna ve burs sağlanması yoluyla kız çocuklarının okullulaşmasının amaçlandığı Kampanya ile 2006–2007 eğitim öğretim yılında 2049 kız öğrenciye burs sağlanmıştır.

Ülke geneline yayılan bu çalışmaların dışında, kız çocuklarının okullulaşma oranlarının, kadın okuryazarlığının artırılması ve bilgi becerilerinin geliştirilmesi amacıyla kamu kurumları, yerel yönetimler, sivil toplum kuruluşları işbirliği ile tüm ülkede yerel çapta çalışmalar ve kampanyalar yürütülmektedir.

İlköğretimde okuldan ayrılan öğrenci sayısında bir azalma olduğu görülmektedir (Bkz. Tablo 18). Milli Eğitim Bakanlığı, özel sektör ile sivil toplum kuruluşları tarafından desteklenen kampanya ve projeler ile 1997 yılında zorunlu temel eğitimin 8 yıla çıkartılması bu olumlu gelişmeyi desteklemiştir. Yürütülen kampanyalarla birlikte toplumda eğitim konusunda bir bilinç oluşmuştur. Buna bağlı olarak özellikle ortaöğretimde 2001–2002 yılında % 6,2 olan kız çocuklarının okulları terk oranı, 2005–2006 eğitim-öğretim yılında % 5,7’ye düşmüştür.

Tablo 18: Yıllara Göre İlköğretim ve Ortaöğretimde Okuldan Ayrılan Öğrenci Oranları³

Öğretim Yılı	İlköğretimde Okuldan Ayrılan Öğrenci Oranı %			Ortaöğretimde Okuldan Ayrılan Öğrenci Oranı %		
	Toplam	Erkek	Kız	Toplam	Erkek	Kız
2001-2002	1,2	1,0	1,5	8,3	9,8	6,2
2002-2003	0,8	0,7	1,0	8,5	10,1	6,4
2003-2004	0,7	0,6	0,9	7,9	9,6	5,7
2004-2005	0,5	0,4	0,6	6,8	8,2	5,0
2005-2006	0,5	0,4	0,5	8,0	9,8	5,7
2006-2007	-	-	-	-	-	-

Kaynak: Milli Eğitim Bakanlığı

g) Spor ve beden eğitimi etkinliklerine etkin olarak katılmaları için erkeklerle eşit fırsatlar tanınması;

“Sosyal Etkinlikler Yönetmeliği”ne göre, ilköğretim ve orta öğretim düzeyindeki okullarda tüm kız ve erkek öğrencilerin beden eğitimine katılmaları gerekmekte olup, kız öğrenciler bu imkanlardan eşit şekilde faydalanmaktadır. Ayrıca ilgi ve yetenekleri doğrultusunda basketbol, halk oyunları, jimnastik ve atletizmde okullar arası spor aktivitelerine katılma fırsatları sunulmaktadır (Ayrıca Bkz. Madde 13 -c). Bu kapsamda 2006-2007 eğitim öğretim yılında sportif faaliyetlere katılan öğrencilerin % 34,46’sını kız öğrenciler oluşturmaktadır (Bkz. Tablo 19).

³ Öğrenci sayılarına açık ilköğretim ve açık öğretim lisesi öğrencileri dahil edilmemiştir.

Tablo 19: Sporcu Sayısı (2006-2007)

	Genç	Yıldız	Küçükler	Toplam	Oran
Kız	41541	83000	124500	249041	%34,46
Erkek	99623	149430	224445	473498	%65,53

KAYNAK: Ortaöğretim Genel Müdürlüğü

Yetenekli ve istekli öğrencilerin sportif beceri ve yeteneklerini geliştirmek amacıyla açılan spor liselerinde 2006- 2007 eğitim-öğretim yılında öğrenim gören 915 öğrencinin 227'sini kız öğrenciler oluşturmaktadır (Bkz. Tablo 20).

Tablo 20: Spor Liselerinde Cinsiyete Göre Öğrenci Sayısı (2004-2006)

	Kız Öğrenci	Erkek Öğrenci	Toplam	Kız Öğrenci Oranı
2004	29	141	170	%17
2006	227	688	915	%24

KAYNAK: Ortaöğretim Genel Müdürlüğü

h) Kadınların ailelerin sağlık ve refahını sağlamaya yardım edecek, aile planlaması bilgisi dahil özel eğitici bilgiyi sağlamaları;

Milli Eğitim Bakanlığı Ergenlik Dönemi Değişim Projesi kapsamında 6. ve 7. sınıflardaki kız - erkek öğrenci ve velilerine bilgilendirme amaçlı çalışmalar yapılmaktadır. Bu çalışmalar kapsamında 2006-2007 eğitim-öğretim yılında ulaşılan öğrencilerin %47'sini kızlar oluşturmuştur.

Sağlık Bakanlığı tarafından halk eğitimi çalışmaları çerçevesinde Türkiye Üreme Sağlığı Programı kapsamında sunulan hizmete talebin artırılmasını hedef alarak toplam 85 STK projesine 20 milyon Avro hibe sağlanmış olup, STK projelerinin izlenmesi ve değerlendirilmesi devam etmektedir.

Sağlık Bakanlığı ile Avrupa Komisyonu arasında yapılan işbirliği sonucu 2003-2007 yılları arasında yürütülmekte olan Türkiye Üreme Sağlığı Programı ile temel cinsel sağlık, üreme sağlığı (CS/ÜS) hizmetlerinin kullanılabilirliğini, erişilebilirliğini ve niteliğini kayda değer biçimde artırarak gençlerin cinsel sağlık ve üreme sağlığı düzeyinin geliştirilmesi ve daha nitelikli CS/ÜS hizmetlerine yönelik talebi ve bu hizmetlerden yararlanma düzeyini artırmak amacıyla 18 Gençlik Danışmanlık ve Sağlık Hizmet Merkezi ve 2 Gençlik Merkezi oluşturulmuş, bu merkezlerin çalışanlarına hizmet içi eğitimler verilmiştir.

Sağlık Bakanlığı tarafından basılan 12 000 adet gebelikte beslenme rehberi kamuoyunun bilgilendirilmesi için dağıtılmıştır.

2001-2005 yılları arasında Sağlık Bakanlığı ve UNFPA arasında yapılan işbirliği ile, "Adolesanların Üreme Sağlığı Bilgi ve Hizmet Gereksinimlerinin Karşılanması İçin Strateji Geliştirilmesi Projesi" ve "UNICEF işbirliğinde "Adolesan Sağlığı ve Gelişimi Projesi" gerçekleştirilmiştir.

İstihdam

MADDE 11:

11.1.Taraf Devletler, istihdam alanında kadınlara karşı ayırımı önlemek ve kadın erkek eşitliği esasına dayanarak eşit haklar sağlamak için özellikle aşağıda belirtilen konularda bütün uygun önlemleri alacaklardır:

Türkiye’de işgücüne katılım oranları kadınlar ve erkekler arasında ciddi farklılıklar göstermektedir. 2006 yılında erkeklerin işgücüne katılım oranı % 71,5 iken, kadınların işgücüne katılım oranı sadece %24,9’dur (Bkz. Tablo 21).

Tablo 21: Kent-Kır ve Cinsiyet Ayırımında İşgücüne Katılma Oranı (%)

	(15+yaş)						
	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
Türkiye	49,9	49,8	49,6	48,3	48,7	48,3	48,0
- Erkek	73,7	72,9	71,6	70,4	72,3	72,2	71,5
- Kadın	26,6	27,1	27,9	26,6	25,4	24,8	24,9
Kent	44,1	44,0	44,4	43,8	44,5	45,5	45,5
- Erkek	70,9	70,6	69,8	68,9	70,8	71,5	70,8
- Kadın	17,2	17,4	19,1	18,5	18,3	19,3	19,9
Kır	58,7	58,7	57,6	55,5	55,4	53,1	52,2
- Erkek	77,9	76,4	74,5	72,9	74,7	73,5	72,7
- Kadın	40,2	41,7	41,4	39,0	36,7	33,7	33,0

Kaynak: TÜİK, Hanehalkı İşgücü Anketi Sonuçları, 2007

Türkiye’de işgücüne katılım oranının düşük olması, esas itibariyle kadınların, özellikle de kentli kadınların aşırı düşük oranda işgücüne katılımından kaynaklanmaktadır. Bunun en önemli nedeni ise kırdan kente göçtür. Türkiye’de kırsal alan nüfusu giderek azalmakta, kent nüfusu ve ekonomisi güçlenmektedir. Kent toplumuna dönüşen Türkiye’de kırdan tarım sektöründe çoğunlukla ücretsiz aile işçisi olarak çalışan kadınlar, göçle kente geldiklerinde aynı beceri ve eğitime sahip olsa bile kente göç eden erkekler kadar işgücü piyasasında yer bulamamaktadır. Bunun nedenleri arasında, kadınların işgücü piyasasının ihtiyaç duyduğu niteliklere sahip olamamaları, ailede bakım yükümlülüğünü üstlenmeleri, aile çevre baskısı ve piyasanın getirdiği sınırlamaları saymak mümkündür.

Kent-kır ayırımı incelendiğinde, kadınların işgücüne katılımının kente kıyasla kırdan oldukça yüksek olduğu görülmektedir (kırdan %33’e karşılık kentte %19,9). Bu durum, kadınların büyük ölçüde ücretsiz aile işçisi olarak istihdam edilmelerinden kaynaklanmaktadır.

Kırdan yaşayan kadınların işgücüne katılım oranları yıllar itibariyle incelendiğinde kırdan kente göç nedeni ile düşüş dikkati çekmektedir. Diğer taraftan, kentte yaşayan kadınların işgücüne katılımının yıllar itibariyle arttığı, ancak bu artışın kırdaki ciddi düşüşe kıyasla önemsiz bir artış olduğu görülmektedir. Türkiye, hızla artan nüfusu ve işgücü potansiyeline rağmen (1988-2006 yılları arasında 15 ve daha yukarı yaştaki kurumsal

olmayan sivil nüfus % 53,1 oranında artarken, işgücü % 27,8 oranında artmıştır), istihdamda benzer oranda bir artış yakalamayı başaramamaktadır. Bunun nedeni, ülkenin yeterli iş olanağı yaratamaması ve özellikle kadınların iş gücüne katılımını sağlayamamasıdır.

Son yıllarda iş gücüne katılım oranı hem genel düzeyde hem de kadınlar arasında düşüş göstermiştir. 2004 yılında % 48,7 olan genel işgücüne katılım oranı, 2006 yılında % 48'e gerilemiştir.

Tablo 22: Eğitim Durumuna Göre İşgücüne Katılım Oranı (%)

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	(15+yaş) 2006
TOPLAM							
Okuryazar Olmayanlar	31,5	30,3	28,8	28,2	24,4	21,9	20,3
Lise Altı Eğitimliler	50,1	49,9	49,2	47,5	48,2	47,4	46,9
Lise ve Dengi Meslek Okulu	55,3	56,0	55,1	53,3	56,6	57,1	57,0
Yüksekokul ve Üniv.	78,2	79,2	79,5	77,7	80,0	79,1	78,5
ERKEK							
Okuryazar Olmayanlar	56,7	52,5	48,1	48,7	46,8	43,5	40,4
Lise Altı Eğitimliler	74,9	73,7	72,3	70,7	72,3	71,8	70,8
Lise ve Dengi Meslek Okulu	70,8	71,6	69,7	69,0	73,3	73,8	73,6
Yüksekokul ve Üniv.	83,2	84,3	84,5	82,7	85,3	84,7	84,1
KADIN							
Okuryazar Olmayanlar	25,2	24,8	24,4	23,6	19,3	17,5	16,2
Lise Altı Eğitimliler	23,0	24,2	24,9	23,4	22,8	21,8	21,8
Lise ve Dengi Meslek Okulu	31,8	31,1	31,9	28,9	30,6	30,9	31,4
Yüksekokul ve Üniv.	70,1	70,8	71,5	69,5	71,3	70,0	69,8

Kaynak: TÜİK, Hanehalkı İşgücü Anketi Sonuçları

Eğitim, hem kadınların hem de erkeklerin işgücüne katılımı üzerinde etkisi olan önemli bir faktördür. Tablo 22'den de görüleceği üzere, kadının eğitim düzeyi yükseldikçe, işgücüne katılım oranı (kadınların ücretli bir işte çalışmaları) artmaktadır.

Yüksek öğrenim, kadınları işgücü piyasasına çekmede önemli bir rol oynamaktadır. Kentlerde yaşayan üniversite eğitimi almış kadınlar, kentli kadın nüfusunun çok az bir kısmını oluşturmakla birlikte, kentli kadın nüfusunun neredeyse yarısını temsil eden ilkökul diplomasına sahip kadınlardan daha yüksek oranda işgücüne katılmaktadırlar (İlkokul mezunu kentli kadınların işgücüne katılım oranı %13 civarında iken, üniversite mezunu kentli kadınlar için oran %70 civarındadır). Üniversite mezunu kadın ve erkeklerin birlikte çalıştıkları işyerlerinde kadın ve erkeklerin benzer koşullarda çalışma şansı yakaladıkları, yatay ayrımcılığa daha az maruz kaldıkları ve cinsel tacize uğrama potansiyellerinin daha az olduğu görülmektedir.

Evlilik, kadınların işgücüne katılımını olumsuz etkilemektedir. Özellikle eğitim düzeyi düşük olanlarda evlenmeyle birlikte işgücüne katılım oranı düşmektedir. Bekâr kentli kadınlar, evli kentli kadınlara göre daha yüksek katılım profiline sahiptir. Örneğin 2006 yılında, bekâr kent kadınının işgücüne katılım oranı %35 iken, evli kadınların oranı (%15) bu oranın yarısından da az olmuştur.

Kadının işgücüne düşük orandaki katılımını açıklayabilecek faktörlerden birisi de Türkiye'de kadınların büyük bir bölümünün ücretsiz aile işçisi olmasıdır. Türkiye'de ücretsiz aile işçisi konumunda çalışan kesim hala oldukça büyüktür ve istihdamda kayıtsız çalışma biçimleri çalışanlar arasında oldukça geniş bir yer tutmaktadır. Kırsal alanlardaki ekilebilir toprakların dağınık yapıda olması (bazı parsellerin küçük olması ve makineli tarıma uygun olmaması) ve bazı tarımsal ürünlerin işlenmesinin ev işleri ile kolayca bütünleşebilen doğası, kadınların kırsal alanlarda işgücü piyasasının parçası olmasına imkân tanımaktadır.

Kayıt dışı istihdam Türkiye genelinde % 50'nin üzerinde seyretmekle birlikte, 2000 yılı

TÜİK verilerine göre, bu oran kırsal kesimlerde %73,8 (kadın %91,4; erkek %64) ve kentlerde % 28,8 (kadın %30; erkek %28,5) iken; 2006 yılında sırasıyla %67,5 (kadın %89,3; erkek %56,5); %35,1 (kadın %39,3; erkek %34)'dir. Bu oran tarımsal faaliyetlerde 2006 yılında % 90 iken, tarım dışı faaliyetlerde % 34'tür. Bu durum, kayıt dışılığın daha çok kırsal bölgelerde tarımsal faaliyetlerle uğraşanlarda özellikle de ücretsiz aile işçilerinde yoğunlaştığını göstermektedir. 2006 yılında kayıt dışı olarak ücretsiz aile işçisi konumunda tarımsal faaliyetlerle uğraşanların %23,2'sini erkekler oluştururken; %76,8'ini kadınlar oluşturmaktadır.

İşgücüne katılım oranlarındaki düşüşün yanı sıra, Türkiye'de genel istihdam oranı da iyi iş olanakları yaratılamadığını ve katılımın azlığını gösteren bir biçimde son on yıllık süre boyunca sürekli azalmış olup, son birkaç yıldır da %50'nin altında seyretmektedir (2006 yılı genel istihdam oranı %43,2). Kadın nüfusun istihdam oranı, doksanlı yılların ortalarında %31 civarında iken, bu tarihten sonra sürekli olarak gerileyerek 2006 yılında %22,3'e düşmüştür. Erkek nüfusun istihdam oranı, birkaç yıl düşüş göstermesine rağmen, 2004 yılında artışa geçerek 2006 yılında % 64,5 oranına ulaşmıştır (Bkz. tablo 23). Ancak, benzer artış kadın istihdamı oranlarında görülmemektedir.

Tablo 23: Kent-Kır ve Cinsiyet Ayrımında İstihdam Oranı (%)

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
							(15+yaş)
Türkiye	46,7	45,6	44,4	43,2	43,7	43,4	43,2
- Erkek	68,9	66,5	63,9	62,9	64,7	64,8	64,5
- Kadın	24,9	25,1	25,3	23,9	22,9	22,3	22,3
Kent	40,2	38,9	38,1	37,7	38,4	39,7	40,0
- Erkek	65,4	63,3	60,7	60,3	62,0	63,2	63,0
- Kadın	15,0	14,5	15,5	15,1	15,0	16,0	16,7
Kır	56,4	56,0	54,3	51,9	52,1	49,5	48,8
- Erkek	74,1	71,4	69,0	67,1	69,3	67,6	67,2
- Kadın	39,4	41,0	40,2	37,4	35,5	32,3	31,6

Kaynak: TÜİK, Hanehalkı İşgücü Anketi Sonuçları

İşgücü piyasasında cinsiyet temelli ayrışmanın göstergelerinden biri, kadınların belli sektörlerde ve belli mesleklerde yoğunlaşmasıdır. 2006 yılı verilerine göre kadınlar en çok tarım alanında istihdam edilirken, erkek istihdamı daha çok hizmetler sektöründe yoğunlaşmaktadır. Türkiye'de istihdam edilen kadınların % 48,5'i tarım sektöründe, %37,1'i hizmet sektöründe, %14,4'ü ise sanayi sektöründe çalışmaktadır (Bkz. Tablo 24).

Tablo 24: İstihdamın Sektörel Dağılımı (%)

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
							(15+yaş)
TARIM	36,0	37,6	34,9	33,9	34,0	29,5	27,3
- Erkek	27,0	27,7	24,8	24,4	25,6	21,7	19,8
- Kadın	60,5	63,3	60,0	58,5	57,2	51,6	48,5
SANAYİ	17,7	17,5	18,5	18,2	18,3	19,4	19,7
- Erkek	19,5	19,7	20,6	20,2	20,0	21,1	21,6

- Kadın	12,6	11,8	13,3	12,9	13,6	14,6	14,4
HİZMET	46,3	44,9	46,6	47,9	47,7	51,1	53,0
- Erkek	53,5	52,6	54,6	55,4	54,4	57,2	58,6
- Kadın	26,9	24,9	26,6	28,6	29,2	33,8	37,1

Kaynak: TÜİK, Hanehalkı İşgücü Anketi Sonuçları

Ücretsiz çalışma esas anlamda, kırsal alanlarda küçük aileler tarafından işletilen işletmelerde gerçekleşmektedir. Ayrıca kentlerde sanayi ve hizmet sektörlerinde de yaygın bir biçimde sürmektedir. Ücretsiz çalışma, kadınlar için kırsal alanlarda neredeyse bir kural olup, ücretsiz çalışan kadın oranı % 65,3'dür. Diğer bir deyişle, kırsal alanlarda kadınların üçte ikisi ücretsiz aile işçisi olarak istihdam edilmektedir.

Kadınlar işgücü piyasasına katılımında, gelirden ve eğitimde erkeklerin gerisinde kalmıştır. Ayrıca, işgücü piyasasında, düşük eğitim seviyesine sahip kadınların çok yüksek oranda tarım sektöründe, ücretlerini alamadıkları işyerlerinde ya da gayri resmi işlerde çalışıyor olmalarından ötürü, kısmen kent/köy ayrımı ile çakışan büyük bir cinsiyet ayrımı mevcuttur.

Tablo 25: Kent-Kır ve Cinsiyet Ayrımında İşsizlik Oranı (%)

	(15+yaş)						
	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
Türkiye	6,5	8,4	10,3	10,5	10,3	10,3	9,9
- Erkek	6,6	8,7	10,7	10,7	10,5	10,3	9,7
- Kadın	6,3	7,5	9,4	10,1	9,7	10,3	10,3
Kent	8,8	11,6	14,2	13,8	13,6	12,7	12,1
- Erkek	7,8	10,3	13,0	12,6	12,5	11,6	10,9
- Kadın	13,0	16,6	18,7	18,3	17,9	17,0	16,4
Kır	3,9	4,7	5,7	6,5	5,9	6,8	6,5
- Erkek	4,9	6,5	7,3	7,9	7,3	8,1	7,6
- Kadın	2,0	1,7	3,0	4,2	3,2	4,1	4,3

Kaynak: TÜİK, Hanehalkı İşgücü Anketi Sonuçları

Türkiye'de kentlerde işsizlik oranı kırsal alandan fazladır. Kırsal alanda daha çok kadınlardan oluşan ücretsiz aile işçiliğinin yaygın olması nedeniyle kadın işsizlik oranı bu bölgelerde oldukça düşük görülmektedir (Bkz. Tablo 25). Bu nedenle, kadın işsizlik oranını tam anlamıyla ortaya koyabilmek için tarım dışı işsizlik oranını da dikkate almak gerekmektedir. Tablo 26'da görüldüğü gibi 2006 yılı verilerine göre tarım dışı kadın işsizliği %17,9 olarak gerçekleşirken, erkek işsizliği %11,3 olarak gerçekleşmiştir.

Tablo 26: Tarım Dışı İşsizlik Oranı (%)

	(15+yaş)						
	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
Tarım Dışı İşsizlik Oranı	9,3	12,4	14,5	13,8	14,3	13,6	12,6
- Erkek	8,4	11,3	13,3	12,6	13,1	12,4	11,3
- Kadın	13,5	17,7	19,8	18,9	19,6	18,8	17,9

Kaynak: TÜİK, Hanehalkı İşgücü Anketi Sonuçları

a) Bütün insanların vazgeçilmez hakkı olan çalışma hakkı

Türkiye'nin daha önce sunduğu raporlarda da belirtildiği gibi, çalışma hakkı Anayasal güvence altındadır. Anayasa'da, herkesin dilediği alanda çalışma ve sözleşme özgürlüğüne sahip olduğu; çalışmanın herkesin hakkı ve ödevi olduğu, devletin çalışma hayatını geliştireceği ve çalışanları koruyacağı hükme bağlanmıştır. Devletin işsizleri koruması da 2001'de yapılan Anayasa değişikliği ile Anayasal güvence altına alınmıştır.

Türkiye Uluslararası Çalışma Örgütüne (ILO) ait 56 sözleşmeye taraftır (2007). Bunlar arasında çalışma hayatında kadın-erkek eşitliğine ilişkin düzenlemeler içeren sözleşmeler şunlardır; "Her Nevi Maden Ocaklarında Yeraltı İşlerinde Kadınların Çalıştırılmaması Hakkında 45 Sayılı Sözleşme", "Ücretin Korunması Hakkında 95 Sayılı Sözleşme", "Eşit Değerde İş İçin Erkek ve Kadın İşçiler Arasında Ücret Eşitliği Hakkında 100 Sayılı Sözleşme", "Sosyal Güvenliğin Asgari Normları Hakkında 102 Sayılı Sözleşme", "İş ve Meslek Bakımından Ayrımcılığa İlişkin 111 Sayılı Sözleşme", "İşçilerin İyonizan Radyasyonlara Karşı Korunması Hakkında 115 Sayılı Sözleşme", "İstihdam Politikasıyla İlgili 122 Sayılı Sözleşme", "Tek İşçinin Taşıyabileceği Asgari Ağırlık hakkında 127 Sayılı Sözleşme", "Hizmet İlişkisine Son Verilmesi Hakkında 158 Sayılı Sözleşme", "İnsan Kaynaklarının Değerlendirilmesinde Mesleki Eğitim ve Yönlendirmenin Yeri Hakkında 142 Sayılı Sözleşme", "Çocuk İşçiliğinin En Kötü Halinin Ortadan Kaldırılmasına İlişkin 182 Sayılı Sözleşme".

b) Çalışma alanında eşit seçim kriterleri uygulanması da dahil, erkeklerle eşit çalışma olanaklarına sahip olma hakkı;

2003 yılında yürürlüğe giren Yeni İş Kanunu ile işveren işçi ilişkisinde cinsiyet dahil hiçbir nedenle temel insan hakları bakımından ayırım yapılamayacağı hükme bağlanmıştır. Bu kapsamda, iş sözleşmesinin yapılmasında, uygulanmasında ve sona erdirilmesinde cinsiyet veya gebelik nedeniyle doğrudan veya dolaylı farklı işlem yapılamayacağı, aynı ve eşit değerde iş için cinsiyet nedeniyle daha düşük ücret kararlaştırılmayacağı, cinsiyet, medeni hal ve aile yükümlülükleri, hamilelik ve doğumun iş akdinin feshi için geçerli sebep oluşturamayacağı hükümlerinin yanı sıra, işyerinde cinsel taciz ve kısmi çalışmaya ilişkin hükümler de ilk kez İş Kanununda yer almıştır. Ayrıca kadın çalışanlara verilen ücretli doğum izin süreleri de artırılmıştır.

Devlet Memurları Kanunu ve Mesleki Eğitim Kanununda yer alan, işe erişim, yükselme, eğitim ve çalışma koşullarına ilişkin hükümler de, cinsiyete dayalı ayrımcılık yapılmaması ilkesine dayanarak düzenlenmiştir.

Devlet Memurları Kanunu ile devlet memurluğuna alınacaklarda aranan genel ve özel (giriş sınavı gibi) şartlar, Kanunda cinsiyet ayrımı gözetilmeksizin düzenlenmiştir.

2004 tarih ve "Personel Temininde Eşitlik İlkesine Uygun Hareket Edilmesi" konulu Başbakanlık Genelgesinde; kamu kurum ve kuruluşlarının personel alımında hizmet gerekleri dışında cinsiyet ayrımı yapmaması gerektiği bildirilmektedir.

Kadınların istihdamının önündeki engelleri kaldırmak amacıyla "İş ve Meslek Bakımından Ayrımcılık Hakkındaki 111 Sayılı Uluslararası Çalışma Sözleşmesi" kapsamında işe yerleştirmede cinsiyet ayrımını ortadan kaldırmaya yönelik olarak 2006 yılında yayımlanan Tebliğ ile kamuya işe yerleştirme ile ilgili iş ve işlemler sadeleştirilmiş, kamu taleplerinde cinsiyet ayrımı kaldırılmıştır.

Ayrıca 2006 yılında yayımlanan ve Türkiye İş Kurumu (İŞ-KUR) İl Müdürlüklerine iletilen bir talimat ile özel sektör işyerlerinin, biyolojik veya işin niteliğine ilişkin sebepler zorunlu kılmadıkça iş ilişkisinde cinsiyete dayalı ayırım yapamayacakları konusunda işverenlerin bilinçlendirilmesi istenmiştir.

c) Özgürce meslek ve iş seçme hakkı, terfi, iş güvenliği, hizmetin tüm koşul ve avantajlarından faydalanma hakkı, çıraklık, ileri mesleki eğitim ve bilgi yenileme eğitimi dahil mesleki eğitim ve tekrar eğitim görme hakkı;

Özgürce meslek ve iş seçme hakkı, Anayasa'da kamu hizmetlerine alınmada, görevin gerektirdiği niteliklerden başka hiçbir ayırım gözetilmeyeceği, Yeni Medeni Kanun'da ise "eşlerin meslek ve iş seçiminde birbirlerinden izin almak zorunda olmadıkları" hususlarının hükme bağlanması ile ilkesel olarak güvence altına alınmıştır.

Çalışma hakkının yasal olarak güvence altına alınmış olmasına rağmen, kadınların istihdama katılımının her geçen yıl azalması bazı tedbirler alınması gerekliliğini de beraberinde getirmiştir. Bu çerçevede, Türkiye'de 2008 yılında uygulamasına başlanacak olan İstihdam Paketi ile yaş sınırı olmaksızın kadınları istihdam eden işverenlerin sosyal güvenlik primlerinin 5 yıl süreyle devlet tarafından ödenmesine ilişkin düzenlemeler yapılmıştır.

İstihdama katılmada zorluk çeken kadınların ve diğer dezavantajlı grupların işgücü piyasasına girişlerinde karşılaştıkları zorlukları gidermek amacıyla, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı bünyesindeki İŞ-KUR* koordinatörlüğünde kamu kurumları, üniversiteler, sivil toplum kuruluşları ve meslek odaları işbirliği ile "işgücü yetiştirme kursları", "mesleki eğitim ve rehabilitasyon programları", "eğitim programları", "danışmanlık programları" ile "toplum yararına çalışma programları" düzenlenmektedir.

Kadınların işgücü piyasasına katılmalarının ve istihdamlarının önündeki en büyük engellerden biri, kadınların yeterli mesleki vasa sahip olmamalarıdır. Bu olumsuz durumu düzeltmek amacıyla, Türkiye'nin insan kaynakları gelişiminde dezavantajlı grupları da içine alan bütüncül bir yaklaşım geliştirmeyi hedefleyen ve Ekim 2003- Mart 2006 tarihleri arasında uygulanan Aktif İş Gücü Programları Projesi kapsamında kadınlara yönelik 30 kurs düzenlenmiş, Projeden toplam 19.780 kadın yararlanmıştır. Söz konusu proje kapsamında uygulanan aktif istihdam tedbirleri neticesinde 9.524 kişi istihdam edilmiştir. Bunlardan 4.678'i erkek, 4.846'sı kadındır, 1.982'si ise kendi işini kurmuştur.

Ayrıca, İŞ-KUR tarafından işsiz kadınların, iş piyasasında ihtiyaç duyulan mesleklerde yetiştirilerek istihdam edilebilirliklerini artırmak amacıyla, 1998-2005 yılları arasında toplam

---

* İŞ-KUR: 2003 yılında kabul edilen "Türkiye İş Kurumu Kanunu ile, istihdamın korunmasına, geliştirilmesine, yaygınlaştırılmasına ve işsizliğin önlenmesi faaliyetlerine yardımcı olmak ve işsizlik sigortası hizmetlerini yürütmek üzere yeniden yapılandırılmış ve işsizlikle mücadelede etkin hale getirilmiştir. İŞKUR, iş ve işçi bulma hizmetlerinin yanı sıra, işgücü ve istihdam piyasasının izlenmesi ve işgücü piyasası bilgi sisteminin oluşturulması, işgücüne vasıf kazandırma ve işbaşında eğitim, meslek ve kariyer danışmanlığı, iş yaratma tedbirleri gibi aktif işgücü programları ile işsizlik sigortası ve iş kaybı tazminatı gibi pasif işgücü programlarını etkin bir şekilde uygulayabilecek bir yapıya sahiptir.

131.194 kişinin katıldığı 7200 istihdam garantili ve kendi işini kurmaya yönelik işgücü yetiştirme ve geliştirme kursu düzenlenmiş, toplamda 85.642 kadın işsiz bu programlara katılımı sağlamıştır (2006 yılında düzenlenen kurslar için bkz. Tablo 27).

Tablo 27: 2006 Yılında İşgücü Yetiştirme ve Geliştirme Kurslarından Faydalanan Kadın-Erkek Sayıları

Kurs Türü	2006 Yılında Düzenlenen İşgücü Yetiştirme Kursları			
	Açılan Kurs Sayısı	Katılan Kursiyer Sayısı		
		Erkek	Kadın	Toplam
İstihdam Garantili Kurslar	246	3361	1664	5052
Kendi İşini Kuracaklara Yönelik Kurslar	38	170	478	648
Özörlülere Yönelik Kurslar	94	1899	1148	3047
Eski Hükümlülere Yönelik Kurslar	126	1966	53	2019
ÖSDP* Kapsamında Açılan Kurslar	82	1032	913	1945
İşsizlik Sigortası Kapsamında Açılan Kurslar	118	1207	480	1678
Sertifikalı Tarım İşçileri Projesi	48	1091	60	1151
Bilişim Çırakları	68	656	350	1006
TOPLAM	824	11382	5146	16528

*Özelleştirme Sosyal Destek Projesi

Bunun yanı sıra, 2002-2005 yılları arasında Özelleştirme Sosyal Destek Projesinden yararlanan 7284 kadından 4382'si işe yerleştirilmiştir.

Genç Kız ve Kadınların Mesleki Eğitimi ve İstihdamı Projesi kapsamında, çeşitli illerde (İstanbul, Kocaeli ve Şanlıurfa) açılan 195 meslek kursuna 3717 kadının katılımı sağlanmıştır.

Bir diğer proje olan "Cinsiyet Sorunları Üzerine Özel Bir Odaklanma İle Toplumsal Katılım ve Bütünleşmeyi Güçlendirici Pilot Aktif İstihdam Tedbirleri Projesi" kapsamında 13 ilde yetiştirme yurdu çıkışlı, 18 yaşından büyük 72 kadın mesleki güçlendirme eğitimlerine katılmışlardır.

Ayrıca yukarıda bahsedilen Aktif İşgücü Programlarının devamı niteliğinde olan "Aktif İstihdam Tedbirleri ve Yerel Düzeyde Türkiye İş Kurumuna Destek Projesi" ile kadınlar ve gençlerin istihdamlarına yönelik hibeler verilmesi için çalışmalar yürütülmektedir.

İŞ-KUR tarafından yürütülen projeler haricinde kamu kurumları (MEB çalışmaları için bkz. Madde 10), yerel yönetimler, sivil toplum kuruluşları, meslek örgütleri ve özel sektör kuruluşları tarafından da kadın istihdamını artırıcı faaliyetler ve projeler yürütülmektedir.

Yerel idarelerce sürdürülen çalışmalar kapsamında; dar gelirli kadınların istihdamlarını sağlamak üzere çeşitli işletmelerle işbirliği yapılmakta; ayrıca kadın eğitim ve aktivite merkezleri oluşturulmaktadır.

Bankalar tarafından kadınlara çeşitli şartlar altında verilen "Girişimci Kredisi", kadının statüsünün yükseltilmesine katkı sağlamayı hedeflemektedir. Özel bir banka ile bir sivil toplum kuruluşunun ortaklaşa başlattığı "Kadın Girişimciliğinin Desteklenmesi Projesi" ile kadın girişimcilere özel küçük ve orta boy işletme kredileri verilmektedir. Bu destek paketinden yararlanan kadınlar banka tarafından verilen eğitimlere ücretsiz ya da indirimli olarak katılabilmektedir.

Yine özel bir banka ve bir kadın sivil toplum kuruluşu işbirliğiyle yürütülen "finansal okuryazarlık programı" ile dar gelirli kadınların kalıcı olarak "para" ile ilişkilerini dönüştürmek ve onları makro ekonomik politikalar ve ekonomik terimler konusunda bilgilendirerek finansal farkındalıklarını artırmak üzere 1600 kadına ulaşılmıştır.

Bu arada Türkiye’de dar gelirli kadınlara yönelik mikro kredi uygulamaları devam etmektedir. Temmuz 2008 itibariyle bu alanda çalışan iki sivil toplum kuruluşu tarafından 10,000’den fazla dar gelirli kadın girişimciye yaklaşık 20.000.000 YTL (yaklaşık 16.000.000 \$) mikro kredi dağıtılmıştır.

Eğitim başlığı altında bahsi geçen Sosyal Riski Azaltma Projesi kapsamında da kadın istihdamına yönelik gelir getirici projeler yürütülmektedir. Toplum merkezleri bünyesinde kadınlara yönelik el sanatları eğitim ve üretim projeleri, ağaçlandırma, fidan dikimi ve bakımı, fidan üretimi gibi alanlarda kadınların geçici süreyle mevsimlik istihdamı, hasta, yaşlı ve çocuk bakımı konularında eğitim programları düzenlenmektedir. Kırsal alanda kadınların tarımsal üretimdeki etkinliklerinin artırılmasını sağlayan projelere destek verilmektedir. Üyelerinin tamamı kadınlardan oluşan Tarımsal Kalkınma Kooperatifleri aracılığıyla 287 kadına “Kırsal Alanda Sosyal Destek Projesi” kapsamında destek verilmiştir.

Küçük ve orta boy işletmeleri desteklemek amacıyla kurulan Küçük ve Orta Ölçekli Sanayi Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı (KOSGEB) tarafından “Kadınlar ve Gençlere Dekoratif ve Süsleme Amaçlı Cam Üretiminde İstihdam Yaratma ve Aktif İşgücü Piyasası Oluşturma Projesi” kapsamında düzenlenen etkinliklere katılanların %75’i kadındır. Bunun yanı sıra KOSGEB tarafından verilen “Küçük Ölçekli İş Kurma Danışmanlık Desteği” sonunda işletmesini kuran girişimcilerin %30’u kadındır.

Küçük girişimcilerin iş kurmasını ve geliştirmesini destekleyen ve kolaylaştıran, dolayısı ile işletmelerin hayatta kalma ve büyüme olanaklarını arttırmak amacıyla KOSGEB tarafından Özelleştirme Sosyal Destek Projesi kapsamında “İş Geliştirme Merkezleri (İŞGEM)” kurulmuştur. Bünyesinde barındırdıkları yeni işletmelere yönetim danışmanlığı desteği, finans kaynaklarına erişim imkanı, uygun koşullarda iş yeri mekanı, ortak ofis ekipmanı ve ofis hizmetleri sunarak iş kurma aşamasını sağlıklı bir şekilde aşmalarını ve büyümelerini sağlayan İŞGEM’den yararlanarak işletmesini kuran girişimcilerin %33,18’i kadındır.

Yine KOSGEB tarafından 2007 yılında AB Mali Yardımı 2005 Yılı Programlaması kapsamında toplam bütçesi 3,5 milyon Avro olan “Girişimciliğin Desteklenmesi Projesi” başlatılmıştır. Proje çerçevesinde kurulacak 4 İŞGEM’de öncelik kadın girişimcilere verilmek kaydıyla, minimum 80 işletmeye danışmanlık hizmeti (yer temini, ortak kullanıma yönelik makine ekipman, sekreteryaya, eğitim, iş geliştirme danışmanlığı, vs) verilecektir.

Ülkemizdeki kadın girişimci potansiyelinin nicelik ve nitelik bakımından geliştirilmesi ve daha donanımlı hale getirilmesi amacıyla politika belirlemek ve girişimcilik kültürünün kadınlar arasında gelişmesine öncülük etmek amacıyla bir meslek kuruluşu bünyesinde istişari bir kurul olan Kadın Girişimciler Kurulu oluşturulmuş ve 81 ilde örgütlenmiştir.

Ayrıca üniversitelerdeki Kadın Sorunları Araştırma ve Uygulama Merkezleri de, kadın istihdamını artırmak üzere çalışmalar ve projeler yürütmektedir. Bu projelerden biri Ege Üniversitesi tarafından yürütülen “Girişimci Kadını Destekleme Projesi”dir.

Türkiye’deki mesleki ve teknik eğitim sistemini; sosyo-ekonomik ihtiyaçlar ve yaşam boyu öğrenme ilkeleri doğrultusunda, ekonominin ihtiyaç duyduğu yüksek nitelikli ve performanslı ara kademe teknik insan gücü yetiştirebilen bir yapıya kavuşturmak amacı ile kamu kurumları, çeşitli meslek odaları ve sivil toplum kuruluşları işbirliği ile MEB tarafından 30 ilde 145 pilot kurumda “Mesleki Eğitim ve Öğretim Sisteminin Geliştirilmesi Projesi” (MEGEP) yürütülmektedir. MEGEP kapsamında Kız Teknik Öğretim Genel Müdürlüğüne bağlı örgün öğretim kurumlarında 26 farklı alan dersi verilerek (büro yönetimi ve sekreterlik, bilişim teknolojileri, denizcilik, grafik ve fotoğraf, gıda teknolojisi vb.) kız teknik eğitim okullarında öğrenim gören kız çocuklarının mesleki eğitim olanaklarından daha iyi bir biçimde yararlanmaları sağlanmaktadır.

Avrupa Birliği’nin aday ülkelere yönelik olarak sağladığı Katılım Öncesi Mali Yardım Aracının bir bileşeni olan “İnsan Kaynaklarının Geliştirilmesi Bileşeni”nin istihdama ilişkin

önceliklerinden birisi, “Önceden tarımda çalışanlar dahil olmak üzere, kadınların işgücüne katılımlarının teşvik edilmesi ve kadın istihdamının artırılması”dır. Bu kapsamda belirtilen önceliğe yönelik projeler için 2007-2009 döneminde yaklaşık 27 milyon Avro ayrılmıştır.

Öte yandan, kadınların yerel bütçe sürecine katılmaları ve belediye yatırımlarını öncelikleri doğrultusunda etkileyebilmesi amacıyla, bir kadın sivil toplum kuruluşu tarafından, KSGM ve bir belediye ile işbirliği içinde pilot proje uygulanmıştır. Bu uygulama sonunda, belediyelerin bütçe kararlarını kadınların ihtiyaçları ve öncelikleri doğrultusunda alması durumunda, kadınlar için önemli ölçüde istihdam ve girişimcilik fırsatları yaratabilecekleri görülmüştür.

d) Sosyal yardımlar dahil eşit ücret hakkı, eşdeğerdeki işte ve işin cinsinin değerlendirilmesinde eşit işlem görme hakkı;

Türkiye'nin bir önceki raporunda da belirtildiği gibi ulusal mevzuat kadın ve erkek işçilere cinsiyeti nedeniyle farklı ücret verilemeyeceğini ve buna bağlı olarak toplu iş sözleşmelerine ve hizmet akitlerine aykırı hüküm konulamayacağını hükme bağlamaktadır.

İş Kanunu'nda, aynı veya eşit değerde bir iş için cinsiyet nedeniyle daha düşük ücret kararlaştırılmayacağı; işçinin cinsiyeti nedeniyle özel koruyucu hükümlerin uygulanmasının, daha düşük bir ücretin uygulanmasını haklı kılmayacağı hükme bağlanmıştır.

Aynı şekilde, devlet memurlarının aylıkları da, cinsiyetine bakılmaksızın kanundaki hükümlere göre belirlenmektedir. Bu nedenle, ücret bakımından kadın ve erkek arasında bir farklılık söz konusu değildir. Ancak, karı ve kocanın her ikisinin de devlet memuru olması durumunda aile yardımı ödeneği yalnız kocaya verilmektedir.

Toplu İş Sözleşmesi, Grev ve Lokavt Kanunundaki, toplu iş sözleşmelerine, kanun veya tüzüklerin emredici hükümlerine aykırı hükümler konulamaz şeklindeki düzenleme ile aynı veya eşit değerdeki bir iş için cinsiyet nedeni ile daha düşük ücret verilmemesi güvence altına alınmıştır.

İş Kanununda ayrıca yukarıda öngörülen ilke ve yükümlülükler (eşit ücret ilkesi dahil olmak üzere eşit muamele ilkesi) aykırı davranan, işveren veya işveren vekiline bu durumdaki her işçi için para cezası verileceği hükme bağlanmıştır. İş ilişkisinde veya sona ermesinde eşit muamele ilkesine aykırı davranıldığında işçinin, dört aya kadar ücreti tutarındaki uygun bir tazminattan başka yoksun bırakıldığı haklarını da talep edebileceği hükme bağlanmıştır.

Ayrıca İş Kanunu ile ırk, renk, cinsiyet, medeni hal, aile yükümlülükleri, hamilelik, doğum, din, siyasi görüş ve benzeri nedenlerle işçinin işten çıkarılmayacağı, işverence geçerli sebep gösterilmediği veya gösterilen sebebin geçerli olmadığı mahkemece veya özel hakem tarafından tespit edilerek feshin geçersizliğine karar verildiğinde; işverenin, işçiyi bir ay içinde işe başlatmak zorunda olduğu hükme bağlanmıştır. İşverenin işçiyi işe başlatması durumunda, işçiye en çok dört aya kadar doğmuş olan ücreti ve diğer hakları ödenir ve işveren tarafından yapılmış olan fesih bildirimini geçersiz sayılarak, iş sözleşmesi taraflar arasında hiç feshedilmemiş gibi devam eder. İşveren, işçiyi başvurusu üzerine bir ay içinde işe başlatmaz ise, iş sözleşmesini feshetmiş olur ve işçiye;

- Mahkemenin tespit edeceği miktarda, en az dört aylık ve en çok sekiz aylık ücreti tutarında “iş güvencesi tazminatı”,
- Kararın kesinleşmesine kadar çalıştırılmadığı süre için işçiye en çok dört aya kadar doğmuş bulunan ücret ve diğer hakları,
- Bildirim sürelerine uyulmaksızın fesih yapılması durumunda işçinin çalıştığı sürelere uygun olarak “ihbar tazminatı”,
- İşyerinde bir yıldan daha fazla çalışmış işçi için “kıdem tazminatı”,
- Koşulları bulunması durumunda “maddi veya manevi tazminat”,

- Eşit davranma ilkesine aykırı bir şekilde iş sözleşmesinin feshedilmesi ve işçinin talep etmesi durumunda dört aya kadar ücreti tutarındaki “eşitlik tazminatı”nı ödemekle yükümlüdür.

İş Kanununa konan esnek çalışma hükümleri ile kadınların iş ve aile yaşamı dengelenmeye çalışılmıştır.

e) Ücretli izinle birlikte, özellikle emeklilik, işsizlik, hastalık, sakatlık ve yaşlılık ve diğer çalışamama hallerinde sosyal güvenlik hakkı;

Türkiye’de çalışanlar için 5 ayrı sosyal güvenlik kanunu bulunmaktadır. Bu kanunlara göre kadınlar için 58, erkekler için 60 olan emeklilik yaşı hariç, kapsama ve erişim, katkı ödenmesi yükümlülüğü, katkıların ve yardımların hesaplanması gibi tüm hükümler kadınlar ve erkekler için aynıdır.

Sosyal güvenlik kapsamında ele alınabilecek diğer bir kanun olan İşsizlik Sigortası Kanunu’nda da kadın ve erkeklerin işsizlik sigortasına erişim, kapsam, katkı ve hesaplamalarına ilişkin tüm hükümler aynıdır.

Ayrıca ücretsiz izinlerden birisi olan analık izni ve emzirme izni ile ilgili düzenlemeler için bakınız Madde 11/2-b.

Tablo 28: Aktif Çalışanların Cinsiyetlerine Göre Sayıları ve Sosyal Güvenlik Kuruluşlarına Göre Dağılımı (Mart 2007 İtibariyle)

Sosyal Güvenlik Kuruluşları	Kadın	Erkek	Toplam	Oran %	
				Kadın	Erkek
Sosyal Sigortalar	1.740.769	6.208.581	7.949.350	22	78
Bağ-Kur	450.304	2.972.805	3.423.109	13	87
Emekli Sandığı	811.668	1.626.571	2.438.239	33	67
Genel Toplam	3.002.741	10.807.957	13.810.698	21	79

f) Güvenli koşullar içinde çalışma hakkı ve sağlığın ve bu arada doğurganlığın korunması hakkı;

Anayasa’nın 50. maddesi, kimsenin yaşına, cinsiyetine ve gücüne uymayan işlerde çalıştırılmayacağını, küçükler ve kadınlar ile bedenî ve ruhî yetersizliği olanların çalışma şartları bakımından özel olarak korunacağını ve dinlenmenin, çalışanların hakkı olduğunu, ücretli hafta ve bayram tatili ile ücretli yıllık izin hakları ve şartlarının kanunla düzenleneceğini hükme bağlamıştır.

İş Kanunu hükümlerine göre maden ocakları ile kablo döşemesi, kanalizasyon ve tünel inşaatı gibi yer altında veya su altında çalışılacak işlerde kadınların çalıştırılması yasaktır.

Kadın İşçilerin Gece Postalarında Çalıştırılma Koşulları Hakkında Yönetmelikte, kadın işçilerin, gebe olduklarının doktor raporuyla tespitinden itibaren doğuma kadar, emziren kadın işçilerin ise doğum tarihinden başlamak üzere altı ay süre ile gece postalarında çalıştırılmayacağı, emziren kadın işçilerde bu sürenin, ana ve çocuğun sağlığı açısından gerekli olduğunun işyeri hekimi, işyeri ortak sağlık birimi, işçi sağlığı dispanserleri, bunların bulunmadığı yerlerde sırasıyla en yakın sağlık kuruluşu raporuyla belgelenmesi halinde bir yıla kadar uzatılabileceği düzenlenmiştir.

11.2. Evlilik ve analık sebebiyle kadınlara karşı ayrımı önlemek ve etkin çalışma hakkını sağlamak amacıyla, Taraf Devletler uygun önlemleri alacaklardır:

a) Hamilelik ve analık izni sebebiyle veya evliliğe bağlı olarak işten çıkarma ayrımını yasaklamak, bu ayrımı yapanları cezalandırmak;

İş Kanunu'nda, iş akdinin hamilelik veya analık izni sebebiyle fesh edilemeyeceği açıkça düzenlenmiştir (Bkz. madde11/1-b).

b) Önceki iş, kıdem ve sosyal haklar kaybedilmeksizin, ücretli olarak analık izni veya benzeri sosyal içerikli tazminatlar vermek;

Doğum izni ve buna ilişkin konular Devlet Memurları Kanunu ve İş Kanunu'nda ayrı ayrı düzenlenmektedir. 2003 yılında yürürlüğe giren yeni İş Kanunu ve 2004 yılında Devlet Memurları Kanunda yapılan değişiklikle hem kadın işçiler hem de kadın memurlar için paralel düzenlemeler getirilmiştir. Bu düzenlemelere göre, kadın işçilerin/memurların doğumdan önce sekiz ve doğumdan sonra sekiz hafta olmak üzere toplam on altı haftalık süre için doğum izinleri bulunmaktadır. Çoğul gebelik halinde doğumdan önce sekiz haftalık süreye iki hafta süre eklenebilmektedir. Ancak sağlık durumu uygun olduğu takdirde, doktorun onayı ile kadın işçi/memur isterse doğumdan önceki üç haftaya kadar işyerinde çalışabilir. Bu durumda, kadın işçinin/memurun çalıştığı süreler doğum sonrası sürelerle eklenir. Bu belirtilen süreler işçinin/memurun sağlık durumuna ve işin özelliğine göre doğumdan önce ve sonra uzatılabilir. Kadın işçilere hamilelik süresince periyodik kontroller için ücretli izin verilmektedir. Ayrıca, hekim raporu ile gerekli görüldüğü takdirde hamile kadın işçi sağlığına uygun daha hafif işlerde çalıştırılır. Bu halde işçinin ücretinde bir indirim yapılmaz. Kadın işçiye/memura bir yaşından küçük çocuklarını emzirmeleri için günde toplam bir buçuk saat süt izni verilir. Süt izninin kullanımında annenin saat seçim hakkı vardır. Doğum yapan memurlara istekleri halinde yukarıda belirtilen sürelerin bitiminden itibaren 12 aya kadar ücretsiz izin verilmektedir. Bu süre kadın işçiler için 6 aydır.

Sosyal Sigortalar Kanunu'na göre doğum yapmış kadın işçilere, geçici iş göremezlik ödeneğine eşit bir analık sigortası verilmesi öngörülmektedir.

c) Özellikle çocuk bakımevleri ağının kurulması ve geliştirilmesi yoluyla anne ve babanın aile yükümlülüklerini, görev sorumlulukları ve kamu yaşamına katılma ile birleştirmeyi mümkün kılan destekleyici sosyal hizmetlerin sağlanmasını teşvik etmek;

Gebe veya Emziren Kadınların Çalıştırılma Şartlarıyla Emzirme Odaları ve Çocuk Bakım Yurtlarına Dair Yönetmelik ile yaşları ve medeni halleri ne olursa olsun, 100-150 kadın işçi çalıştırılan işyerlerinde, bir yaşından küçük çocukların bırakılması, bakılması ve emziren işçilerin çocuklarını emzirmeleri için işveren tarafından, çalışma yerlerinden ayrı ve işyerine en çok 250 metre uzaklıkta bir emzirme odasının kurulmasının zorunlu olduğu hükme bağlanmıştır.

Türkiye'de çocuk bakım hizmetleri ağına ilişkin sayısal veriler Tablo 29 ve Tablo 30'da sunulmaktadır. Çocuk bakımının yanı sıra 2007 yılı sonunda yaşlılara hizmet veren toplam 241 huzurevi bulunmaktadır; bu huzurevlerinin toplam kapasitesi 19752 adettir. Ayrıca, 2007 yılı itibariyle 63 kuruluşta özürllülere yönelik bakım hizmeti sunulmaktadır.

Tablo 29: 2000-2001 Dönemi Okul Öncesi Eğitim Kurumu/Kreş/Gündüz Bakımevi Verileri

Eğitim Kurumu	Okul/Sınıf Sayısı	Öğrenci/Çocuk Sayısı				
		Kız	Kız Çocuk Oranı	Erkek	Erkek Çocuk Oranı	Toplam Öğrenci/Çocuk
Milli Eğitim Bakanlığına bağlı Okul Öncesi Öğretim Kurumları (Resmi+Özel) (Anasınıfı+Anaokulu)	9249	123.225	%47,63	135.481	%52,36	258.706
SHÇEK'ten izin alarak açılan kreş ve gündüz bakımevleri	1147	10473	%48,41	11158	%51,58	21631
Toplam	10396	133698	%47,69	146639	%52,30	280337

Kaynak: Milli Eğitim Bakanlığı ve SHÇEK verileri

Tablo 30: 2007-2008 Dönemi Okul Öncesi Eğitim Kurumu/Kreş/Gündüz Bakımevi Verileri

Eğitim Kurumu	Okul/Sınıf Sayısı	Öğrenci/Çocuk Sayısı				
		Kız	Kız Çocuk Oranı	Erkek	Erkek Çocuk Oranı	Toplam Öğrenci/Çocuk
Milli Eğitim Bakanlığına bağlı Okul Öncesi Öğretim Kurumları (Resmi+Özel) (Anasınıfı+Anaokulu)	22506	335553	%47,81	366209	%52,18	701762
SHÇEK'ten izin alarak açılan kreş ve gündüz bakımevleri	1532	13347	%46,18	15553	%53,81	28900
Toplam	24038	348900	%47,75	381762	%52,24	730662

Kaynak: Milli Eğitim Bakanlığı ve SHÇEK verileri

Ayrıca, ebeveyn iznine ilişkin bilgi için bakınız Madde 11-3.

d) Hamilelik süresince zararlı olduğu kanıtlanan işlerde kadınlara özel koruma sağlamak;

“Gebe veya Emziren Kadınların Çalıştırılma Şartlarıyla Emzirme Odaları ve Çocuk Bakım Yurtlarına Dair Yönetmelik”, gebe, yeni doğum yapmış ve emziren işçilerin sağlığı ve güvenliği için tehlikeli sayılan kimyasal, fiziksel ve biyolojik etkenlerin, çalışma koşullarının ve sanayi süreçlerinin işçiler üzerindeki etkilerinin değerlendirilmesi sonucu, bunlar için alınacak genel önlemlerin yanı sıra belirli risklere ilişkin alınacak özel önlemleri de belirlemiştir.

Yönetmelik, söz konusu işçilerin sağlığı ve güvenliğinin korunması bakımından üç aşamalı bir sistem öngörmektedir. İlk aşamada işveren, değerlendirme sonucunda söz konusu işçiler açısından herhangi sağlık ve güvenlik riskinin ortaya çıkması durumunda ilgili işçinin çalışma koşullarını ve/veya çalışma saatlerini, bu işçinin bu risklere maruz kalmasını

önleyecek bir biçimde, geçici olarak değiştirir. Bunun olanaklı olmadığı durumda işveren ilgili işçiyi ücretinde herhangi bir indirimle gitmeksizin başka bir işe aktarmak için gerekli önlemleri alır. Son aşamada ise, başka bir işe aktarılması teknik ve makul olarak mümkün değilse, işçinin güvenlik ve sağlığının korunması için gerekli süre içinde, işçinin isteği halinde ücretsiz izinli sayılması sağlanır.

Mevzuat çerçevesinde hamile kadının korunmasına yönelik tedbirler, Kadın İşçilerin Gece Postalarında Çalıştırılma Koşulları Hakkında Yönetmelik ile düzenlenmiştir (Bkz. Madde 11/1-f).

11.3. Bu maddede yer alan konulara ilişkin koruyucu yasalar bilimsel ve teknik bilgi ışığı altında dönemsel olarak yeniden gözden geçirilecek ve gerekirse değiştirilecek, kaldırılacak veya uzatılacaktır.

Bu maddede kapsanan konulara ilişkin koruyucu yasalar bağlamında mevcut sosyal güvenlik sistemindeki ebeveyn izni hükümlerini düzenleyecek ve eşitlikçi hale getirecek bir yasa tasarısı hazırlanmıştır. Tasarı, doğum sonrası İş Kanununa göre çalışan anne babaya 6'şar ay, Devlet Memurları Kanuna göre çalışan anne babaya, 12 aya kadar ücretsiz ebeveyn izni verilebilmekte, eşler bu süreyi birbirini izleyen dönemler halinde kullanabilmektedir. Aynı hak, evlat edinen ebeveynlere de verilmiştir. Yasa tasarısı, bir önceki Yasama Döneminde TBMM Genel Kuruluna gelmiş; ancak Meclisin yenilenmesiyle süreç iptal olmuştur. Yeni yasama döneminde tasarının yasalaşma süreci yeniden başlatılmış olup takip edilmektedir. Kanuna ebeveyn izninin eklenmesi geleneksel ebeveynlik kavramını ve çocuk yetiştirilmenin kadının doğal işlevi olduğu fikrini güçlü bir şekilde sorgulamaktadır. Kanun ayrıca, üreme fonksiyonları sebebiyle bazı işverenler tarafından güvenilir çalışanlar olarak algılanan, terfi haklarından yararlandırılmayan ve çoğunlukla istihdam dışı bırakılan kadınlar açısından çalışma yaşamındaki ayrımcı uygulamaları azaltmak yönünde pozitif bir etkiye sahip olacaktır. Buna ek olarak bakım sorumluluklarının ebeveynler tarafından paylaşıldığı bir ev ortamında yetişen çocuklar daha eşitlikçi toplumsal cinsiyet rolleri içinde sosyalleşeceklerdir.

Sağlık Hizmetlerine Erişimde Eşitlik

MADDE 12:

12.1. Taraf Devletler, aile planlaması dahil sağlık hizmetlerinden kadın ve erkeğin eşit olarak yararlanması için, sağlık bakımından kadınlara karşı ayrımı ortadan kaldıran bütün önlemleri alacaklardır.

Türkiye'de bu maddenin gereği 1961 yılında kabul edilen ve halen geçerli olan yasaya göre düzenlenmiş olan temel sağlık hizmetleri sistemi ve ayrıca ilk kez 1965 yılında yürürlüğe giren daha sonra aynı paralelde daha kapsamlı hale getirilen "Nüfus Planlaması Hakkındaki Kanun"la yerine getirilmektedir.

1961 yılında kabul edilen "Sağlık Hizmetlerinin Sosyalleşmesi Yasası" ile sağlık hizmetleri tüm topluma yaygınlaştırılmıştır. Bu yasa ile sağlık hizmetleri, toplumun erişebileceği en yakın yörelerde kurulmuş olan birinci basamak sağlık kuruluşları aracılığı ile önemli sağlık konularına ve dezavantajlı gruplara (anne ve çocuklar gibi) ağırlık ve öncelik verilerek sunulmaktadır. Bu tür hizmette cinsiyet ayrımcılığı söz konusu olmayıp, özellikle üreme sağlığı sorunlarının daha fazla olması nedeni ile kadınlara ağırlık verilmektedir. Halen ülkede sayıları 7417 olan sağlık evleri, 5486 olan sağlık ocakları ve sayıları 234 olan Ana Çocuk Sağlığı ve Aile Planlaması (AÇS/AP) Merkezleri ile, ülke geneline (kırsal-kentsel)

yaygınlaşmış olan birinci basamak sağlık kuruluşlarıyla her yaş ve cinsiyetteki nüfusa kapsamlı temel sağlık hizmetleri (TSH) verilmektedir. Sağlık evleri ve sağlık ocakları kırsal ve kentsel alanlarda konumlanırken, AÇS/AP'lar genellikle kentsel alanlarda konumlanmaktadır. Bu hizmetler genelde ücretsiz olarak, ancak bazen de karşılanabilir bir ücretle sunulmaktadır. TSH kuruluşları, ikinci ve üçüncü basamakta, sayıları bini aşan hastane hizmetleri ile desteklenmektedir. Ülke genelindeki dağılımlarında sorun olsa da, Sağlık Bakanlığı'na bağlı kuruluşlarda, halen 50.000'nin üzerinde uzman hekim, 48.000'nin üzerinde pratisyen hekim, 82.000 hemşire, 40.000 ebe, 41.000'nin üzerinde sağlık memuru görev yapmaktadır. Kadın sağlığı hizmetleri kapsamında özellikle kırsal alan ve gecekondu bölgelerinde birinci basamakta çalışan sağlık insan gücü sayıları ve bunların mezuniyet öncesi eğitimlerinin niteliğinin geliştirilmesi kapsamında, ebelik/hemşirelik mesleğinin 2007 yılındaki yasa değişikliği ile üniversite düzeyine getirilmesi önemli bir gelişmedir.

Mevcut sağlık sisteminden yararlanmada, yasal olarak, kadın ya da erkek için engelleyici bir unsur mevcut değildir, ancak uygulamalarda iki husus göze çarpmaktadır. İlk husus, hizmetlerinin ücretsiz olması ya da çok az bir kullanıcı katkısı alınması nedeni ile TSH birimlerine, daha yoksul olan ve sosyal güvencesi olmayan çocuk ve kadınların, daha fazla başvurmasıdır. Diğer husus, kadınların, toplumsal statülerinin düşük, ekonomik bağımsızlıklarının yeterli olmaması nedeni ile özellikle kırsal kesim ve gecekondu bölgelerinde sağlık hizmetlerinden yararlanmada karar verici konumda olmamaları ve sağlık kuruluşlarına gidebilmeleri için eşlerinin ya da aileden başka birinin yardımının gerekmesidir. Bu durumun üstesinden özellikle obstetrik ve çocuk sağlığı hizmetlerinde ev ziyaretleri (domiciliary midwifery) yapılarak gelinmeye çalışılmaktadır.

Bu kapsamdaki diğer bir yasa ve buna bağlı hizmet biçimi ise, 1983 yılında kabul edilen; dünyadaki pek çok benzerinden daha liberal ve kapsamlı olan ve ayrıca, kadın ve erkeği son derece eşit gören, hatta istenmeyen gebelik durumunda kadının üreme hakkını hiçbir ön koşul olmaksızın kullandıran “ Nüfus Planlaması Yasası”dır.

Bu yasanın kabulünden sonraki yıllarda, etkili/modern kontraseptif yöntem kullanımı ilk kez etkisiz yöntem prevalansını aşmış, aile planlamasında karşılanamayan gereksinim giderek azalmıştır. Diğer taraftan sözü edilen yasa, 10 haftaya kadar isteyerek düşüğü yasallaştırmasına rağmen, ülkede uygulanan doğru hizmet modeli nedeni ile isteyerek düşük hızları da 1990'lardan sonra giderek azalmıştır.

Ayrıca Türkiye'de, kadın konularında gerçekleştirilen diğer yasal değişiklikler (“Medeni Kanun”, “Ailenin Korunmasına Dair Kanun”, “TCK”, “zorunlu temel eğitimi 8 yıla çıkararak kanun” vb.) ve bunlara bağlı gerçekleştirilen uygulamalar; kadını güçlendirmiş ve kadın erkek ayrımcılığını nispeten önlemiş, orta ve uzun vadedeki olumlu sonuçları kadın sağlığına da olumlu yansımıştır (Bkz. Madde 2-f, Madde 10-a).

12.2.Bu maddenin 1. paragrafında öngörülen hükümler saklı kalmak kaydıyla taraf devletler kadına gebelik, loğusalık ve doğum sonrası dönemde gerekli hizmetleri sağlayacaklar, gebelik ve emzirme sırasında yeterli beslenme ile birlikte, gerektiğinde ücretsiz hizmet vereceklerdir.

Kadın sağlığı yönünden son derece önemli olan, “Üreme Sağlığı Hizmetleri” (ÜS) Madde 12-1'de sözü edilen “temel sağlık hizmetleri-TSH” kapsamında ülkede mevcut birinci basamak sağlık kuruluşlarında verilmektedir. ÜS hizmetleri her ne kadar bütün yaş grupları ve her iki cinsiyeti hedef alıyorsa da Türkiye'de bu kapsamda en fazla vurgulanan, 1994 yılında Kahire' de gerçekleştirilen “Uluslararası Kalkınma ve Nüfus Konferansı”nda da (ICPD) vurgulanan “Güvenli Annelik” hizmetleridir. Esasen, Türkiye ICPD'nin bütün önerilerini çekincesiz imzalamış olup, bu tarihten sonra, ülkedeki geleneksel “Ana Çocuk

Sağlığı” yaklaşımını daha kapsamlı, kadın ve erkeği, yaşam döngüsü yaklaşımı ile ele alan, hizmet tür ve miktarını gereksinimlere göre düzenleyen programlar geliştirmeye başlamıştır. İlk kez 1996 yılında ICPD paralelinde hazırlanmış olan “Kadın Sağlığı ve Aile Planlaması - Ulusal Stratejik Eylem Planı”, gelişmeler ve gereksinimler doğrultusunda 2005 yılında “Sağlık Sektörü İçin Cinsel Sağlık ve Üreme Sağlığı Ulusal Stratejik Eylem Planı” şeklinde güncellenmiş olup, plan Türkiye’nin 2005-2015 yılları arasındaki hedeflerini, önceliklerini ve yapılması gerekenleri ortaya koymaktadır. Bu stratejik plan ile, anne ölümlerinin azaltılması, istenmeyen gebeliklerin önlenmesi, gençlerin sağlığının iyileştirilmesi, cinsel yolla bulaşan enfeksiyonların önlenmesi ve sağlıkta bölgelerarası eşitsizliklerin azaltılması Türkiye’nin öncelikleri olarak belirlenmiş, bunlara ilişkin somut hedef ve eylemler tanımlanmıştır.

Belirlenen hedeflerden biri de; Türkiye’de 2015 yılına kadar anne ölümleri ile, anne ölümlerinin en yüksek ve en düşük olduğu bölgeler ve yerleşim birimleri arasındaki farkın %50 oranında azaltılmasıdır.

Eylem planında, yukarıda sözü edilen diğer başlıklarda da benzer şekilde, ilkeler, hedefler ve yaklaşımlar belirlenmiş olup, ülke düzeyinde sağlık programları buna paralel oluşturulmaktadır.

Kadın sağlığı ile ilgili belirlenen pek çok hedefe ulaşmada çok etkili bir müdahale olan “Güvenli Annelik Programı” bütün birinci basamak sağlık kuruluşlarında uygulanmakta olup, bu kapsamda Doğum Öncesi Bakım (DÖB), sağlıklı doğum ve doğum sonrası bakım hizmetleri verilmektedir.

Türkiye’de 1963 yılından bu yana ülkeyi temsil eden örneklem üzerinde, her 5 yılda bir tekrarlanan, sonuncusu da 2003 yılında yapılmış olan “Türkiye Nüfus ve Sağlık Araştırmaları” (TNSA) sayesinde; gebelik, doğum, doğum sonrası dönemlerde kadınlara verilen hizmetler, aile planlaması (AP) hizmetleri, bebek ve çocuk sağlığı hizmetlerindeki durum doğru bir şekilde kanıta dayalı olarak değerlendirilebilmekte; alınan mesafeler ya da hala eksik olan hususlar görülebilmektedir.

Bu çerçevede, Ana Çocuk Sağlığı ve Aile Planlaması’nda Alınan Mesafeler:

Türkiye’de gebelik ve doğum nedeni ile meydana gelen anne ölümleri, yıllara göre önemli ölçüde azalmıştır. 1974 yılında yüz bin canlı doğumda 208 olan “Gebelikle İlgili Ölüm Oranı”, en son 2005 yılında yürütülen “Ulusal Anne Ölümleri Çalışmasında” anne ölüm oranı yüz bin canlı doğumda 28.5 olarak tespit edilmiştir. Her ne kadar “28.5” hala yüksek bir oransa da, bütün sonuçlar birlikte değerlendirildiğinde Türkiye’de anne ölümlerinin yıllara göre önemli ölçüde azalan bir trend gösterdiği çok açıktır. Son yıllarda artan üreme sağlığı programları ile bu azalış trendinin daha da hızlanması beklenmektedir.

Yıllara göre doğum öncesi bakım alanların oranında önemli bir artış olmuştur. 1993 yılında yapılan, TNSA’ya göre, doğum öncesi bakım alanların payı, %63 iken, 2003 yılında %81’e yükselmiştir. Yine, sağlıklı koşullarda yapılan doğum sıklığında da artış görülmektedir. 1993 yılında sağlıklı koşullarda doğum yapanların payı %76 iken bu oran 2003 yılında %83’e yükselmiştir.

Türkiye’de, doğurganlıkla ilgili hızlarda yıllara göre çok belirgin azalmalar meydana gelmiş olup, 1978’de 4.3 olan Toplam Doğurganlık Hızı (TDH), 1988’de 3.0, 1998’de 2.6 ve en son 2003 araştırma sonucuna göre 2.2’ye düşmüştür. Bu azalma, yürütülen aile planlaması hizmetlerinin başarısını göstermektedir.

Doğurganlık düzeyi eğitim, yerleşim yeri ve coğrafi bölgelere göre dikkati çekecek farklılıklar göstermektedir. En yüksek TDH 4 olan çocuk sayısı ile Doğu Anadolu’da olup, Kuzey, Orta ve Güney Anadolu’da toplam doğurganlık hızı 2 civarı, en düşük hız ise 2’nin altında olarak Batı Anadolu’dadır.

Aile planlaması yöntemleri, evli kadınların ve erkeklerin tamamına yakını tarafından bilinmektedir. Ülkede mevcut kontraseptif seçeneklerin artırılması, implant ve enjeksiyon şeklindeki yöntemlerin son yıllarda ulusal programa eklenmiş olması da olumlu uygulamalardan olup, AP hizmeti vermede danışmanlık hizmetlerine özel bir ağırlık verilmektedir.

Türkiye’de 1983 yılı öncesi, isteyerek düşüklere, sadece tıbbi endikasyonla izin verilmesi nedeniyle isteyerek düşüklerin anne ölümleri içindeki payı ciddi boyutlarda idi. Bu nedenle, 1983 yılında 10 hafta dahil istenmeyen gebeliklerin istek üzerine sonlandırılmasına yasal olarak izin verilmiştir. Bu tarihten sonra isteyerek düşükler Türkiye’de artık anne ölüm nedeni olarak ya hiç görülmemiş ya da çok ender olarak meydana gelmiş; ayrıca 1990’dan sonra isteyerek düşük hızı giderek azalmıştır. İsteyerek düşüklerde hala mevcut olan hizmet açığını karşılamak hem de cerrahi müdahalelerin olası risklerini elimine etmek amacı ile “Tıbbi Düşük” yönteminin ülkede uygulanabilir olması için gerekli çalışmalar sürdürülmektedir.

Ayrıca, geçmişte çok yüksek olan bebek ölüm hızı (BÖH) sürekli azalma trendi göstererek, 1993 TNSA’da bin canlı doğumda 53 iken, 2003 yılı araştırmasına göre 29’a düşmüştür. Beş yaş altı çocuk ölüm hızı ise binde 61 iken, 37’ye düşmüştür. Bütün bu bulgular Türkiye’de bebek ve çocuk sağlığındaki belirgin iyileşmelere işaret etmektedir.

Kadınlara sağlık alanında hizmet verilmesine ilişkin çeşitli programlar yürütülmektedir. Türkiye’de doğurgan çağdaki kadınların ve çocukların toplam nüfus içindeki payının büyük yer tutması, hala yüksek kabul edilebilecek bebek, çocuk ve anne ölümlülüğü, aile planlaması hizmetlerine olan yaygın talep ve doğum öncesi ve sonrası bakım hizmetlerinin istenilen düzeyde olmaması gibi nedenlerle, ana-çocuk sağlığı ve aile planlaması hizmetleri, ulusal programlar içerisinde öncelikli yer tutmaktadır. Bu kapsamda, kalkınmada öncelikli olarak belirlenen illerin, metropollerdeki gecekondu mahallelerinin, kırsal yerleşim yerlerinin ve özel risk gruplarının öncelikli olarak ele alındığı bazı programlar uygulamaya konulmuş, aşılama, ishaller hastalıkların kontrolü, akut solunum yolu hastalıkları, emzirmenin teşviki, büyümenin izlenmesi, beslenme, doğum öncesinde ve doğumda bakım, güvenli annelik ve ana-çocuk sağlığı ve aile planlamasında bilgi, eğitim ve iletişim gibi konularda özel programlar ve projeler yürütülmüş olup, bunların pek çoğu halen sürdürülmektedir. Evlilik Öncesi Danışmanlık Programı, Güvenli Annelik Programı, Ana ve Çocuk Beslenmesi Programı, Bebek ve Çocuk İzlemleri Programı, Ergen Sağlığı ve Gençlik Programı, Cinsel Sağlık Programı, Bilgi-Eğitim-İletişim (BEİ) Projesi, Halk Eğitimini Geliştirme Projesi, Uluslararası Üreme Sağlığı Eğitim Merkezi Projesi, Üreme Sağlığı Programı, T.C. Hükümeti- Birleşmiş Milletler Nüfus Fonu Üçüncü Ülke Programı, Anne ve Çocuk Ölümünü Önleme Projeleri bunlardan bazılarıdır. Türk Silahlı Kuvvetleri ve Emniyet Teşkilatı ile de üreme sağlığı eğitimi projeleri yürütülmüş olup bunların çoğu kurumsallaşmış ve program haline dönüşmüştür.

Sözü edilen programlara ek olarak; kadın sağlığının iyileştirilmesini, anne ve bebek ölümlerinin azaltılmasını hedef alan, “Avrupa Birliği-Türkiye Üreme Sağlığı İşbirliği Programı” 2003 yılından beri uygulanmaktadır. Bu çerçevede 2003 yılından beri, güvenli annelik, acil obstetrik bakım, cinsel yolla bulaşan enfeksiyonlar, aile planlaması, gençlerin sağlığı, hizmet içi eğitimler, üreme sağlığında, mezuniyet öncesi ve sonrası müfredat programı geliştirme çalışmaları yürütülmüştür.

Bu Program ile Sağlık Bakanlığı tarafından geliştirilen plan ve programlar yoluyla tespit edilen öncelikli alanlarda yürütülen çalışmalarda sivil toplum kuruluşları (STK) doğrudan yararlanıcılar olan bireylere ulaşarak, bireylerin ve dolayısıyla toplumun üreme sağlığı hizmetlerine olan talep ve beklentilerini ortaya çıkararak Bakanlık çalışmalarına destek olmaktadır. Bu kapsamda Program, toplumun ihtiyaçlarının karşılanmasında kamu ve sivil toplum kuruluşları arasındaki işbirliğinin özgün bir örneğini sergilemektedir. “Üniversite

öğrencileri için üreme ve cinsel sağlık hizmet modeli geliştirme çalışmaları” da bu kapsamda yürütülen projelerdendir.

Son zamanlarda, gebe ve bebek izlemelerini artırmak, teşvik etmek amacı ile bu izlemeler için sağlık kuruluşuna gelen annelere, nakit para transferi yapılmaktadır.

Halk eğitimi merkezlerinde görevli öğretmenlerin; anne çocuk sağlığı, aile planlaması yöntemleri, cinsel yolla bulaşan hastalıklar konularında bilgilendirilmeleri ve toplumun bilinçlendirilmesi amacıyla Aile Sağlığı Eğitim Projesi uygulanmaktadır.

Kadın sağlığında bunların yanı sıra, ruhsal bozukluklara bağlı olarak ortaya çıkan ve kadınlar arasında da görülen intihar vakalarını önlemeye ilişkin ülkemizde çeşitli tedbirler alınmaktadır. Bu doğrultuda, 2004 yılından itibaren başlatılan çalışmalar kapsamında, illerde oluşturulan Eğitim Kurulları tarafından 16.056 sağlık çalışanı eğitilmiş, 32 ilde belirlenen pilot hastanelerin gerekli fiziki alt yapı ve personel organizasyonu tamamlanarak acil servislerinde oluşturulan "Kriz Müdahale Birimleri" Mart 2006'da faaliyete geçmiştir. 2008 yılı Temmuz ayı itibariyle 49 il 97 hastanede söz konusu örgütlenme tamamlanmıştır (Kadına yönelik şiddet konusunda sağlık personelinin eğitilmesi amacıyla yapılan işbirliği çalışmaları için Bkz. Madde 2-f).

Sağlık programlarına ek olarak yürütülen “üreme sağlığında savunuculuk”, “kadına yönelik şiddetle mücadele” gibi sağlık yönünden son derece önemli çalışmaların da orta ve uzun vadede kadın sağlığına olumlu etkilerinin olması beklenmektedir.

Bütün olumlu gelişmelere rağmen halen bir takım eksiklikler söz konusudur. Örneğin, anne ölümlerinde gözlenen önemli azalmaya karşın, 2005 Ulusal Anne Ölümleri Çalışmasına göre 5 anne ölümünden 3’ü önlenemez olarak bulunmuştur. Bu bulgu hizmet açığına işaret etmekle birlikte doğru müdahalelerle (AP uygulamaları ile riskli gebeliklerin önlenmesi, güvenli annelik yaklaşımı ve acil obstetrik hizmetlerde işleyen bir sevk sisteminin olması gibi) bu ölümlerin hızla daha da azaltılabileceğini göstermektedir.

Kadın sağlığını ilgilendiren bütün hizmetlerin kullanımında, Türkiye’de, bölgelere ve yerleşim yerinin özelliğine göre çok belirgin farklılıklar mevcuttur. Ancak bu farkı yaratan en temel faktör kadının öğrenim düzeyidir. Yapılan çalışmalar kadının okuryazar olmaması durumunda, istediği çocuk sayısı ile sahip olduğu çocuk sayısı arasında bölgeler arasında yaklaşık iki misli fark olduğunu gösterirken, okuryazar olan kadınların istediği ve sahip olduğu çocuk sayısının paralellik gösterdiğini ortaya çıkarmıştır. Benzer durum aile planlamasında etkili yöntemlerin kullanımında da görülmektedir. Diğer çarpıcı bir örnek, 1993, 1998 ve 2003 TNSA’lara göre, ortaokul ve üzerinde öğrenimi olan kadınlar % 99 oranında sağlıklı koşullarda doğum yapmaktadır. Buna karşılık okuryazar olmayan 2 kadından biri sağlıksız koşulda doğum yapmaktadır, yani hizmete ulaşamamakta, kullanamamaktadır.

Türkiye’de 1999 yılına kadar sağlık kuruluşlarına gebeliği önleyici yöntemler bağış olarak verilmekte iken, 1999 yılından itibaren kontraseptifler kamu bütçesi yoluyla karşılanmaktadır. Ancak ara ara yöntem temininde güçlük yaşanabilmektedir. Dolayısıyla ödeme gücü olmayan kadınlar için bu durum sorun oluşturmaktadır.

Türkiye’de aile planlamasında karşılanamayan hizmet açığı, artık çocuk istemeyen ve herhangi bir yöntem kullanmayanların oranı (%6) ile, etkili yöntem kullanmayanların oranı (%28) toplanarak %34 olarak hesaplanmaktadır. Bunun azaltılması için topluma dayalı hizmet programları gibi yenilikçi yaklaşımlara ihtiyaç vardır.

Üreme sağlığı hizmetlerinde evlenmemiş kadınlar dahil, ergenler/gençler, menopoz ve sonrası dönem ile ileri yaş grubu ihmal edilen gruplar olup, bu alanda hizmet açığı önemli bir sorundur. Yine üreme sağlığı hizmetlerine erkek katılımının az oluşu da diğer bir sorun olup bu konuya ulusal programlarda daha çok yer verilmesi gerektiğine inanılmaktadır.

Sosyal ve Ekonomik Yararlar

MADDE 13:

Taraf Devletler, kadınlara karşı ekonomik ve sosyal yaşamın diğer dallarında erkeklerle kadınların eşit olarak haklardan yararlanabilmelerini sağlayarak kadınlara karşı ayrımcılığın önlenmesi için gerekli önlemleri ve özellikle aşağıdaki önlemleri alacaklardır:

a) Aile zammı hakkı;

Devlet Memurları Kanunu eşlerden her ikisi de devlet için çalışıyor olsa bile aile ödeneğini erkeğe vermektedir. Bu durum, aile reisi kavramını kaldıran ve eşler arasında eşit temsil hakkını tanıyan yeni Medeni Kanunla çelişmektedir (Bkz. Madde 2-f).

b) Banka kredisi, ipotek ve diğer mali kredi hakkı;

2006 yılında yayımlanan ‘Çocuk ve Kadınlara Yönelik Şiddet Hareketleriyle Töre ve Namus Cinayetlerinin Önlenmesi İçin Alınacak Tedbirler’ konulu Başbakanlık Genelgesinde “Kadınların istihdam olanakları ve iş kurmak için gereksinim duydukları krediyi almalarını kolaylaştıracak düzenlemeler yapılmalıdır” ifadesi yer almakta ve bu konuda sorumlu kuruluş olarak Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı tayin edilmektedir (Bu konuda yapılan çalışmalar için bkz. Madde 11/1-c).

Türkiye’de bankalar tarafından kadınlara çeşitli şartlar altında verilen “Girişimci Kredisi”, kadının ülkemizdeki statüsünün yükseltilmesine katkı sağlamayı hedeflemektedir. Bankalar tarafından kadınlara verilen girişimci kredileri, herhangi bir faaliyeti ya da kendine ait bir işyeri olmayan, mal ve hizmet üretimine, serbest meslek ya da ticari faaliyete yönelik yeni bir işyeri açmak isteyen, elinde iş konusu ile ilgili belgesi olan veya olmayan, bilgi veya deneyime sahip ancak yeterli sermayesi bulunmayan kadın girişimcilere destek vermeyi amaçlamaktadır. Bu krediler ile kendi işini kurmak isteyen; ancak teminat konusunda sorun yaşayan kadınlara gerek kredi faizlerinde gerekse geri ödemelerde çeşitli kolaylıklar sağlanmaktadır. Kredi üst limiti bankadan bankaya değişiklik göstermekle birlikte, kadın girişimciler küçük ve orta boy işletme proje kredilerinin yanı sıra, ihtiyaç ve yatırım kredileri, nakit krediler ve işyeri kredileri kullanabilmekte; dış ticaret hizmetleri, teminat mektupları, bireysel emeklilik, işyeri sigortası gibi ürünlerden yararlanabilmekte ve bankalar bünyesinde verilen eğitimlerden yararlanabilmektedirler. Bu kapsamdaki çalışmalar 2007 itibariyle bir kamu bankası ve bir özel banka tarafından sürdürülmektedir.

Ayrıca, KOSGEB tarafından 2008 yılı Ağustos ayında uygulamasına başlanan “Cansuyu Projesi” ile imalatçı esnaf ve sanatkâr erkek girişimcilere 25.000 YTL’ye (yaklaşık 20.000 \$) kadar kredi verilmesine karşın kadın girişimcilere, 30.000 YTL’ye (yaklaşık 25.000 \$) kadar kredi verilmektedir.

Güneydoğu Anadolu Projesi (GAP) Bölge Kalkınma İdaresi Başkanlığı tarafından yürütülen ve sürdürülebilir kalkınmanın çok sektörlü yapıya ve dezavantajlı gruplar ile cinsiyet perspektifini gözetilen bir yapıya dayandırılmasını amaçlayan proje ve çalışmaların en önemlilerinden biri olan Çok Amaçlı Toplum Merkezleri’nin (ÇATOM) ilgili faaliyetleri için bu raporun 14. Maddesi’ne bakınız.

c)Eğlence, spor ve kültürel hayatın tüm yönlerine katılma hakkı;

Temmuz 2007 itibariyle Türkiye’de toplam 1.213.236 lisanslı sporcu bulunmaktadır. Bu sporcuların 337.740’ı kadın, 875.496’sı erkektir. Aktif olarak spor yapan 132. 617 sporcunun ise, 38.397’si kadın sporculardan, 94.220’si ise erkek sporculardan oluşmaktadır.

Kırsal Alan Kadını

MADDE 14:

14.1. Taraf Devletler, kırsal kesim kadınlarının, karşılaştıkları özel sorunları ve ekonominin parasal olmayan sektöründeki çalışmaları dahil ailelerinin ekonomik bakımdan ayakta kalması için oynadıkları belirgin rolü göz önünde tutacak ve işbu sözleşme hükümlerinin kırsal kesimdeki kadınlara uygulanmasını sağlamak için gerekli bütün tedbirleri alacaklardır.

Kırsal kalkınma, kırsal alandaki insanın yaşam kalitesinin yükseltilmesi ve ekonomik, sosyal/çevresel ekolojik durumun temelinden iyileştirilmesidir.

Kadın ve kalkınma konusu sadece kadının daha üretken olması emeğini daha etkin kullanması değil; kadının güçlenmesi, üretim sürecindeki rolü ve işgücüne katılımı, modern kurumlara ulaşabilme yolları, kendi emeği ve gündelik yaşamı üzerindeki denetim gücünü artırabilmesi, erkeklerle eşit bir biçimde kalkınma ve karar alma sürecine katılması biçiminde algılanmakta ve kabul edilmektedir.

Kırsal alanda toprağın hazırlanmasından hasada kadar işgücünün büyük bir bölümünü kadınlar oluşturmaktadır. Ayrıca hasat sonrası depolama, bakım, satış ve işleme sürecindeki işlerin neredeyse tümü kadınların sorumluluğundadır. Bunlara bir de annelik, bakım, beslenme ve gıda güvenliğine ilişkin karşılıksız emekleri de eklenince kırsal alanda kadınlar neredeyse “bir günün başlangıcından diğer günün başlangıcına” kadar sürekli çalışmaktadırlar.

Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) tarafından üretilen ve, işgücü piyasasına ilişkin temel veri kaynağını oluşturan Hanehalkı İşgücü Anketleri (HİA) sonuçlarına göre, 1988-2005 döneminde toplam nüfus % 34,4 artış gösterirken; 15-64 yaştaki nüfus % 48 oranında artış göstermiş ve 2005 yılında 46,6 milyon kişiye ulaşmıştır. Söz konusu nüfusun 29,7 milyonu kentlerde, 16,9 milyonu kırsal yerlerde yaşamakta; 23,3 milyon erkek ve 23,3 milyon kadından oluşmaktadır.

Tarım, genel istihdamda ve kırsal alanlarda rakamsal anlamda en büyük istihdamı sağlamaktadır. Kırsal alanlarda tarım, toplam istihdamın %63'ünü (15 yaş üstü) oluşturmaktadır. 2006 yılında çalışan kadın nüfusunun % 48,5'si tarım sektöründe çalışmaktadır (Ayrıntılı bilgi için madde 11-1).

14.2. Taraf Devletler, kadın ve erkeklerin eşitliği prensibine dayanarak, kırsal kalkınmaya katılmalarını ve bundan yararlanmalarını sağlamak için kırsal kesimdeki kadınlara karşı ayrımı ortadan kaldıran tüm uygun tedbirleri alacaklar ve özellikle kırsal kesim kadınlarına aşağıdaki hakları sağlayacaklardır:

a) Her düzeydeki kalkınma planlarının tartışma ve uygulamasına katılmak;

Türkiye'nin kalkınma stratejisi, bölgesel eşitsizliklerin azaltılması ve bölgesel gelişmenin sağlanması yönünde ekonomik açıdan sıkıntılı bölgelerde planlı müdahalelere dayanmaktadır. 9. Kalkınma Planı'nda Türkiye'de kırsal ve kentsel yerleşim birimleri arasında sosyo-ekonomik yapı ve gelir dengesizliklerinin hala önemini koruduğu vurgulanarak, bölgelerin sorunlarına ve potansiyellerine göre farklılaştırılmış tedbirleri içeren bütüncül bölgesel gelişme politikasının gerekliliği vurgulanmaktadır. Bölgesel gelişme politikaları, bir taraftan bölgelerin verimliliğini yükseltmek suretiyle ulusal kalkınmaya, rekabet gücüne ve istihdama katkıyı artırırken, diğer taraftan da bölgeler ve kır-kent arası gelişmişlik farklılıklarını azaltma temel amacına hizmet etmektedir.

9. Kalkınma Planı'nda, "Bölgesel gelişme ve yerel kalkınma uygulamalarında yerindenlik esas alınacak, katılımcılık geliştirilecek, kalkınmaya ilişkin kilit paydaşlar arasında ortaklık kültürü oluşturularak uygulamaya yönelik sinerjinin, sahiplenmenin ve farkındalığın artırılması sağlanacaktır" ifadesine yer verilmek suretiyle kalkınma planlarının katılımcılık temelinde hazırlanacağı vurgulanmıştır.

Ayrıca 9. Kalkınma Planında "Kırsal Kalkınma Planı"nın hazırlanarak uygulamaya konulacağı belirtilmektedir. Kırsal planlamanın esas ve kriterleri, kırsal alanın özelliklerine ve kırsal toplumun ihtiyaçlarına göre belirlenecektir. Kırsal Kalkınma Planı'na esas teşkil etmek üzere hazırlanan "Kırsal Kalkınma Stratejisi"nde, kırsal alanda yaşayan kadınların sorunlarına ilişkin çerçeve çizilmektedir.

Geliştirilen kırsal kalkınma projeleri katılımcı yaklaşımlara dayalıdır. Bu bağlamda, projeler kadınları oluşum ve uygulama süreçlerine katmayı amaçlamaktadır. Halen buna ilişkin yetersizlikler olsa da, önemli ilerlemeler kaydedilmiş ve gelecek stratejilerini geliştirmeye yönelik dersler çıkarılmıştır.

Türkiye'de beş yıllık kalkınma planları ile kırsal kalkınma projelerinin yanı sıra; bazı bölgelerin az gelişmişliğine bağlı olarak yürürlüğe konulan bölge planları bulunmaktadır. Bu kapsamda, Güneydoğu Anadolu Bölgesi için GAP, Doğu Anadolu Bölgesi için DAP, Doğu Karadeniz Bölgesi için DOKAP projesi uygulanmaktadır.

Bunların arasında, en kapsamlı proje, toprak ve su kaynaklarının geliştirilmesini amaçlayan bir mühendislik projesi olarak başlayan, daha sonra çok sektörlü, entegre bir bölgesel yatırım programı olarak ele alınan GAP günümüzde insan odaklı sürdürülebilir bir kalkınma projesi olarak yürütülmektedir. Böylece GAP, sadece elektrik üretimi ve sulama projesi olarak değil; aynı zamanda sosyal projeler, sağlık, altyapı, turizm, eğitim, çevre, kültür, sanayi, ulaşım ve tarımsal modernizasyonu da eşgüdümlü projelerle yürüten bir sosyo-ekonomik dönüşüm projesidir. Bu bağlamda GAP İdaresi tarafından sürdürülebilir kalkınmanın ekonomik, sosyal ve çevresel boyutlarını bütünleştiren çok sektörlü ve entegre bir yaklaşım benimsenmekte; katılımcı yaklaşımların teşvik edilmesi, kapasite geliştirmeye yönelik çalışmalar ve bütün bu çalışmalarda dezavantajlı grupların ve cinsiyet perspektifinin gözetilmesi yönünde projeler yürütülmektedir. Bu çerçevede yürütülen çalışmaların en önemlilerinden biri Çok Amaçlı Toplum Merkezleri (ÇATOM'lar) Projesidir. GAP Bölgesindeki 9 ilde kız çocuklarını ve kadınları hedef alan 29 adet ÇATOM* mevcuttur.

ÇATOM'larda amaç, kadınların sorunlarının farkına varmalarına, tanımlamalarına ve çözümü için inisiyatif kullanabilmelerine fırsat yaratmak; kadınların kamusal alana daha fazla katılımlarını ve kamusal hizmetlerden daha fazla yararlanmalarını sağlamak; kadın istihdamını ve kadın girişimciliğini artırmak; kadını güçlendirerek fırsat eşitliğinin sağlanmasına katkıda bulunmak; cinsiyet dengeli kalkınma sürecini başlatmak ve bu yolla yerel koşullara uygun, katılımcı toplum kalkınması temelli tekrarlanabilir modeller geliştirmektir. Yapılan çalışmalar arasında kız çocuklar ve kadınlara okuma-yazma kursları düzenlenmesi, beceri eğitimi, sosyal eğitim, gelir getirici etkinlikler sunmak, aile ve toplum içinde statü kazanmalarına yardımcı olmak, sosyal ve ekonomik etkinliklerde yer almalarına olanak tanımak vb. olarak özetlenebilir. ÇATOM'lar katılımcıların kendi aralarından seçtikleri ÇATOM Kurulları eliyle yönetilmekte, böylece kadınların en üst düzeyde katılımları sağlanmaktadır. ÇATOM faaliyetleri çerçevesinde önemli bir uygulama olarak Adıyaman'da kadın çiftçiler kooperatifi kurulmuştur.

---

* Adıyaman (1), Batman (2), Diyarbakır (2), Gaziantep (1), Kilis (2), Mardin (9), Siirt (4), Şanlıurfa (3), Şırnak (5).

b) Aile planlaması konusunda bilgi, danışma ve hizmetler de dahil olmak üzere yeterli sağlık hizmetlerinden yararlanmak;

Türkiye’de aile planlaması hizmetlerinin sunumu ve bu konuda bilgilendirme ve bilinçlendirme hizmetleri sayıları 10.000’i bulan sağlık ocakları veya sağlık merkezleri aracılığı ile sürdürülmektedir (Ayrıntılı bilgi için bkz. Madde 12).

c) Sosyal Güvenlik programlarından doğrudan yararlanmak;

Türkiye’de tarımda çalışan nüfusun sosyal güvenlik hizmetlerine erişimi, “Tarımda Kendi Nam ve Hesabına Çalışanlar Sosyal Güvenlik Kanunu” ve “Tarım İşçileri Sosyal Güvenlik Kanunu” ile sağlanmaktadır. Bu iki Kanunun uygulanmasında da kadınlar ve erkekler arasında emeklilik yaşı (kadın için 58, erkek için 60 yaş) haricinde bir fark bulunmamasıyla birlikte, tarım istihdamı kapsamında Sosyal Güvenlikten yararlananların daha çok erkekler olduğu görülmektedir.

Tablo 31: Tarımda İstihdam Edilenlerin Yıllar ve Cinsiyete Göre İşteki Durumu

(Bin Kişi, 15+yaş)

Yıllar	Toplam	Ücretli	Yevmiyeli	İşveren	Kendi Hesabına	Ücretsiz Aile İşçisi
Toplam						
2004	7.399	101	397	99	3.040	3.762
2005	6.493	118	404	108	2.857	3.007
2006	6.088	114	416	110	2.694	2.754
Erkek						
2004	4.100	91	245	92	2.613	1.059
2005	3.550	109	231	99	2.312	799
2006	3.272	104	243	99	2.617	659
Kadın						
2004	3.299	9	152	7	427	2.703
2005	2.943	8	173	9	545	2.207
2006	2.816	10	173	11	527	2.094

Kaynak: TÜİK

d) Teknik yeterliliklerini artırmak amacıyla tüm toplumsal ve yaygın hizmetler ile birlikte işlevsel okur-yazarlık dahil resmi ve gayri resmi eğitim ve öğretimin her türünden yararlanmak;

Tarım ve Köyişleri Bakanlığı tarafından kırsal alandaki kadınlara yönelik olarak çeşitli eğitim programları düzenlenmektedir.

Bu programlardan tarımsal üretim, eğitim ve yayım çalışmalarının amacı, tarımın her döneminde aktif rol oynayan kadınları tarımsal konularda geliştirilmiş yayım yöntemleri ile eğitmek, tarımsal üretimi arttırmak, sürdürülebilir tarım faaliyetleri ile ülkemizin sahip olduğu toprak, su gibi doğal kaynakları sürekli kullanılabilir durumda tutarak tarımın yapılmasını sağlamaktır. Bu eğitimler 27 ilde uygulanmaktadır, 2008 yılında 81 ile yaygınlaştırılması planlanmaktadır.

Tablo 32: 1998-2007 İlk Dönem İtibariyle Gerçekleştirilen Tarımsal Üretim, Eğitim ve Yayım Çalışmaları

YILLAR	DEMONSTRASYON		ÇİFTÇİ ŞARTLARINDA YAPILAN DENEMELER		ÇİFTÇİ TOPLANTISI		UZUN VE KISA SÜRELİ ÇİFTÇİ KURSLARI		SERGİ VE TEŞVİK MÜSABAKALARI		TARLA GÜNÜ		HİZMETİÇİ EĞİTİM SEMİNERLERİ	
	DEMON SAYISI	KADIN ÇİFTÇİ SAYISI	ÇEŞİT SAYISI	KADIN ÇİFTÇİ SAYISI	TOPLANTI SAYISI	KADIN ÇİFTÇİ SAYISI	KURS SAYISI	KADIN ÇİFTÇİ SAYISI	MÜS. SAYISI	KADIN ÇİFTÇİ SAYISI	TARLA GÜNÜ SAYISI	KADIN ÇİFTÇİ SAYISI	SEM.S YISI	PERS. SAYISI
1998	614	4194	7	1	1280	16939	773	7903	3	91	105	1597	91	991
1999	604	3451	2	37	909	10204	354	3936	8	570	65	1574	15	134
2000	432	2512	0	0	1108	11999	469	4296	5	309	36	1915	52	443
2001	392	1883	2	1	960	12001	347	4591	6	2392	77	1623	35	380
2002	269	633	0	0	807	9432	349	2531	6	302	39	517	37	423
2003	176	1823	0	0	576	12176	369	3048	12	362	53	1501	29	232
2004	455	1843	0	0	919	12979	207	3049	29	475	46	1411	28	302
2005	381	2099	5	65	1413	18186	321	5013	41	2297	34	1001	432	422
2006	306	1647	2	60	1261	20123	319	4874	55	1578	18	846	40	302
2007*	41	757	0	0	218	3036	90	1155	8	164	2	24	12	154
Toplam	3629	20085	18	164	9233	124039	3508	39241	165	8376	473	11985	370	3629

Bir diğer çalışma olan ev ekonomisi eğitim ve yayım çalışmalarının amacı ise, kırsal kesimdeki çiftçi ailelerin sosyal yaşantılarını modern hayat seviyesine ulaştırmak, kırsal kesimin sosyo-ekonomik yönden geliştirilmesinde kadın ve kız çocuklarının tarımdan artı kalan dönemlerde ev ekonomisi konularında eğitilmelerini sağlamaktır. Ev ekonomisi eğitim ve yayım çalışmalarında “aile kaynaklarının yönetimi”, “çocuk gelişimi ve eğitimi”, “beslenme”, “köy el sanatları” konuları ele alınmaktadır. Bu çerçevede, 2005 yılında yapılan 5434 eğitime, 62.491 kadın, 2006 yılında gerçekleştirilen 4353 eğitime 52.621 kadın katılmıştır.

Bu çalışmaların yanı sıra, gıdaların çeşitli yöntemlerle muhafaza edilmesi eğitim ve yayım çalışmaları, uygulamalı beslenme ve sağlık araştırma eğitim ve yayım çalışmaları, iyotlu tuz kullanımı eğitim ve yayım çalışmaları da sürdürülmektedir.

Ayrıca, işletme ve tarım faaliyetlerinde bulunan kadınları tarımsal konularda geliştirilmiş yayım yöntemleri ile eğitmek, tarımsal üretimin arttırılmasını sağlamak, sürdürülebilir tarım faaliyetleri ile kırsal kalkınmada kadınların daha aktif rol almalarını sağlamak üzere Kadın Çiftçiler Tarımsal Yayım Projesi uygulanmaktadır. 2000 yılında uygulamaya geçen Devlet Planlama Teşkilatı kaynaklı bu proje 19 ilde yürütülmekte olup, 2005 yılı sonunda kırsal alanda yaşayan kadın çiftçilerimizin ekonomik kalkınmasında önem taşıyacağı düşüncesiyle 3 yıl daha uzatılmıştır.

Tablo 33: 2006 Yılında Kadın Çiftçiler Tarımsal Yayım Projesi Kapsamında Gerçekleştirilen Etkinlikler

*2007 yılı 1. dönem verileridir.

YILLAR	DEMONSTRASYON		ÇİFTÇİ ŞARTLARINDA YAPILAN DENEMLER		ÇİFTÇİ TOPLANTISI		UZUN VE KISA SÜRELİ ÇİFTÇİ KURSLARI		SERGİ VE TEŞVİK MÜSABAKALARI		TARLA GÜNÜ		HİZMETİÇİ EĞİTİM SEMİNERLERİ	
	DEMON SAYISI	KADIN ÇİFTÇİ SAYISI	ÇEŞİT SAYISI	KADIN ÇİFTÇİ SAYISI	TOPLANTI SAYISI	KADIN ÇİFTÇİ SAYISI	KURS SAYISI	KADIN ÇİFTÇİ SAYISI	MÜS. SAYISI	KADIN ÇİFTÇİ SAYISI	TARLA GÜNÜ SAYISI	KADIN ÇİFTÇİ SAYISI	SEM. SAYISI	PERS. SAYISI
2000	687	4245	0	0	1425	20518	432	6297	26	3876	141	3300	80	552
2001	699	3269	0	0	1333	16110	410	6560	21	5659	101	2626	28	327
2002	604	642	0	0	909	7366	323	3395	16	195	71	383	21	248
2003	467	1073	5	81	797	10580	258	4153	8	718	50	879	14	178
2004	184	1545	0	0	665	12685	269	4655	56	1115	74	1870	77	77
2005	312	770	0	0	728	11948	189	3397	12	710	58	1520	21	571
2006	296	898	0	0	696	10769	226	3570	39	1211	51	1151	2	25
2007*	65	197	0	0	188	2554	57	1255	1	150	2	40	3	60
Toplam	3249	12442	5	81	6553	89976	2107	32027	178	13484	546	11729	243	1978

Kırsal alanda kadın çiftçilere götürülen eğitim yayım çalışmalarının sonuçlarını görmek, tarımsal konularda performanslarını değerlendirmek, kendilerine güven duygularını geliştirmek ve girişimcilik ruhunu aşlamak üzere 2004 yılından beri her yıl “Kadın Çiftçiler Yarışıyor Bilgi Yarışması” düzenlenmekte, ayrıca 1998 yılından bu yana her yıl 15 Ekim’de “Dünya Çiftçi Kadınlar Günü” kutlanmaktadır.

e) Ekonomik fırsatlardan kendi işinde çalışma veya tam istihdam yoluyla eşit olarak yararlanmak amacı ile kendi kendine yardım grupları ve kooperatifler oluşturmak;

Tarımsal kalkınma kooperatiflerinin buldukları yerlerdeki kadın çiftçiler 81 ilde kooperatiflerin faaliyet alanlarıyla ilgili konularda bilgilendirilmektedir (Tüm üyeleri kadınlardan oluşan 23 adet Tarımsal Kalkınma Kooperatifi bulunmaktadır). Bu kooperatiflerden 7’sine 2005 ve 2006 yıllarında seracılık, koyunculuk, süt sığırcılığı konularında toplam 4,2 milyon YTL (yaklaşık 3.5 milyon \$) kredi desteği verilmiştir. Ayrıca 2007 yılında yine bu kooperatiflerden 5’i programa alınmış olup, yaklaşık 5 milyon YTL (yaklaşık 4.2 milyon \$) kredi desteği verilmiştir.

f) Bütün toplumsal faaliyetlere katılmak;

Kırsal kesim kadınlarının toplumsal faaliyetlere katılımını teşvik etmek için yürütülen çalışmalar için bkz Madde14/2-a.

g) Toprak ve tarım reformunda ve bunun yanısıra yeniden iskan projelerinde eşit muamele ve tarımsal kredi ve borçlanma, pazarlama kolaylıkları ile uygun teknolojiden yararlanmak;

Bakınız Birleştirilmiş 4. ve 5. Ülke Raporu.

h) Özellikle konut, sağlık, elektrik ve su temini, ulaştırma ve haberleşme konularında yeterli yaşam standartlarından yararlanma haklarını sağlamak;

Toplumsal Yaşamda ve Kanun Önünde Eşitlik

MADDE 15:

15.1. Taraf Devletler, kadınlara, kanun önünde erkeklerle eşit haklar tanyacaklardır.

Türkiye'nin 4. 5. Ülke Raporunda tasarı halinde olduğu belirtilen Anayasa değişikliği 2004 yılında gerçekleştirilmiş ve kadın erkek eşitliği konusunda önemli bir yasal zemin oluşturmuştur (Bkz. Madde 2-a). Değişiklikle kadın ve erkeklerin eşit haklara sahip olduğu ve devletin bu eşitliği hayata geçirmekle yükümlü olduğu Anayasada yer almıştır.

2006 yılında yayımlanan 'Çocuk ve Kadınlara Yönelik Şiddet Hareketleriyle Töre ve Namus Cinayetlerinin Önlenmesi İçin Alınacak Tedbirler' başlıklı Başbakanlık Genelgesi ile (detaylar için bkz. Madde 2), devlet bu eşitliğin hayata geçirilmesi için oldukça önemli bir adım atmış ve gerekli sorumlulukları ilgili kamu kurumlarına vermiştir.

Ayrıca Vatandaşlık Kanunu'nda yapılan düzenlemeler ile Türk Vatandaşlığının kazanılması konusunda kadınlar ve erkekler için eşit düzenlemeler getirilerek eşitlik sağlanmıştır (Ayrıntılar için bkz. Madde 9).

15.2. Taraf Devletler, Medeni Haklar bakımından kadınlara erkeklerinkine benzer hukuki ehliyet ve bu ehliyeti kullanmak için eşit fırsatlar tanyacaklardır. Özellikle, kadınlara sözleşme yapmada ve mülk yönetiminde eşit haklar verecekler ve mahkemelerde davaların her aşamasında eşit muamele edeceklerdir.

15.3. Taraf Devletler, kadınların hukuki ehliyetlerini kısıtlamaya yönelik hukuki sonuç doğuran her çeşit sözleşmenin ve sair özel işlemlerin tamamının geçersiz olduğunu kabul ederler.

15.4. Taraf Devletler, kadın ve erkeğe hukuki olarak ikametgah seçme ve nakletmede eşit yasal hak tanyacaklardır.

Bu maddelere ilişkin yasal hükümler 1 Ocak 2002'de yürürlüğe giren Medeni Kanun ile değiştirilmiştir. Birleştirilmiş 4.ve 5. Ülke Raporunda bu değişikliğe ilişkin bilgi sunulmuştur.

Evlilik ve Aile Hukukunda Eşitlik

MADDE 16:

16.1. Taraf Devletler, kadınlara karşı evlilik ve aile ilişkileri konusunda ayrımı önlemek için gerekli bütün önlemleri alacaklar ve özellikle kadın ve erkek eşitliği ilkesine dayanarak kadınlara aşağıdaki hakları sağlayacaklardır:

a) Evlenmede erkeklerle eşit hak;

Medeni Kanunun ilgili hükümlerine ilişkin ayrıntılı bilgi için bakınız Birleştirilmiş 4. ve 5. Ülke Raporu.

b) Özgür olarak eş seçme ve özgürce kendi onayı ile evlenme hakkı;

Bakınız Birleştirilmiş 4. ve 5. Ülke Raporu.

c) Evlilik süresince ve evliliğin son bulmasında aynı hak ve sorumluluklar;

Bakınız Birleştirilmiş 4. ve 5. Ülke Raporu.

d) Medeni durumlarına bakılmaksızın, çocuklarla ilgili konularda ana ve babanın eşit hak ve sorumlulukları tanınacak, ancak her durumda çocukların yararı en ön planda gözetilecektir;

Bakınız Birleştirilmiş 4. ve 5. Ülke Raporu.

e) Çocuk sayısına ve çocukların ne zaman dünyaya geleceklerine serbestçe ve sorumlulukla karar vermede ve bu hakları kullanabilmeleri için bilgi, eğitim ve diğer araçlardan yararlanmada eşit haklar;

Türkiye’de kadınların istenmeyen gebelikleri belli koşullar altında sona erdirme hakkı bulunmaktadır (Bu duruma ilişkin ayrıntılı bilgi için bkz. Madde 12).

f) Her durumda çocukların çıkarı en üst düzeyde tutularak ulusal yasalarda mevcut veli, vasi, kayyum olma ve evlat edinme veya benzeri kurumlarda eşit hak ve sorumluluklar;

Medeni Kanun'un 335'inci maddesine göre, reşit olmayan çocukların velayeti bu hak yasal nedenlerle fesih edilmediği sürece anne ve babaya aittir. Evlilik birliği devam ettiği sürece velayet ebeveynler arasında eşit olarak paylaşılır. Ancak, boşanma durumunda hakim çocukların velayetini eşlerden birine verebilir. Bu bağlamda erkekler kadınlara göre herhangi bir üstünlüğe sahip değildir.

İstisnai durumlar dışında, uygulamada, hakim daha küçük olan çocuğun velayetini anneye verme yönünde karar alır. Velayet verilmeyen eş çocuğun yetiştirilmesinde ortaya çıkan maddi gereklilikleri paylaşmak zorundadır. Mahkeme velayeti alamayan eş için çocukları ziyaret hakkını belirler.

30 yaş ve üzeri kadın ve erkekler bekar ya da en az beş yıldır evli olmaları koşuluyla evlat edinebilme hakkına sahiptirler. Evlenmemiş çiftler birlikte evlat edinemezler.

Medeni Kanuna eklenen yeni bir madde ile eşlerin üvey evlatlarına bakmak ve şefkat göstermek zorunda oldukları da hükme bağlanmıştır (madde 338).

g) Aile adı, meslek ve iş seçimi dahil karı ve koca için eşit kişisel haklar;

Meslek, iş ve bununla birlikte diğer kişisel özgürlükleri değiştirme hakkı Türk hukuku uyarınca kadın ve erkek için aynıdır. Kadının evlendikten sonra kendi soyadını kullanması hakkındaki yasal düzenlemenin değiştirilmesine ilişkin tasarı ile ilgili olarak bakınız Madde 2-d.

h) Ücret karşılığı olmaksızın veya bir bedel mukabilinde malın mülkiyeti, iktisabı, işletmesi, idaresi, yararlanılması ve elden çıkarılmasında eşlere de eşit haklar;

Medeni Kanunun ilgili hükümlerine ilişkin ayrıntılı bilgi için bakınız Birleştirilmiş 4. ve 5. Ülke Raporu.

16.2. Çocuğun erken yaşta nişanlanması veya evlenmesinin hiçbir yasal etkisi olmayacak ve evlenme asgari yaşının belirlenmesi ve evlenmelerin resmi sicile kaydının zorunlu olması için yasa dahil gerekli tüm önlemler alınacaktır.

Türk Medeni Kanunu ile kadın ve erkek için evlenme yaşı eşitlenerek 17 yaşını doldurma şartı getirilmiştir. Ancak olağanüstü durumlarda hakim kararı ile 16 yaşını doldurmuş olan kadın ve erkeklerin evlenmesine de izin verilebilmektedir.

Evliliğin yasal kayıt altına alınması zorunludur ve yasal olarak tek eşe izin verilmektedir. Ancak zaman zaman yasal olmayan şekilde birden fazla evlilikle karşılaşılabilir. Yasal kayıt yaptırılmadan dini nikah kıyanlar hakkında cezai işlem yapılmaktadır.

Erken yaşta ve zorla evlilikler yasalarda suç olarak tanımlanmıştır. TÜİK “Aile Yapısı Araştırması, 2006” verilerine göre, Türkiye’de en çok evlilik yapılan yaş aralığı olan 18-24 yaş arasında kadınların %58,7’si, erkeklerin ise %58,2’si ilk evliliklerini yapmıştır. Ancak, 18 yaş altında ilk evliliğini yapan kadınların oranı %31,7 iken, erkeklerin oranı %6,9’dur. Erken yaşta evliliklerin en çok kadınları etkilediği görülmektedir. Erken yaşta ve zorla evlilikler konusuna dikkat çekmek ve bu konuda toplumu bilinçlendirmek amacıyla sivil toplum kuruluşları tarafından çeşitli projeler yürütülmektedir.

KISALTMALAR

1. TCK: Türk Ceza Kanunu
2. KSGM: Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü
3. ÇATOM: Çok Amaçlı Toplum Merkezi
4. ILO: Uluslararası Çalışma Örgütü
5. OECD: Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü
6. AGİK: Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Konferansı
7. SHÇEK: Başbakanlık Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu
8. SRAP: Sosyal Riski Azaltma Projesi
9. TEDP: Temel Eğitime Destek Projesi
10. MEB: Milli Eğitim Bakanlığı
11. YİBO: Yatılı İlköğretim Bölge Okulu
12. PİO: Pansiyonlu İlköğretim Okulu
13. KOSGEB: Küçük ve Orta Ölçekli Sanayi Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı
14. TOBB: Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği
15. MEGEP: Mesleki Eğitim ve Öğretim Sisteminin Geliştirilmesi Projesi
16. AÇS/AP: Ana Çocuk Sağlığı ve Aile Planlaması Merkezleri/Hizmetleri
17. TSH: Temel Sağlık Hizmetleri
18. ICDP: Uluslararası Nüfus ve Kalkınma Konferansı
19. ÜS: Üreme Sağlığı
20. PÖH: Prenatal Ölüm Hızı
21. YÖH: Yenidoğan Ölüm Hızı
22. TNSA: Türkiye Nüfus ve Sağlık Araştırması
23. DÖB: Doğum Öncesi Bakım
24. TDH: Toplam Doğurganlık Hızı
25. BÖH: Bebek Ölüm Hızı
26. ÇSGB: Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı
27. GAP: Güneydoğu Anadolu Projesi
28. İŞ-KUR: Türkiye İş Kurumu
29. DPT: Devlet Planlama Teşkilatı
30. TÜİK: Türkiye İstatistik Kurumu